

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГРИЩУК ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 343.213.3

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ІНСТИТУТУ ВИДАЧІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ**

12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право”
(081 Право)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Г. М. Грищук

Науковий керівник **Кісілюк Едуард Миколайович**,
кандидат юридичних наук, доцент

Луцьк – 2017

АНОТАЦІЯ

Гришук Г. М. Кримінально-правова характеристика інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право”. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2017.

Зважаючи на велику кількість чинників, які роблять проведення дослідження екстрадиції, як кримінально-правового явища, в Україні та іноземних державах актуальним та необхідним, у дисертації здійснено ґрунтовне вивчення та проведено різноплановий аналіз історичних фактів, сучасних нормативно-правових актів та наукових праць присвячених цій тематиці.

Проведене дослідження кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення дозволяє вирішити багато спірних питань щодо застосування норм про екстрадицію при реалізації даного інституту в правозастосовній та судовій практиці. В роботі також розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, розглянуто особливості становлення інституту екстрадиції та міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Подібне дослідження є одним із перших. Здійснено аналіз загальних засад інституту екстрадиції в кримінальному праві України, розкрито сутність вказаного інституту, визначено кримінально-процесуальні та кримінально-виконавчі засади інституту екстрадиції в Україні.

Виходячи з результатів вивчення та аналізу історичних документів визначено особливості виникнення і розвитку положень закону про кримінальну відповідальність щодо інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення з власною класифікацією етапів їх генези (зародження інституту екстрадиції у ранніх світових цивілізаціях, середньовіччя, Україна під сферою впливу Литви та Польщі, козацька

держава, Україна як частина Російської імперії, радянський період, проголошення незалежності).

Виокремлено загальні риси міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та загальні вимоги до процедури видачі осіб, які вчинили такі правопорушення. А саме, питання про видачу може підніматися лише щодо загально-кримінальних злочинів, що визнаються обома сторонами; у відповідності до норм національного кримінального законодавства, держава, котра просить про видачу особи, повинна провести відповідно до неї кримінальну юрисдикцію; нормами кримінального законодавства обох країни повинно бути передбачено покарання у виді позбавлення волі;

Також виділено та охарактеризовано кримінально-правові підстави екстрадиції: 1) необхідність встановлення співвідношення вчиненого злочину, у зв'язку з яким виникають підстави для екстрадиції, формальним та фактичним критеріям; 2) відповідність дотримання строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, передбачених кримінальним законодавством.

Грунтуючись на емпіричній базі дослідження, зокрема на результатах: анкетування, вивчення статистичних даних Генеральної прокуратури України, аналізу матеріалів практики Генеральної прокуратури України, Національного Центрального Бюро Інтерполу України та Національної поліції щодо видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, враховуючи позитивний та негативний іноземний досвід, сформульовано рекомендації щодо змін до українського кримінального законодавства. Передусім вони окреслюють межі удосконалення ст. 10 КК України. Запропоновано зміни до її редакції:

«Стаття 10. Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами.

1. Громадяни України, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду чи приведення до виконання винесеного судом обвинувального вироку.

2. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України і перебувають на території України, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

3. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України і перебувають на території України та отримали політичний притулок в Україні, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

4. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності надзвичайним судом чи в порядку спрощеного судочинства, коли є підстави вважати, що таким особам не буде забезпечено мінімальні гарантії прав людини.

5. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

6. Україна може перейняти кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, щодо громадян України та іноземців, які вчинили кримінальні правопорушення за межами України і перебувають на території України, але які не можуть бути видані іноземній державі або у видачі яких відмовлено, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, згідно з цим Кодексом визнається кримінальним правопорушенням.

7. Виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи щодо іноземців чи осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні, можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з цим Кодексом визнається кримінальним

правопорушенням або було б кримінальним правопорушенням у разі його вчинення на території України.

8. Україна має право видати іноземців, які вчинили кримінальні правопорушення за межами України і перебувають на території України або здійснювати щодо них процесуальні дії у відповідності з вимогами КПК України».

Ключові слова: особа, яка вчинила злочин, екстрадиція, кримінальне правопорушення, видача осіб, екстрадиційні норми, екстрадиційні правовідносини, принципи екстрадиції.

ABSTRACT

Hryshchuk H. M. Criminal and Legal Characteristics of the Institution Carrying out the Extradition of People Committed a Criminal Offence. – A Qualifying Scientific Work as a Manuscript.

The thesis for a PhD Degree in Law Sciences, Specialty 12.00.08 “Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law”. – Lesia Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, 2017

Despite numerous relevant and sine qua non for Ukraine and other countries factors making the pursuance of the research reliable to the extradition as a criminal and legal phenomenon, both a substantive examination and conduction of a diverse analysis of historical evidence, modern laws and regulations, as well as works of scholarly interest devoted to this topic have been elucidated herein.

The conducted research of the criminal characteristics of the institution extraditing people who have committed a criminal offence allows solving many disputable issues related to the extradition rules and their application when implementing this institution in law enforcement and judicial practice. The thesis discloses theoretical and methodological bases of the study. Specifics of the establishment of the extradition institution and the international legal regulation of the extradition of people who have committed a criminal offence are examined herein too.

Such a study is among the first to develop. The analysis of the extradition institution and its general principles in the Criminal Code of Ukraine has been carried out, as well as its essence has been revealed. Increasingly, the criminal, procedural and criminal-executive grounds of the Ukrainian extradition institution have been determined.

Specific traits concerning the origin and development of provisions of law on the criminal responsibility relatively the institution extraditing people who have committed a criminal offence, with own classification stages and genesis

(the origin of the extradition institution in the early world civilizations, or in the Middle Ages; when Ukraine has been under Lithuania's and Poland's spheres of influence, or the Cossack state, or as part of the Russian Empire; its Soviet period; or the proclamation of independence) have been defined both on the basis of data resulting in the study and on the analysis of historical documents.

Not only general features of the international legal regulation of the extradition of people who have committed a criminal offence, but also general requirements as to the procedure how to extradite people who committed such offences have been singled out. Particularly, the issue related to the extradition may be raised, only when we talk about the general criminal offences recognized by both of the parties. In compliance with the national criminal law standards, the state requesting for the extradition of a person must conduct criminal jurisdiction in accordance with them; and such standards of both countries should provide for the punishment of deprivation of liberty;

Moreover, the criminal legal grounds for the extradition have been singled out and characterized:

1) the need to correlate the formal and actual criteria in relation to the ratio of the crime committed, in connection with which, there are grounds for such an extradition;

2) the compliance within the time limitation for bringing to some criminal responsibility envisaged by the Criminal Code.

Recommendations how to change the Ukrainian criminal legislation have been formulated on the empirical basis of the study, in particular, on the results obtained from questionnaires, the study of the statistical data given by the General Prosecutor's Office of Ukraine, the analysis of practical materials of the General Prosecutor's Office of Ukraine, the National Central Bureau of Interpol of Ukraine and the National Police in regard to the extradition of people who committed criminal offences, and on the positive and negative foreign experience, taken into consideration. Primarily, they have determined the

boundaries of the improvement of Article 10 of the Criminal Code of Ukraine. Further changes have been recommended in its edition:

“Article 10. The Adjudication in the matter of the criminal liability of people subject to criminal amenability under the Laws of a foreign state and who are on the territory of Ukraine, and the execution of sentences imposed by foreign courts or international judicial institutions.

1. Citizens of Ukraine committed criminal offences outside Ukraine shall not be extradited to a foreign state for any criminal prosecution and committal for trial or the execution of a judge of conviction passed by the court.

2. Foreign nationals and stateless people, who have committed criminal offences outside Ukraine and stay on the territory of Ukraine, may be extradited to a foreign state for the criminal prosecution and committal for trial.

3. Foreign nationals and stateless people, who have committed criminal offences outside Ukraine and stay on the territory of Ukraine, and have been given asylum in Ukraine, shall not be extradited to a foreign state for the criminal prosecution and committal for trial.

4. The extradition of aliens and stateless persons with intent to bring them to criminal responsibility by an extraordinary court or in the order of a simplified procedure is forbidden when there is reason to consider that such people will not be provided with minimum guarantees of human rights.

5. The extradition of aliens and stateless people is prohibited on grounds of their race, color, political, religious or other convictions, sex, ethnic or social origin, property status, residence, language, etc.

6. Ukraine may take proceedings in criminal matters if the judiciary of a foreign state has not determined a criminal cause yet in respect of the citizens of Ukraine and foreigners committed criminal offences outside Ukraine, but they are in Ukraine. They shall not be delivered to a foreign state or whose extradition is refused if acts, in connection with which the transfer of a criminal offense is requested, is recognized as a criminal offense under this Code.

7. Ukraine is able to execute a sentence given by the foreign trial or international judicial body as to the legal aliens or stateless people domiciling in Ukraine if the act resulting in the conviction under this Code is recognized as a criminal offence or would be a criminal offence in instances of its commitment inside the territory of Ukraine.

8. Ukraine may deliver aliens committed criminal offences outside Ukraine and who are within the territory of Ukraine or carry out investigative actions on them pursuant to the requirements of the Criminal Procedure Code of Ukraine”.

Key words: person committed a criminal act, action of extraditing a person accused or convicted of a crime, criminal offence, extradition, extradition norms, extradition legal relations, and principles of extradition.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Грищук Г. М. Міжнародно-правові підстави застосування інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Серія «Юридичні науки». Спецвипуск. Т. 1. С. 91–95.

2. Hryszczuk H. Powstanie instytutu ekstradycji osoby, która popełniła przestępstwo karne. *Knowledge. Education. Law. Management*. Lodz (Poland), 2013. № 4 (1). P. 69–87.

3. Грищук Г. М. Правова природа видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Проблеми законності*. 2015. № 2 (128). С. 67–74.

4. Грищук Г. М. Кримінально-процесуальний порядок здійснення екстрадиційного провадження. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 83–88.

5. Грищук Г. М. Кримінально-правові підстави здійснення видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Серія «Юридичні науки». Вип. 6–2. С. 76–79.

6. Грищук Г. М. Реалізація інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в правозастосовній практиці. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. С. 134–137.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Грищук Г. М. Поняття та види екстрадиції в кримінальному праві. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка): тези доп. IV наук.-теорет. конф. (м. Київ, 6 груд. 2013 р.)*. Київ: Вид-во Європейського університету, 2013. С. 52–54.

8. Грищук Г. М. Елементи механізму правового регулювання екстрадиції. *Актуальні проблеми кримінального права: матеріали Міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 листоп. 2014 р.)*. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 23–25.

9. Гришук Г. М. Поняття екстрадиційних правовідносин. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: зб. тез наук. доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (м. Луцьк, 27–28 берез. 2015 р.). Луцьк: Вежа-друк, 2015. С. 277–278.

10. Гришук Г. М. Нормативно-правове регулювання інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і аспірантів (м. Луцьк, 12–13 трав. 2015 р.). Луцьк: Вежа-друк, 2015. С. 334–337.

11. Гришук Г. М. Особливості видачі особи для приведення до виконання вироку, що набрав законної сили. *Актуальні питання реформування правової системи України*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 26–27 черв. 2015 р.). Луцьк: Вежа-друк, 2015. С. 180–182.

12. Гришук Г. М. Історія становлення інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13 листоп. 2015 р.). Одеса: ОДУВС, 2015. С. 47–48.

13. Гришук Г. М. Процес видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)*: матеріали VI Міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 20 листоп. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 28–32.

14. Гришук Г. М. Європейський ордер на арешт як особливий юридичний інструмент екстрадиції. *Актуальні питання реформування правової системи України*: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 24–25 черв. 2016 р.). Луцьк: Вежа-друк, 2016. С. 258–260.

15. Гришук Г. М. Сучасні концепції екстрадиції. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)*: матеріали VII Міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 18 листоп. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 103–104.

16. Гришук Г. М. Екстрадиція як підстава протидії злочинності. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*:

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 листоп. 2016 р.). Одеса: ОДУВС, 2016. С. 54–55.

17. Грищук Г. М. Особливості видачі іноземній державі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду. *Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку*: матеріали Міжнар. студ. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 берез. 2017 р.). Київ, 2017. С. 122–125.

18. Grischuk Galina. Institute of extradition: criminal-executive aspects. *Застосування іноземної мови при викладанні кримінально-правових дисциплін*: матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 30 черв. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 16–18.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	14
ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, РОЗВИТОК ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ВИДАЧІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	25
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.....	25
1.2. Становлення інституту екстрадиції	40
1.3. Міжнародно-правове регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.....	58
Висновки до першого розділу.....	78
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	84
2.1. Сутність інституту екстрадиції в правовій системі України.....	84
2.2. Кримінально-правові підстави здійснення видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.....	121
Висновки до другого розділу	146
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ, КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	151
3.1. Співвідношення кримінально-правових і кримінально-процесуальних засад інституту екстрадиції в Україні.....	151
3.2. Особливості кримінально-виконавчих засад інституту екстрадиції в Україні	162
Висновки до третього розділу	176
ВИСНОВКИ	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	193
ДОДАТКИ	236

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КК – Кримінальний кодекс України.

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України.

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення.

МВС – Міністерство внутрішніх справ.

ОВС – органи внутрішніх справ.

ППВС України – Постанови Пленуму Верховного Суду України.

РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка.

РФ – Російська Федерація.

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік.

ст.ст. – статті, століття.

США – Сполучені штати Америки.

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка.

УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка.

ФРН – Федеративна республіка Німеччина.

ЦК – Цивільний Кодекс України.

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні спостерігається активізація взаємодії міжнародного та вітчизняного кримінального права, спрямована на об'єднання зусиль держав в боротьбі зі злочинами. Така співпраця стала підґрунтям для удосконалення правил надання правової допомоги і видачі осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, а також для подальшого розвитку інституту екстрадиції.

Прагнення кожної з держав до протидії злочинній діяльності є базисом для укладення відповідних міжнародних угод, у яких особливої уваги заслуговує екстрадиція як інструмент забезпечення невідворотності покарання і відповідальності винних. Але на заваді розвитку нормативного регулювання інституту екстрадиції постає національна специфіка процедури видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, що знаходить відображення у відповідному законодавстві України. Так, проблематика формування і закріплення інституту екстрадиції у вітчизняному законодавстві зумовлена відсутністю до недавнього часу в кримінальному процесуальному законодавстві України норм, спрямованих на правове регулювання відповідних відносин у цій сфері. Відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України, у 2013 р. до ГПУ від іноземних установ надійшло 104 звернення щодо екстрадиції, з них 76 – виконано; у 2014 р. надійшло 61 звернення, виконано – 85; у 2015 р. – надійшло 81 звернення, виконано – 45; у 2016 р. – надійшло 125 звернень, виконано – 107. Натомість, уповноваженими органами України для направлення до іноземних установ у 2013 р. було підготовлено 260 звернень, надіслано – 258, виконано – 171 звернення; у 2014 р. – підготовлено та надіслано 158 звернень, виконано – 109; у 2015 р. – підготовлено та надіслано 118 звернень, виконано – 109 звернень; у 2016 р. – підготовлено 151 звернення, надіслано – 148, виконано – 98 звернень¹.

¹ Статистична інформація Генеральної прокуратури України. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

Питання екстрадиції та її правової природи в кримінальному праві досліджували такі правознавці, як С. С. Беляєв, О. І. Бойцов, Р. М. Валєєв, Ю. Г. Васильєв, С. М. Вихрист, В. М. Волженкіна, Л. Н. Галенська, Г. В. Єпур, С. П. Кучевська, Ю. В. Минкова, С. С. Нестеренко, І. В. Озерський, Ю. А. Пономаренко, Н. А. Сафаров, М. П. Свистуленко, Л. А. Філяніна.

Питання галузевої належності інституту екстрадиції є дискусійним. Зокрема, 64,5% респондентів проведеного опитування вважають, що він має міжгалузевий характер, 58,2% відносять його до галузі кримінального процесу, а 45% – до галузі кримінального права. Багато спірних питань щодо застосування норм про екстрадицію виникає при реалізації даного інституту в правозастосовній та судовій практиці. Проблема правової природи та місця екстрадиції в системі галузей права багаторазово були об'єктом дискутування багатьох круглих столів та науково-практичних конференцій. Але, незважаючи на це, досліджувані питання кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, залишаються мало розробленими та далеко не вичерпаними, що й обумовило вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до: Закону України від 11.07.2001 р. «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21.11.2002 р.; Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України № 311/2008 від 08.04.2008 р.; Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1153-р від 27.08.2008 р.; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 роки, затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275 (п. 2.8, 7.7), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на

2014–2017 роки (п. 1.2.2), а також планами науково-дослідної роботи Волинського національного університету ім. Лесі Українки.

Дисертація затверджена рішенням Вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки від 25 жовтня 2013 р., протокол № 2 та включена Координаційним Бюро Національної академії правових наук України до переліку тем досліджень з проблем держави і права (№ 1056, 2014 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є здійснення комплексної та системної кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а також формулювання на цій основі науково обґрунтованих пропозицій для вдосконалення правового регулювання відносин у цій сфері та правозастосовної практики.

Для досягнення поставленої мети були окреслені такі *задачі*:

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- розкрити та проаналізувати етапи історичного розвитку інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- вивчити питання міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення з можливістю використання результатів позитивного зарубіжного досвіду у вітчизняному законодавстві;
- з'ясувати сутність інституту екстрадиції в правовій системі України;
- виокремити кримінально-правові підстави здійснення видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення;
- окреслити особливості кримінально-процесуальних засад інституту екстрадиції в Україні;
- дослідити особливості кримінально-виконавчих засад інституту екстрадиції в Україні

- сформулювати висновки та викласти пропозиції щодо вдосконалення інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в Україні, як в теоретичному, так і практичному аспекті.

Об'єктом дослідження є кримінально-правові відносини в сфері реалізації інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Методи дослідження репрезентовані системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми, мети і задач дослідження. В роботі використовувалися наступні методи: *діалектичний метод*, відповідно до якого досліджувані явища вивчалися в єдності їх фактичної суті та юридичної форми, що дозволило розглянути екстрадицію в їх постійному розвитку та виявити обумовленість такого розвитку (всі розділи дисертації); *історичний метод*, який надав можливість відобразити історичні витоки та генезис законодавства України у сфері започаткування та розвитку інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – забезпечив аналіз норм зарубіжного законодавства при виявленні подібного та відмінного у чинному законодавстві України про кримінальну відповідальність та кримінальному законодавстві зарубіжних країн у частині регламентації особливостей інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (підрозділ 1.3); *догматичний метод* та *логіко-юридичний метод* сприяли дослідженню норм Конституції України, законодавства України про кримінальну відповідальність, інших нормативно-правових і підзаконних актів, постанов Пленуму Верховного Суду України, з'ясовувати зміст і значення використаних у них понять, виявляти недоліки, обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо їх зміни та доповнення (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *системно-структурний метод* використовувався для дослідження конкретних елементів кримінально-правових норм, що регулюють особливості інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2), *структурно-функціональний метод*, котрий сприяв комплексному

дослідженню питань уніфікації норм про екстрадицію (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2), *метод системного аналізу* використовувався для комплексного розгляду складових предмету дослідження як елементів єдиного цілого (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2); *соціологічний та статистичний методи*, які використовувалися при вивченні, впорядкуванні та аналізі матеріалів практики застосування норм КК України, які регулюють питання екстрадиції, а також при проведенні анкетування практичних працівників правоохоронних органів з питань ефективності застосування кримінально-правових норм про екстрадицію (розділи 1, 2, 3), *метод моделювання* застосовувався для формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства України інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в Україні, як в теоретичному, так і практичному аспекті (висновки).

Дослідження ґрунтується на роботах Ю. В. Бауліна, П. А. Вороб'я, В. К. Грищука, О. М. Джужи, О. О. Дудорова, Е. М. Кісілюка, О. І. Колба, О. М. Костенка, В. М. Кудрявцева, В. В. Кузнецова, С. Я. Лихової, П. С. Матишевського, М. І. Мельника, В. А. Мисливого, П. П. Михайленка, А. А. Музики, В. А. Навроцького, В. І. Осадчого, М. І. Панова, А. В. Савченка, В. В. Сташиса, С. А. Тарарухіна, В. Я. Тація, В. П. Тихого, А. Н. Трайніна, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, В. В. Чернея, В. І. Шакуна, С. С. Яценка.

Емпіричну основу дослідження склали: 1) статистичні дані Генеральної прокуратури України щодо клопотань про видачу осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2013-2016 рр.; 2) результати проведеного у 2016 р. анкетування 300 практичних працівників органів досудового розслідування Національної поліції у м. Києві, Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Одеській, Рівненській, Харківській, Черкаській, Чернігівській областях щодо реалізації норм законодавства про кримінальну відповідальність у сфері видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; 3) вивчені матеріали практики Генеральної прокуратури України, Національного Центрального Бюро Інтерполу України та

Національної поліції щодо видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Наукова новизна одержаних результатів. За своїм змістом та структурою дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним дослідженням кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, після внесення змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства України. Конкретний внесок дисертанта в наукову розробку окреслених положень полягає в обґрунтуванні пропозицій, що містять елементи наукової новизни і мають теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

- визначено особливості виникнення і розвитку положень закону про кримінальну відповідальність щодо інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення з власною класифікацією етапів їх генези (зародження інституту екстрадиції у ранніх світових цивілізаціях, середньовіччя, Україна під сферою впливу Литви та Польщі, козацька держава, Україна як частина Російської імперії, радянський період, проголошення незалежності);

- виокремлено загальні риси міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та загальні вимоги до процедури видачі осіб, які вчинили такі правопорушення. А саме, питання про видачу може підніматися лише щодо загально-кримінальних злочинів, що визнаються обома сторонами; у відповідності до норм національного кримінального законодавства, держава, котра просить про видачу особи, повинна провести відповідно до неї кримінальну юрисдикцію; нормами кримінального законодавства обох країн повинно бути передбачено покарання у виді позбавлення волі;

- виділено нормативні підстави міжнародно-правової регламентації екстрадиції осіб, які вчинили кримінальне правопорушення: існування чинного та ратифікованого міжнародно-правового договору як юридичної підстави для надання правової допомоги, забезпечення

принципу взаємності у реалізації міжнародно-правових зобов'язань, наявність регламентації вітчизняним законодавством міжнародної правової допомоги;

- конкретизовано функції екстрадиції, здійснивши їх поділ на загальні та спеціальні, а також систематизовано принципи екстрадиції;

- охарактеризовано кримінально-правові підстави екстрадиції: 1) необхідність встановлення співвідношення вчиненого злочину, у зв'язку з яким виникають підстави для екстрадиції, формальним та фактичним критеріям; 2) відповідність дотримання строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, передбачених кримінальним законодавством;

- розкрито кримінально-виконавчий аспект екстрадиції, в розрізі якого встановлено, що виконання судових рішень іноземних судів в Україні може здійснюватися лише при дотриманні положень закону про кримінальну відповідальність та норм кримінального процесуального законодавства;

- вироблено низку конкретних законодавчих пропозицій щодо удосконалення змісту ст. 10 КК шляхом зміни її редакції;

удосконалено:

- теоретичні та методологічні засади дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, на підставі чого запропоновано авторське бачення поняття екстрадиції як передачі іноземній державі особи, яка порушила положення закону про кримінальну відповідальність даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу;

- кримінально-правову характеристику принципів екстрадиції (принцип невидачі своїх громадян, принцип подвійного інкримінування, принцип подвійної злочинності, принцип невідворотності покарання, принцип мінімального строку покарання, принцип меж кримінальної

відповідальності виданої особи, принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину);

- положення стосовно розуміння структурного складу екстрадиційних правовідносин, елементами якого виступають результат діяльності двох держав з приводу видачі особи, яка вчинила злочин, заради досягнення якого між ними встановлювався правовий зв'язок (об'єкт); держави та інші уповноважені суб'єкти міжнародного права (суб'єкт); право держав до видачі осіб, які вчинили злочин як зміст екстрадиційних правовідносин;

- аргументації щодо визнання правової сили вироку іноземного суду на території України у разі санкціонування нормами процесуального законодавства іншої держави визнання і виконання вироків іноземних судів у кримінальних провадженнях;

набули подальшого розвитку:

- пропозиції про необхідність визнання екстрадиції самостійним і міжгалузевим правовим інститутом, норми якого визначають і регулюють відносини щодо можливості засудженої особи відбувати призначене покарання на території держави, громадянином чи підданим якої вона є;

- положення щодо запровадження в національному законодавстві норм, які б визначали порядок та кримінально-правові наслідки видачі та передачі особи до України;

- доктринальні положення авторського розуміння форм реалізації екстрадиції (видачі, відмови у видачі, тимчасової видачі, відстрочки передачі, передачі, екстрадиційного транзиту).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції використовуються у: *законотворчій діяльності* – для вдосконалення закону про кримінальну відповідальність у питаннях про екстрадицію (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 07.07.2016 р.); *практичній діяльності* – для правильного та однозначного застосування кримінально-правових норм під час здійснення екстрадиції (акт впровадження

Національного Центрального Бюро Інтерполу України від 17.01.2017 р.); *науково-дослідній діяльності* – для подальшої розробки теоретичних та прикладних проблем щодо кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (акт впровадження Східноєвропейського Національного університету імені Лесі Українки від 12.04.2017 р.); *освітньому процесі* – під час викладення навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина» (акт впровадження Східноєвропейського Національного університету імені Лесі Українки від 12.04.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійних наукових досліджень здобувача, у ній викладено наукові ідеї дисертанта, авторський підхід до розробки її основних положень. Основні наукові положення, що характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне та практичне значення його результатів, одержані дисертантом особисто.

Із опублікованих за результатами дослідження 18 наукових праць, дві підготовлені у співавторстві з Е.М. Кісілюком. Особистий внесок автора у цих роботах становить 60 %.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки і рекомендації оприлюднені у виступах дисертанта на: науково-теоретичних конференціях «Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка)» (м. Київ, 06.12.2013 р., 21.11.2014 р., 20.11.2015 р., 18.11.2016 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 27–28.03.2015 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів «Молода наука Волині: пріоритети і перспективи досліджень» (м. Луцьк, 12–13.05.2015 р.), XII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 26–27.06.2015 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності» (м. Одеса, 13.11.2015 р.), XIII Міжнародній науково-практичній

конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Луцьк, 24–25.06.2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності» (м. Одеса, 25.11.2016 р.), Міжнародній студентській науковій конференції «Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку» (м. Київ, 24.03.2017 р.), Науково-практичній інтернет-конференції «Застосування іноземної мови при викладанні кримінально-правових дисциплін» (м. Київ, 30.06.2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження висвітлено у 18 публікаціях, із яких п'ять статей видано у вітчизняних наукових фахових виданнях з юридичних наук, затверджених МОН України, одну – в зарубіжному виданні (Республіка Польща), та дванадцять тез доповідей на науково-теоретичних та науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (346 найменувань на 44 сторінках) та 6 додатків (на 17 сторінках). Загальний обсяг роботи – 252 сторінки, з них основного тексту – 192 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, РОЗВИТОК ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ВИДАЧІ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНILI КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

1.1 Теоретико-методологічні засади дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення

Починаючи дослідження питань розвитку та міжнародно-правового регулювання інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, необхідно звернутися до теоретико-методологічних засад дослідження. Це сприятиме визначенню основної лінії подальших наукових розробок, допоможе правильно і послідовно застосовувати обрану методологічну базу, а також забезпечуватиме комплексність і системність розгляду усіх основних питань обраної теми дослідження.

Варто вказати, що використання терміну «кримінальне правопорушення» в назві роботи та тексті дисертації обґрунтовується наступними моментами: 1) міжгалузевий характер інституту екстрадиції обумовлює розкриття та аналіз кримінально-процесуальних її засад, а норми КПК, як відомо, оперують поняттям «кримінальне правопорушення»; 2) відомо, що у Верховній Раді України на розгляді постійно знаходяться законопроекти, якими пропонується запровадити в КК об'єднувальний термін «кримінальне правопорушення» [270; 271]; 3) статистичні дані Генеральної прокуратури України, які використовувалися при дослідженні обраного напрямку, містять вказівку на «кримінальне правопорушення»; 4) дисертантом, з метою приведення спільності кримінального та кримінального процесуального законодавства у використанні єдиної термінології, запропоновано слова «злочин» у ст. 10 КК у всіх відмінках замінити на «кримінальне правопорушення».

У теоретичному плані засадами проведення кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, повинні виступати наявність у дослідника всебічного уявлення по стан і сутність наукових розробок щодо екстрадиції в кримінально-правовому аспекті та визначення основних напрямків дослідження, розгляд яких міг би бути здійснений у подальших положеннях роботи та які б дозволили послідовно, змістовно та гармонійно викласти основні результати отриманих наукових розробок [334].

Зазначимо, що реалізація просторової дії закону про кримінальну відповідальність значною мірою залежить від правової співпраці між державами з огляду на те, що злочинність є явищем транснаціональним [45, с. 73]. Такий міжгалузевий інститут, як інститут видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), покликаний забезпечувати правове регулювання вказаної співпраці.

Над науковою розробкою вищезазначеного інституту в Україні працювали багато учених як у галузі кримінального права, так і в галузі міжнародного права та кримінального процесу.

Щодо кримінально-правових досліджень варто вказати наступні. У 2005 р. М.П. Свистуленко захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Екстрадиція в правовій системі України: основні кримінально-правові аспекти» [286]. Авторка в роботі системно дослідила кримінально-правові елементи екстрадиції як комплексного міжгалузевого інституту в правовій системі України. Вона обґрунтувала доцільність виділення двох значень терміна «екстрадиція» – на нормативному та фактичному рівнях. Дисертантка визначила, що на нормативному рівні екстрадиція – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку із наданням однією державою іншій правової допомоги у кримінальних справах, яка полягає у відданні компетентними органами запитуваної держави компетентним органам запитуючої держави обвинуваченого з метою сприяння забезпеченню належних умов для здійснення правосуддя по тій категорії

справ, які відносяться до компетенції останньої, або засудженого для приведення до виконання такого, що набрав законної сили, вироку національного суду запитуючої держави. На фактичному рівні, на її думку, екстрадиція – це врегульовані нормами права відносини, вступаючи в які одна держава – запитувана сторона – уможлиблює (шляхом віддання обвинуваченої або засудженої особи) реалізацію іншою державою – запитуючою стороною – комплексу заходів по кримінальному переслідуванню особи, обвинуваченої у вчиненні екстрадиційного злочину, або спрямованих на приведення вироку, що набрав законної сили, до виконання [286, с. 9].

Крім того, дослідниці вдалося визначити поняття та структуру механізму правового регулювання екстрадиції, обґрунтувати його загальні риси та здійснити характеристику компонентів механізму її правового регулювання. Дисертантка розглянула особливості функціонування механізму правового регулювання екстрадиції на сучасному етапі та навела пропозиції щодо вдосконалення кримінально-правового регулювання екстрадиції в Україні [286].

Окрім того, С.П. Кучевська захистила кандидатську дисертацію у 2009 р. «Проблеми гармонізації законодавства України про кримінальну відповідальність та Статуту Міжнародного кримінального суду» [206]. У роботі досліджувалися проблеми гармонізації законодавства України про кримінальну відповідальність і Статуту Міжнародного кримінального суду. Авторкою проведено порівняльно-правовий аналіз положень ККУ і Статуту Міжнародного кримінального суду, визначено зміст ряду міжнародно-правових понять і проведено їх порівняння із закріпленими у нормах вітчизняного КК. За результатами дослідження дисертанткою констатовано певну невідповідність положень КК України Статуту Міжнародного кримінального суду і запропоновано конкретні заходи для узгодження законодавства України про кримінальну відповідальність зі Статутом Міжнародного кримінального суду. В дисертації зазначено, що наведені висновки є компромісними, зокрема, досягнуто точності викладу міжнародних положень у вітчизняному законі і водночас збережено

традиції побудови закону про кримінальну відповідальність України. На підставі вивченого матеріалу авторка констатує, що більшість вивчених заходів вирішують питання гармонізації ККУ і Статуту Міжнародного кримінального суду, а також сприяють приведенню законодавства України про кримінальну відповідальність у відповідність до інших міжнародних договорів, чинних для України [206, с. 8].

У 2013 р. О.О. Житним було оприлюднено результати дослідження, викладені в докторській дисертації «Кримінальне право України у міжнародно-правовому вимірі: порівняльний аналіз» [93]. У роботі науковець дослідив феномен міжнародно-правового виміру кримінального права України як сукупної системно-структурної та функціональної характеристики галузі, що визначається її взаємодією із міжнародною нормативною системою та залежністю її розвитку від всесвітніх і регіональних процесів економічної, політичної та культурної інтеграції, а також розкрив політико-правові передумови, що визначили виникнення та генезис цього феномену. З урахуванням процесів інтернаціоналізації кримінального права України як тенденції його розвитку, дослідник окреслив перспективи застосування порівняльно-правового методу у вивченні проблем кримінального права, що виникають за його взаємодії з міжнародним правом [92].

Дисертант провів філософсько-правовий аналіз зв'язків кримінального права України із міжнародною нормативною системою, висвітлив кримінально-правові аспекти глобалізації та показав її вплив на кримінальне право України, проаналізував основні теоретичні та юридико-технічні проблеми взаємодії кримінального права України з міжнародним правом, встановив місце загальновизнаних принципів і норм міжнародного права у кримінальному праві України та характер взаємодії кримінального права України з іншими елементами міжнародної нормативної системи (міжнародним договором, міжнародним звичаєм), розкрив проблеми імплементації норм міжнародного права в кримінальному праві [92].

Шляхом аналізу змісту принципів кримінального права України дослідник здійснив оцінку відповідності ідеологічної основи цієї галузі міжнародно-правовим стандартам захисту прав людини та встановив межі чинності та дії законодавства України про кримінальну відповідальність, визначені зв'язками національного права з міжнародною нормативною системою [93, с. 14].

Питання дії закону про кримінальну відповідальність (в тому числі – екстрадиції) були предметом наукового інтересу Ю.А. Пономаренка [265; 266]. Ряд вітчизняних дослідників вказували на той факт, що практика застосування видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, в іноземних країнах йде шляхом прийняття національних законів (в Австрії, Швеції), якими деталізується як матеріально-правова основа їх видачі, так і процесуальний її бік. На підставі цього висловлювалася пропозиція про необхідність розробки і прийняття подібного нормативно-правового акту і в Україні [210, с. 122; 286, с. 16; 323].

Але, як зазначає М.І. Хавронюк, обґрунтованих пропозицій із цього питання немає у вищезазначеній дисертації М.П. Свистуленко. Хоча він мав би бути з огляду на певні міркування дисертантки: її думки стосуються того, що: 1) інститут екстрадиції є комплексним міжгалузевим інститутом, а тому усі нормативні положення щодо екстрадиції не можуть бути відображені лише в КК або лише в КПК України, або лише у відповідних міжнародних договорах України; 2) подібного роду закони існують у багатьох інших державах і такий закон діяв у царській Росії; 3) в Україні порядок надання (звернення за наданням) правової допомоги у кримінальних справах у формі екстрадиції регулюється підзаконними нормативними актами [324, с. 85].

Змістовною є праця О.І. Бойцова, який комплексно дослідив питання видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, а також проаналізував особливості їх регулювання у міжнародному праві та в законодавстві окремих держав. Автор вказав на те, що спеціальні екстрадиційні закони прийняті в Австрії, Бельгії, Болгарії, Голландії, Італії,

Люксембурзі, Норвегії, Швеції, Фінляндії, Франції, а в деяких державах (ФРН, Швейцарія) питання екстрадиції вирішуються в законах про міжнародну допомогу у кримінальних справах. Дослідник акцентує увагу, що певним правилом стало укладення з питань видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, багатосторонніх угод загальнорегіонального рівня (наприклад – Європейська конвенція про видачу) [18, с. 36–38, 47–49; 324].

Російські вчені проаналізували дію законів про кримінальну відповідальність держав СНД за колом осіб [274, с. 54–56] та у просторі (враховуючи при цьому територіальний, екстериторіальний, реальний і універсальний принципи, а також принципи громадянства та заступництва) [154].

Особливості дії зазначених вище принципів у міжнародному кримінальному праві визначені О.Г. Кибальником [167, с. 135–150].

А.Е. Жалінський зазначив, що дія закону про кримінальну відповідальність у просторі визначає стан суверенітету кожної країни і, виходячи із тенденцій глобалізації виділив: а) охорону власного суверенітету, коли держава намагається обмежити поширення сторонньої влади на свою територію та своїх громадян (включаючи осіб без громадянства, що проживають на її території); б) самообмеження компетенції, тобто відмову від поширення власного закону про кримінальну відповідальність за колишні (традиційні) межі дії; в) можливе зіткнення суверенітетів, коли ряд систем поширює свою дію на одні й ті самі діяння [90, с. 108; 323].

Вперше термін «екстрадиція» увійшов в обіг завдяки Франції, в законодавстві якої було офіційно вжито даний термін у декреті від 19.02.1791 р., що регламентував окремі процедури видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення.

Досить стисле визначення екстрадиції можна відобразити в тому, що даний термін означає видачу однією державою іншій особи для притягнення її до кримінальної відповідальності. Але, на нашу думку, доцільно подати дане визначення в більш змістовній інтерпретації, такій

як: «екстрадиція – це передача іноземній державі особи, яка порушила положення закону про кримінальну відповідальність даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу» [223, с. 82]. Дана дефініція як найбільш чітка і повна знайшла підтвердження в результатах авторського анкетування (65,9 % респондентів вважають необхідним законодавче закріплення даного терміну) (див. Додаток А).

Термінологічна плутанина не оминула своєю увагою дані інститути. Зокрема, це стосується вживання термінів «екстрадиція», «видача» та «передача». Слід звернути увагу на те, що майже всі названі дослідники використовують термін «видача злочинців» як синонім екстрадиції.

Одним із важливіших моментів розкриття поняття екстрадиції є смислове роз'яснення двох таких термінів, як «видача» і «передача». У деяких випадках правознавці тією чи іншою мірою застосовують ці терміни, не розрізняючи дійсного їх смислового значення. Якщо ми звернемося до тлумачного словника В. Даля, то побачимо, що слово «видача» означає «видавати, видати, віддавати. Видати полонених, злочинця, обернути куди вимагають» [67, с. 286]. У той же час «передача» роз'яснюється як «передавати, передати, що, кому, подавати з рук в руки» [67, с. 46; 12, с. 377].

За словником С.І. Ожегова слова «видача» і «передача» тлумачаться так: «передача, передати когось, чогось. Віддати, вручити, повідомити когось», «видача, видати, щось. Дати, надати щось» [256, с. 115, 500]. У іншому тлумачному словнику слова «видача» і «передача» розуміються таким чином: «видача, видавати, видати. Передавати когось силою, проти його волі, переслідувачеві, ворогові», «передача, передавати, давати, вручати кому-небудь. Віддавати, подавати, вручати кому-небудь те, що тримають у руках чи беруть у руки. Віддавати, подавати, вручати когось, чогось, комусь для іншого. Віддавати щось своє, від себе і таке інше в чиєсь відання, володіння...» [28, с. 92, 772; 12, с. 377].

Виходячи зі вказаних смислових роз'яснень слів «видача» й «передача», зазначимо, що саме «передача» включає в себе значення певного процесу, порядку передачі когось або чогось з рук у руки, а під видачею розуміється невизначена дія без будь-якого процесу та порядку. Також слід звернути увагу на те, що Конституційний Суд України у висновку у справі про Римський Статут від 11.07.2001 р. визначив, що «терміни «передача» і «видача» в загальноповжитому розумінні часто розглядаються як синоніми, але в міжнародно-правових документах та спеціальній літературі в них вкладається різний зміст, що робить їх юридичну природу неідентичною» [34, с. 109; 12, с. 378].

Як вважає М.В. Галабала, витoki даної проблеми беруть свої початки з лінгвістичної неузгодженості міжнародно-правових актів мовою оригіналу та їх перекладу українською мовою, а також їх відповідної імплементації в національні нормативно-правові акти [45, с. 74]. В контексті міжнародно-правової співпраці між державами міжнародні документи оперують двома основними поняттями: в Європейській конвенції про видачу правопорушників від 13.12.1957 р., яка регламентує процедуру примусової видачі з метою притягнення до кримінальної відповідальності, віддання до суду та приведення до виконання вироку, йдеться про «видачу» – «extradition» [86], а в Конвенції про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є від 19.05.1978 р., йдеться про «передачу» – «transfer» [174]. Водночас, Римський Статут Міжнародного кримінального суду дещо ширше визначає термін «extradition» – як доставлення особи однією державою в іншу державу. Стаття 10 КК України 2001 р. хоча й розмежовує поняття «видача» та «передача», проте розкриває їх зміст не у точній відповідності з двома вищезгаданими конвенціями [190].

О.І. Виноградова відзначає, що в акті видачі беруть участь дві держави, одна з яких видає злочинця, а друга – його приймає. Це важлива ознака екстрадиції злочинців, оскільки, якщо злочинця ніхто не приймає, то можна говорити про вислання, заборону проживання у межах держави,

але не про видачу [32, с. 13]. Чи можна погодитись з таким поглядом? Скоріш за все, ні.

І нарешті, чи є видача актом правової допомоги? Безумовно, так. Зайвим свідченням тому є ряд міжнародно-правових норм, де видача знаходиться у списку видів правової допомоги, яку погоджуються надавати держави-учасниці угод. Також слід зауважити, що видача, за своєю суттю, є тим єдиним шляхом і засобом, за допомогою якого держава може реалізувати національні правові норми за кордоном, коли особа як суб'єкт правовідносин не бажає добровільно постати перед судом.

Таким чином, видача – це процес, який ґрунтується на міжнародних угодах, нормах національного законодавства з дотриманням загальновизнаних принципів міжнародного права, і полягає у наданні державами правової допомоги у вигляді передачі особи державою, на території якої вона перебуває, іншому уповноваженому суб'єкту міжнародного права для притягнення її до кримінальної відповідальності або виконання винесеного вироку суду [36, с. 14].

Отже, слід підсумувати, що останнім часом у національній правовій доктрині переважає думка, що «видача» не в повній мірі відповідає змісту інституту екстрадиції. Дійсно, про видачу злочинців можна говорити лише в тому випадку, коли йдеться про видачу засудженої особи для виконання винесеного щодо неї вироку суду. Вирок повинен бути обвинувальним і чинним, адже тільки за таких обставин особа визнається злочинцем. У цьому полягає сутність презумпції невинуватості – одного з фундаментальних принципів права. Вжиття терміна «видача злочинців» щодо тих правовідносин, які стосуються видачі осіб для притягнення їх до кримінальної відповідальності є помилковим. Хибне використання даного терміна безпідставно звужує предмет правового регулювання інституту екстрадиції і обмежує сферу застосування його норм [36, с. 6].

Таким чином, використання термінів «передача злочинця» або «видача злочинця» суперечить принципам міжнародного та кримінально-процесуального права, на що звертає увагу багато вчених. Наприклад, Т.С. Гавриш наголошує на недопустимості використання терміну «видача

злочинців» як такого, що суперечить конституційному принципу презумпції невинуватості [44, с. 14]. Як вказує К. Родіонов, термін «екстрадиція» є більш вдалим, ніж термін «видача», яке припускає екстрадицію. Згідно з принципом презумпції невинуватості, видачі підлягають не злочинці, а особи, які обвинувачені у вчиненні злочину, та особи, які засуджені за вчинення злочину [281, с. 124; 12 с. 374].

Зважаючи на це, правильно було б використовувати термін «видача особи» або «видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення», що далі в поданій роботі і буде спостерігатися.

В цілому, як зазначає М.В. Галабала, значна частина українських учених розмежовують поняття видачі та передачі [45, с. 77], а саме: О.І. Виноградова [33, с. 13], А.А. Вознюк [38, с. 39], С.П. Кучевська [206, с. 7], Д.О. Мудрак [244, с. 98-99], М.П. Свистуленко [286, с. 5], М.І. Хавронюк [323, с. 47], С.А. Шалгунова та В.С. Березняк [327, с. 385-386]. До групи науковців, що уникають розмежування цих інститутів можна віднести В.І. Борисова [184, с. 72], В.О. Іващенко [156, с. 74-79], М.Ю. Коробкіна та П.О. Іосіфова [179, с. 128], А.В. Озерську [258, с. 35].

Не вирізняються одноманітністю також і теоретичні визначення терміну «екстрадиція». Як процес, пов'язаний з передачею відповідної особи однією державою іншій, екстрадицію розглядають О.І. Виноградова [33, с. 13], С. Лихова та М. Свистуленко [210, с. 123], А.В. Озерська та І.В. Озерський [257, с. 29]. М.Ю. Коробкін та П.О. Іосіфов розглядають екстрадицію як зобов'язання держави [179, с. 128], а С.А. Шалгунова та В.С. Березняк – як правовий державний акт [327, с. 386].

Низка вітчизняних криміналістів схиляються до думки, що в Україні необхідно прийняти спеціальний закон про екстрадицію, який би детальніше врегулював відповідні положення цього інституту. До них відносяться: С. Лихова та М. Свистуленко [210, с. 124], А.В. Озерська та І.В. Озерський [257, с. 29], С.А. Шалгунова та В.С. Березняк [327, с. 386]. Разом з тим, існують наукові позиції стосовно необхідності прийняття

універсального міжнародно-правового документу щодо екстрадиції [42, с. 53].

Актуальність наукових розвідок, присвячених темі екстрадиції в Україні, підтверджується досить великою кількістю клопотань про видачу правопорушників. Так, у 2010 році Генеральною прокуратурою України було розглянуто 670 таких клопотань, а у 2011 році – 599 [222]. Відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України, у 2013 р. до ГПУ від іноземних установ надійшло 104 звернення щодо екстрадиції, з них 76 – виконано; у 2014 р. надійшло 61 звернення, виконано – 85; у 2015 р. – надійшло 81 звернення, виконано – 45. За 9 місяців 2016 р. від іноземних установ надійшло 91 звернення про екстрадицію, виконано – 73. Натомість, уповноваженими органами України для направлення до іноземних установ у 2013 р. було підготовлено 260 звернень, надіслано – 258, виконано – 171 звернення; у 2014 р. – підготовлено та надіслано 158 звернень, виконано – 109; у 2015 р. – підготовлено та надіслано 118 звернень, виконано – 109 звернень. За 9 місяців 2016 р. – підготовлено 117 звернень, надіслано – 112, виконано – 65 звернень [255].

Щодо Європейської конвенція про видачу правопорушників 13.12.1957 р., то, наприклад, у 2004 році Міністерством юстиції України було опрацьовано 224 відповідні запити на видачу, у 2005 році – 346 запитів, у 2006 році – 322 запити, у 2007 році – 289 запитів, у 2008 році – 355 запитів, у 2009 році – 363 запити, у 2010 році – 293 запити, у 2011 році – 339 запитів [255].

Таким чином, розкривши теоретичні засади дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, далі слід звернути увагу на способи дослідження, а саме на методологію правового дослідження взагалі та, зокрема, нашого дослідження, оскільки методологія являє собою загальний для науки шлях пошуку наукового знання, який у багатьох напрямках та відношеннях є багатоваріантним [96, с. 89]. Методологія являє собою сукупність прийомів, методів та способів наукового мислення, та представляє собою комплекс шляхів і форм руху

мислення від незнання до знання [276, с. 4]. Методологія правознавства перебуває у нерозривному зв'язку із способами пізнання та формування праворозуміння та становить основу правового пізнання дійсності.

Наука кримінального права, як і інші науки, використовує певні методи дослідження для усвідомлення соціального змісту кримінально-правових норм, їх призначення та ефективного застосування, всебічного вивчення і розуміння проблеми боротьби зі злочинністю, вчинення злочину і покарання за нього [288, с. 6-7].

Методи наукових досліджень поділяють на дві групи: загальнонаукові та спеціальні методи. До загальнонаукових належать: філософський або діалектичний метод пізнання; юридичний або догматичний метод; соціологічний метод; метод системного аналізу; метод порівняльного правознавства або компаративістський метод, історичний або генетичний метод дослідження [165, с. 36; 314, с. 23].

Наука кримінального права тісно пов'язана з іншими гуманітарними науками та використовує їх досягнення, в тому числі – й методологічні. Під методологічними засадами слід розуміти загальні принципи та сукупність прийомів і методів дослідження, що застосовуються в певній науці. Розробка проблем методології науки виникає у зв'язку із необхідністю усвідомлення наукою своєї власної природи, принципів і методів, що лежать в основі пізнання дійсності та відтворення її в мисленні. [284 с. 12] Розробляючи методологічні засади дослідження, слід враховувати специфіку об'єкта дослідження, беручи за основу методологію науки кримінального права [276, с. 41].

Методологія правознавства та його окремих складових перебуває у нерозривному зв'язку з домінуючими у суспільстві принципами правової доктрини, яка і виконує функцію вихідних начал право розуміння та закладає основи правового пізнання дійсності [66, с 34]. За цих обставин аналіз методології правових досліджень юридичної діяльності, перш за все, необхідно пов'язувати з ідеями позитивізму, антропології, соціології, аксіологій права, притаманних сучасному стану правничої методології [22, с. 3].

Розробляючи методологічні засади дослідження, потрібно виходити

зі специфіки об'єкта дослідження, беручи за основу методологію науки кримінального права.

Основоположним принципом дослідження правових проблем виступає єдність логічного та історичного підходів, яка, на думку Д. А. Керимова, позбавляє як від омертвіння логічного, так і від хаосу історичного [166, с. 115]. У філософії права доведено, що поза історичним контекстом, який пов'язує явища і процеси сучасності з тими явищами і процесами, які їм передували, рівно як і з тими, які виникнуть на їх основі у більш або менш віддаленій перспективі, неможливо пізнати саму цю сучасність. І це цілком природно, оскільки у суспільстві завжди є залишки минулого, основи сучасного і зародки майбутнього [166, с. 110; 264].

Саме тому, при проведенні дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, доцільно використати *історичний метод*, який надасть можливість відобразити історичні витoki та генезис законодавства України у сфері започаткування та розвитку інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Необхідним є використання *діалектичного методу*, відповідно до якого досліджувані явища будуть вивчатися в єдності їх фактичної суті та юридичної форми, що дозволить розглянути про екстрадицію в їх постійному розвитку та виявити обумовленість такого розвитку.

В межах порівняльного підходу дослідження правових явищ, який спрямований на виявлення подібних і відмінних ознак між правовими і державними системами різних країн, їх елементів (галузей, інститутів і норм права або органів держави, інших державних інститутів), а також загальних і відмінних закономірностей їх виникнення, розвитку, функціонування [66, с. 78], при дослідженні інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, доцільно буде використати порівняльно-правовий метод дослідження. *Порівняльно-правовий* або, як ще його називають, *компаративістський метод* дослідження буде використовуватися при виявленні подібного та відмінного у чинному законодавстві України про кримінальну відповідальність та кримінальному законодавстві зарубіжних країн у частині регламентації особливостей

інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

За допомогою *догматичного (юридичного) методу* як одного з основних методів науки кримінального права (як і всієї юриспруденції) [184, с. 217] та *логіко-юридичного методу* будуть досліджуватись норми Конституції України, законодавства України про кримінальну відповідальність, інших нормативно-правових і підзаконних актів, постанов Пленуму Верховного Суду України, з'ясовуватись зміст і значення використаних у них понять, виявлятись недоліки, обґрунтовуватись висновки і пропозиції щодо їх зміни та доповнення.

Безпосередньо для формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність у частині регулювання особливостей інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та інших досліджуваних нами законодавчих актів доречно використати *метод моделювання* – це метод вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі). Використання методу моделювання дозволяє досліджувати ті сторони об'єктів, які неможливо досягнути шляхом безпосереднього вивчення, або невігідно вивчати у такий спосіб [66, с. 81].

Методологічні підходи не ізольовані один від одного і можуть мати взаємообумовлений (інтегративний) характер, що викликає появу похідних (повторних, синтезованих) підходів. До таких відносяться комплексний підхід, а також структурно-функціональний, системно-структурний, системно-функціональний [66, с. 78]. У межах цих підходів застосовується *системно-структурний метод* для дослідження конкретних елементів кримінально-правових норм, що регулюють особливості інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та *структурно-функціональний метод*, котрий сприяє комплексному дослідженню питань уніфікації норм про екстрадицію. *Метод системного аналізу* використовується для комплексного розгляду складових предмету дослідження як елементів єдиного цілого.

Не можна залишити поза увагою *соціологічний та статистичний методи*, які використовуються при вивченні, впорядкуванні та аналізі

матеріалів практики застосування норм КК України, які регулюють питання екстрадиції, а також при проведенні анкетування практичних працівників правоохоронних органів з питань ефективності застосування кримінально-правових норм про екстрадицію.

Ці та інші методи наукового дослідження використовуються у взаємозв'язку, що сприяє проведенню всебічного аналізу, обґрунтуванню теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

З огляду на вищевикладене, потрібно констатувати, що, незважаючи на наявність достатньої кількості наукових праць, прямо чи побічно присвячених аналізу та характеристиці інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, основна їх маса не стосується здійснення безпосередньо кримінально-правової характеристики екстрадиції.

Обов'язковою вимогою аналізу кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, є необхідність використання загальних та спеціальних методів дослідження. Обґрунтованим є використання в межах дослідження наступних методів наукового пізнання: історико-правового; діалектичного; компаративістського; догматичного (юридичного); системно-структурного; конкретно-соціологічного; статистичного та методу моделювання. Їх використання сприяє детальному та чіткому розумінню екстрадиції як кримінально-правового інституту.

Запропоновано авторське визначення екстрадиції як передачі іноземній державі особи, яка порушила положення закону про кримінальну відповідальність даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу. Дана дефініція визначена 65,9% респондентів як найбільш чітка і повна (див. Додаток А).

1.2. Становлення інституту екстрадиції

Інститут екстрадиції має багатовікову історію. Початок застосування норм про видачу осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, можна простежити з часів давнини, коли не існувало взаємовідносин у питаннях протидії злочинності в сучасному розумінні, не було системи норм міжнародного права, але вже простежувалися риси формальної дипломатії. Проблеми боротьби зі злочинністю з давніх часів спонукали держав до співпраці та взаємодопомоги. Тому правильно вважати, що початком становлення міжнародного співробітництва у питаннях видачі осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, стало усвідомлення ідеї існування в межах кожного суспільства єдиної і самостійної влади, якій зобов'язані підкорятися всі особи.

Розвиток кримінального законодавства щодо інституту екстрадиції охоплює тривалий історичний період, який можна поділити на кілька етапів. Не вдаючись у загальні питання періодизації розвитку історії кримінального права і законодавства (що виходить за межі предмету нашого дослідження), будемо відразу розглядати етапи розвитку законодавства щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

В літературі існує кілька класифікаційних меж щодо вирішення даного питання. Відома та неодноразово проаналізована в наукових джерелах класифікація етапів розвитку законодавства щодо видачі осіб, що вчинили злочини, яку запропонував Ф. Ф. Мартенса, містить три періоди: 1) з давніх часів – до кінця 17 ст., коли видача осіб, що вчинили злочини, мала місце у відносинах політичних супротивників, а також єретиків і перебіжчиків; 2) з початку XVIII ст. – до кінця 40-х років XIX ст., коли зростає кількість укладених договорів не тільки у відношенні перебіжчиків та дезертирів, а також осіб, винних злочинах загальнокримінальної спрямованості; 3) новий час (починаючи з 1840 р. – до сьогодення), для якого характерним є початок узгодженої кампанії у відношенні осіб, які

вчинили злочин і переходять на територію інших держав [221, с. 58]. Ш. Бассіоні, уточнюючи наведену класифікацію, додав ще один період, який розпочинається з 1943 р., коли на перший план вийшла необхідність побудови системи міжнародної безпеки і попередження злочинів проти миру і безпеки людства [53, с. 47].

Л.А. Філяніна пропонує іншу класифікацію історичних періодів генезису екстрадиції, що містить посилання на паралельність розвитку міжнародного права та інституту видачі особи, яка вчинила злочин. Дослідниця визначає наступні етапи формування інституту видачі осіб:

- 1) Стародавній світ (IV-III тис. до н.е. – V ст. н.е.), коли видача осіб широко застосовувалася до рабів-утікачів у Греції й у Римській імперії;
- 2) Середні віки (V-XVII ст.), особливістю яких стала нечаста видача осіб, що вчинили злочин та обмеження застосування інституту видачі осіб звичаєм покріпачення іноземців, що прибували в країну без дозволу або пробули в ній більше одного року;
- 3) Новий час (XVIII – поч. XX ст.), що характеризується початком інтенсивного співробітництва держав щодо виявлення та припинення злочинів, започаткуванням тенденції щодо укладення двосторонніх та багатосторонніх договорів, предметом яких була саме видача осіб. Саме в даний період інститут видачі осіб отримав правове обґрунтування і екстрадиція стала необхідним засобом здійснення політики в сфері кримінальної юрисдикції кожної суверенної держави;
- 4) перша половина XX ст. (початок XX ст. – кінець 40-х р.р. XX ст.), коли відбулася зміна суспільного й політичного устрою в державах, започатковано перетворення і проведення економічних реформ, що вплинуло на розвиток правових інститутів держав світу та пріоритетів у міждержавному співробітництві щодо протидії злочинності;
- 5) 50 – 80 р.р. XX ст. – це період бурхливого укладення договорів про правову допомогу в цивільних, сімейних та кримінальних справах, які включали видачу осіб, властиву для країн соціалістичного табору. Договори визначали обсяг та форми допомоги, можливість видавати одна одній осіб, які скоїли злочин та знаходяться на території інших держав для притягнення до кримінальної відповідальності або для виконання вироку суду;
- 6) сучасний період

(початок 90-х р.р. XX ст. – по сьогодні), характерною рисою якого є підписанням багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів, направлених на правову допомогу та співробітництво між державами задля подолання проявів злочинності [320, с. 9].

Щодо розвитку законодавства країн, які існували на території сучасної України та його класифікації на певні етапи, найбільш близько до істини підійшла М.П. Свистуленко. Враховуючи, що в науковій думці умовно виділяють періоди, що охоплюють як розквіт, так і занепад української державності, М.П. Свистуленко пропонує авторські критерії класифікації законодавства щодо видачі осіб. Критерієм даної класифікації стало існування найбільш виражених проявів української державності, а саме: 1) доба Київської держави; 2) Українська козацька держава; 3) період відродження української державності в 1917–1918 рр. та боротьби за неї в 1919–1920 рр.; 4) період утвердження України як суверенної держави [286, с. 25]. Крім того, об'єктивно необхідним є розгляд пам'яток права таких державних утворень, як Великого князівства Литовського, Великого князівства Московського, Польщі, Російської імперії та Союзу РСР, адже історично українські землі перебували у складі декількох держав [286, с. 25-26].

Отже, інститут екстрадиції простежувався ще у ранніх світових цивілізаціях (єгипетській, китайській та асирійсько-вавилонській) [224, с. 393]. У ранній період його існування видача особи державі, яка направила вимогу про видачу, здійснювалася з дотриманням всіх офіційних вимог і проводилася в урочистих умовах. Видача осіб, що вчинили злочин, здійснювалася на основі пактів або договорів, але могла мати місце і на засадах взаємності або в порядку ввічливості [39, с. 31]. Нечисленні домовленості епохи рабовласництва про видачу осіб, які вчинили злочини, стали підтвердженням нерозвиненості міждержавних відносин цього періоду розвитку суспільства [46, с. 116].

Отже, на початку зародження та існування видача осіб, що вчинили злочини, мала переважно політичний характер. Це вкотре доводить положення, що вимоги видачі осіб були викликані випадковими

політичними обставинами: вони пред'являлися від сильнішої сторони слабшій державі, а відмова була приводом для війни [221, с. 384]. В умовах, коли суперечки між державами часто вирішувалися за допомогою війни, основним регулятором відносин екстрадиції також було право сильного [53, с. 47]. Тому правильним буде висновок, що в давнину ні договорів про видачу осіб, ні певних правил і форм, які застосовувалися до неї, не існувало.

Щодо історичних утворень на теренах сучасної України, варто зазначити, що пам'ятники давньоруського права містять згадки про видачу осіб, що вчинили злочин. Як зазначає Н.М. Мазаєва, Київська Русь вводила в свою правову систему окремі правові норми інших країн, з якими співпрацювала. Таким чином, елементи міжнародного права перепліталися з національним законодавством уже на ранніх етапах розвитку давньоруської держави [212, с. 42]. Відомо, що в X ст. в Київській Русі укладалися договори, які встановлювали правила видачі осіб, що вчинили злочин. В історичних документах згадується про три міжнародних договорах, укладених князями Ігорем та Олегом з Візантією: 911 року, 945 року та 971 року. Згідно з цими договорами, особи, які вчинили злочини в Візантії, повинні бути видані для покарання на батьківщину, а греки – надсилалися до Візантії. Був закріплений обов'язок видачі осіб, які вчинили злочин зацікавленій стороні [286, с. 31]. Тому договір 911 р. може свідчити про перші спроби врегулювання екстрадиційних відносин. Вказані договори були цілком самостійними актами, текстуально не відображали положення один одного через зміну життєвих обставин.

Надалі окремі складові інституту видачі осіб не знаходять свого подальшого розвитку на території Київської Русі, хоча вони могли бути підґрунтям за умов збереження українськими землями своєї державності для подальшого формування інституту екстрадиції [286, с. 32–33].

Перший кодифікований збірник «Руська Правда», який у IX – на початку XIII ст. набув юридичної ваги, мав декілька редакцій [162, с. 16–17]. Її текст дійшов до наших днів у вигляді Короткої Правди (1136 р.) і Просторової Правди (1209 р.). Ряд вчених вважають, що норми Руської

Правди визначали лише небезпечні посягання проти особи і майна [155, с. 33], інші дослідники вказують, що рівень правової думки і юридичної техніки того часу ще не дозволяв групувати злочини залежно від їх об'єктів [326, с. 89]. Але, не дивлячись на це, визначну роль у становленні основ міжнародного співробітництва щодо екстрадиції відіграла Руська Правда.

Широко застосовувалася норма Просторової Правди «Про людину», яка встановлювала відповідальність за шахрайство і наступну втечу в іншу країну та регулювала правила повернення таких осіб на батьківщину [212, с. 45]. Норми Короткої Правди регламентували відповідальність за приховування іноземцями особи, що втекла від господаря, встановлювала кримінально-процесуальні та цивільно-процесуальні правила судового розгляду та провадження, регламентувала заходи по відшкодуванню шкоди.

Історія екстрадиції тісно пов'язана з існуванням окремих князівств у ранні періоди становлення давньоруської держави, постійною зміною її кордонів, процесами злиття і переходу князівств під юрисдикцію іноземних правителів.

В наступний період розвитку законодавства зміни в інституті видачі осіб були зумовлені змінами в інституті притулку, коли місцями, видача з яких була недопустимою, стали певні священні місця. За таких обставин на роль об'єднуючого начала, здатного чинити серйозний вплив на розвиток міждержавної взаємодії за допомогою видачі осіб, що вчинили злочин, висувалася церква, яка зіграла вирішальну роль в розповсюдженні видачі єретиків, що вважалися ворогами всіх західноєвропейських держав. Не менш значуща роль церкви і в протидії видачі за допомогою розширення права притулку. Воно набуло особливого поширення в середньовіччя, коли утвердилася думка, що священні місця повинні вважатися такими, що оберігають від переслідування всіх осіб. Такими місцями, з яких не допускалася ні видача, ні примусове вилучення для покарання, стали монастирі, собори, храми, церкви, каплиці і навіть хрести, що стоять на дорогах [53, с. 48; 18]. Отже, окрему і значну роль у видачі злочинців

відіграла церква як самостійний суб'єкт внутрішньодержавних і міжнародних відносин.

Ще однією перешкодою для екстрадиції осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, слугував звичай закріпачення іноземців, які прибули в державу без дозволу або які перебували в ній більше року, поширений у феодальних державах Західної Європи. Західноєвропейські угоди щодо видачі осіб, які вчинили злочини, стосувалися бунтарів і взаємних ворогів. До таких відносились і ті, яких можна було б назвати «інакомислячі» (політичні злочинці, причиною переслідування яких були в основному особисті інтереси фізичного усунення претендентів на престол, конкурентів в боротьбі за владу) та «інаковіруючі» (чаклуни, єретики та інші особи, масове переслідування яких було зумовлено сутичками і боротьбою різних релігійних течій) [53, с. 48; 18].

Наприклад, договір 1661 р. зобов'язав Данію видати англійському королю Карлу II будь-кого, хто приймав участь в страті його батька Карла I та відніс до категорії «взаємних ворогів», які підлягали видачі, ворогів католицької церкви, єретиків і порушників релігійних обрядів [221, с. 385].

Таким чином, роздробленість феодальних держав, зумовлена відсутністю сильної централізованої влади, домінування у взаємовідносинах лише силових засобів у вирішенні питань видачі і особистих цілей, закріпачення основної маси населення – все це перешкоджало формуванню і розвитку міжнародного права в цілому і екстрадиційного права зокрема. У цих умовах право видачі осіб при необхідності зводилось до приватних, конкретно-індивідуальних випадків спірного характеру [18].

Не сприяли усвідомленню необхідності видачі осіб і невисока мобільність населення та недостатній розвиток шляхів сполучення, що перешкоджало втечам злочинців. Тому питання про видачу осіб було предметом стосунків і переговорів не стільки центральних, скільки прикордонних влад [18]. Але при поступовому зміцненні національних

держав і посиленні центральної влади право притулку все більш втрачало свій сенс, поки зовсім не було відмінено.

З першої половини XIII ст. українські землі потрапляють у сферу впливу Литви та Польщі, на території України починають діяти нормативно-правові акти тогочасних державних об'єднань. Так, у першій половині XIII ст. – першій половині XVII ст. (період існування Галицько-Волинського князівства, Литовсько-Руської держави та перебування України під владою Речі Посполитої), з'являються наступні пам'ятки кримінального права: Двінська, Псковська, Новгородська судні грамоти, які містили положення щодо відповідальності за злочини проти влади [183, с. 9-10, с. 36-37]. Тогочасній договірній практиці видача правопорушників була маловідома. Серед актів щодо видачі осіб того періоду, що дійшли до нас, можна виділити «Договорную грамоту Литовскихъ князей Евнутія, Кестутія и Любарта Гедиминовичей, Юрія Коріатовича, съ Польскимъ королемъ Казимиромъ и съ Мазовецкими князьями Семовитомъ и братомъ его Казимиромъ, сыновьями Тройдена», яка містить згадку і про видачу осіб як одне із питань, на предмет яких вона була писана після 1340 р. Для литовсько-польських грамот першої половини XV ст. характерним є використання формули типу «...а холопа, робу, должника, поручника, татя, розбойника выдати по исправе». В цитованому положенні мова йде про видачу особи не лише у випадку вчинення нею злочину, а й на підставі цивільно-правових зобов'язань; іноді сторони зобов'язувалися видавати поряд із зазначеними і таку категорію осіб, як втікачі [286, с. 33].

Багато в чому подальшою основою формування законодавства про видачу осіб стали норми про порядок викупу полонених. Так, в джерелі канонічного права Стоглаве (1551 р.) є самостійна глава 72 «Про спокуту полонених», яка встановила правила обов'язкового викупу полонених з неволі [283, с. 253-260, 481-485; 43, с. 32].

Особливе місце серед тогочасних нормативно-правових актів посів Литовський Статут 1588 р. Відомі три його редакції: Литовський Статут 1529 р. (так званий Старий Статут), Статут Великого Князівства Литовського 1566 р. (Волинський Статут) та Статут Великого Князівства

Литовського 1588 р.. Всі вони перебувають у безпосередньому зв'язку поміж собою: перший статут був джерелом для другого, а другий – для третього [269, с. 78].

Поступово питання міжнародного співробітництва почали переходити на міжнародно-правовий рівень. Свідченням цього є переговори з Англією, про що говорять листи королеви Єлизавети Англійської до царя Івана Грозного 1568 р. і 1570 р. [39, с. 46]. У 1609 р. цар Василь Іванович Шуйський уклав союзний договір з королем Швеції Карлом IX, який містив норму, що зобов'язувала Швецію видавати російських зрадників.

Першим міжнародним актом, що регулював виключно питання видачі осіб, які вчинили злочини, став Договірний запис зі Швецією 1649 р. «Про видачу перебіжчиків». Згідно з цим документом, видачі підлягав кожен втікач незалежно від суспільної небезпечності вчиненого діяння [212, с. 58].

Більшість науковців виходять з того, що договірне право видачі осіб в Росії започаткувала «Договорная запись, учиненная в Стокгольме между Дворами Шведским и Российским 19/29 октября 1649 г.» [162, с. 172–174], що безпосередньо стосувалася перебіжчиків, яких держави зобов'язувалися повертати в місце, звідки вони втекли. У вказаному договорі було проведено поділ перебіжчиків на дві категорії: 1) ті, що перебігли у період із 1617 р. по 01.09.1647 р.: російські біженці залишалися у Швеції як шведські піддані, а шведські – в Росії як її піддані; 2) ті, що перебігли після 01.09.1647 р., примусово поверталися у державу свого підданства. Укладаючи договори на предмет обміну перебіжчиками, більшість країн світу намагалися запобігти зменшенню кількості свого населення. Започатковані таким чином із Швецією договірні відносини підтримувалися Російською імперією і надалі.

В наступний історичний період – період перебування України у складі Російської імперії (друга половина XVII – початок XX ст.) кримінальне законодавство набуло нових ознак: були прийняті Соборне уложення 1649 р., Артикул військовий Петра I 1715 р., Уложення про

покарання кримінальні і виправні 1845 р. та інші нормативно-правові акти. Особливого значення серед вказаних документів набуло Соборне Уложення, прийняте в 1649 р. на Земському соборі як перший систематизований міжгалузевий закон. Аналізуючи його зміст, можна відзначити, що вперше на Русі був встановлений порядок викупу полонених. Особливе значення Соборного Уложення 1649 р. полягає в тому, що воно створило правову основу для міжнародного співробітництва з питань видачі осіб, включаючи питання про порядок викупу полонених.

Розділ VIII «Про спокуту полонених» Соборного уложення (1649 р.) регулював питання обміну полоненими: полонений, який добровільно здався ворогові, вважався злочинцем, а вчинене ним діяння розглядалося як державний злочин, за що передбачалася смертна кара. Дана категорія полонених підлягала викупу, після чого і вирішувалося питання про їх притягнення до відповідальності [39, с. 49; 43, с. 32-33].

В цей історичний період загальному розвитку кримінального законодавства сприяли множинні правові акти про повернення господарям втікачів і холопів в Російській імперії. Закони, що регулювали повернення втікачів, відбивали загальні основи державної політики. У законодавчій пам'ятці XVII ст. «Наказі сищикам втікачів і холопів» від 02.03.1683 р. була досить чітко викладена система державного розшуку біглих селян і холопів. Згаданий документ став підґрунтям ряду інститутів, які регулюють міжнародне співробітництво: міжнародний розшук, видачу осіб, основи співпраці у кримінальних справах [39, с. 51].

На території України після Переяславської ради екстрадиційні відносини визначалися характером взаємовідносин Української козацької держави із Російською державою. Щоразу при обранні гетьмана вони наповнювалися новим змістом, що закріплювалося на рівні Гетьманських статей. У Переяславських статтях було зафіксовано домовленість щодо взаємної видачі осіб: категоріями осіб, які підлягали видачі Запорізькому війську, не охоплювались так звані перебіжчики [29, с. 274–275]. Як зазначає М.П. Свистуленко, такого роду «екстрадиційну» норму було включено до Батуринських (1663 р.), Глухівських (1669 р.),

Переяславських (1674 р.), Коломацьких статей (1687 р.) [286, с. 35]. Проте, у цих угодах текстуально не відображалося положення, в силу якого підлягали видачі особи, що після вчинення злочину втекли із Гетьманщини на територію інших міст.

Отже, відносини, які виникали між Російською Імперією та Українською козацькою державою у зв'язку із поверненням осіб, що вчинили злочини, за своєю суттю були близькими до типових екстрадиційних. Але з поступовим наступом царату на самостійність гетьманської влади вони втратили свій первісний зміст.

У XVIII ст., з якого починається відлік наступного періоду в розвитку екстрадиції, договори про видачу осіб все більш розповсюджуються не тільки на дезертирів, але і на загальнокримінальних злочинців (вбивць, фальшивомонетників, злодіїв, паліїв), а співпраця держав у кримінальному переслідуванні цих осіб стає все більш інтенсивною. Таке явище легко пояснюється інтенсифікацією переміщення людей з однієї держави в іншу, особливо збільшеної у зв'язку з процесами індустріалізації Європи і появою залізниці. Підтвердженням тому, що необхідність врегулювання відносин з приводу видачі осіб виникає у географічно суміжних країн, слугує наступне: з понад дев'яноста міжнародно-правових договорів, укладених за період з 1718 р. до 1830 р. з питань екстрадиції, основна частина пов'язана зобов'язаннями держав, що географічно були сусідами, які більше за інших відчують об'єктивну потребу допомагати один одному, в затриманні осіб, що переховуються від правосуддя. З такого роду договорів заслуговують уваги конвенція між Францією і Іспанією 1765 р., яка із змінами і доповненнями діяла до кінця XIX ст., а також укладений в 1777 р. договір між Францією і Швейцарією, в якому сторони зобов'язалися взаємно видавати державних злочинців, вбивць та інших осіб, винних в загальних злочинах [178, с. 19; 18].

Європейські тенденції клопотати про видачу бунтівників та повстанців, характерні для більш ранніх етапів розвитку видачі осіб на Заході, на території українських земель простежуються в кінці XVII – на початку XVIII ст. Як вказує М.П. Свистуленко, прикладом є документи,

пов'язані з видачею учасників повстання 1702 – 1703 рр. на Поділлі, які втікали до Молдавії, де і знаходили притулок [286, с. 37]. Перебування українських земель під владою Москви не могло не позначитися на розвитку екстрадиційних відносин, який був далеким від врахування європейських традицій вирішення даних питань [286, с. 39]. Подальший розвиток і становлення інституту видачі осіб, що вчинили злочини, в Росії стало можливим тільки після судової реформи Олександра II.

Отже, XVIII-XIX ст.ст. стали періодом укладення договорів, спрямованих проти суб'єктів військових злочинів, що характерно для обстановки, яка склалася в Європі (наполеонівські війни і їх наслідки). При цьому відзначалися окремі міжнародно-правові документи з питань видачі осіб, які вчинили злочини загальнокримінальної спрямованості [43, с. 33].

Направлення дії інституту екстрадиції переважно проти осіб, які вчинили дезертирство та ухиляються від політичних переслідувань, еретиків, емігрантів (перебіжчиків) відзначається і в дослідженнях зарубіжного законодавства та договірної практики того періоду [39, с. 58]. Спочатку норми про видачу осіб, які вчинили злочини, включалися в договори загального характеру. Так, перші договірні норми про екстрадицію осіб, які вчинили умисне вбивство і розкрадання з використанням підроблених документів, у міжнародно-правовій практиці Англії були відображені досить короткою ст. 27 Договору про мирну співпрацю, торгівлю та навігацію, укладеному з США в 1794 р.

Провідна роль у формуванні і розвитку права видачі осіб, які вчинили злочини, з кінця XVIII ст. і до кінця XIX ст. належала Франції [221, с. 386]. Саме завдяки її міжнародній діяльності було ініційовано більшість з нині існуючих положень, що містяться в договорах про видачу осіб (невидача осіб, що скоїли злочини політичного характеру, неприпустимість видачі за злочини з пропущеним терміном давності). Навіть термін «екстрадиція», як було зазначено в підрозділі 1.1., увійшов до словообігу завдяки Франції, де він вперше був офіційно використаний в декреті від 19.02.1791 р., для регламентації окремої процедури видачі осіб. Не без впливу Франції виникає тенденція до укладання багатосторонніх

угод про видачу осіб, першим з яких став Ам'єнський договір, підписаний в 1802 р. Великобританією, Голландією, Іспанією і Францією [39, с. 63].

В 1804 р. почалося договірне регулювання екстрадиційних питань між Російською імперією та Пруссією, де мова йшла про видачу дезертирів. Так, Конвенція про взаємну видачу втікачів від 13.02.1804 р. встановлювала видачу дезертирів, втікачів та злочинців [221, с. 278]. Щодо видачі осіб у Конвенції розглядалося три ситуації кримінально-правового характеру: 1) вчинення особою злочину у межах однієї із договірних держав та її втеча на територію іншої; 2) повернення особи, яка вчинила злочин за межами батьківщини, на територію держави підданства; 3) затримання особи на місці вчинення злочину та подальше її засудження за місцевими законами незалежно від її підданства. Видача осіб проводилася, як зазначає М.П. Свистуленко, тільки у першому випадку. Друга серед наведених ситуацій стосується власних громадян, видача яких Конвенцією не допускалася, проте вони притягувалися до відповідальності у власній державі. Що ж стосується останньої, то вона вирішувалася на користь місцевого закону, тобто у цій частині перевага надавалася територіальному принципу чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі [286, с. 41].

Поступово удосконалювалося формування загальновизнаних основ міжнародно-правового інституту видачі осіб. Російська імперія уклала договори про видачу з Пруссією (1804 р.) та Австрією (1808 р.). Порядок видачі осіб включав такі етапи: 1) пред'явлення вимоги про видачу особи; 2) розгляд її судом; 3) здійснення процедури видачі особи. Взаємодія сторін здійснювалося дипломатичним шляхом. Згодом, у 1833 р., Австрія, Росія та Пруссія консолідували свої зусилля у боротьбі із державними злочинцями, зобов'язавшись їх видавати одна одній [39, с. 58].

Як правильно вказує О.Г. Волдеводз, якісно новий етап у розвитку правового регулювання міжнародного співробітництва почався в 1833 р. і тривав до закінчення Першої світової війни у 1919 р. [39, с. 62]. Він характеризується розширенням як міжнародно-правової бази такої співпраці шляхом укладення двосторонніх договорів, так і створенням

національного законодавства з даного питання. У 1833 р. Королівством Бельгія було прийнято перший у світі Закон про видачу осіб, який став початком розвитку принципу невидачі політичних злочинців, оскільки беззастережно забороняв її.

Згодом значна частина країн світу почали приймати закони, які регламентують окремі питання міжнародного співробітництва (Закон про екстрадицію США 1848 р., Закон про видачу Швейцарії від 1892 р.). Деякі країни не видавали спеціальних законів, виходячи з власної правової доктрини та здійснювали регулювання на рівні підзаконних нормативних актів. Тільки із 1866 р. у Російській імперії з'явилась можливість укладати спеціальні договори про видачу осіб.

Вступаючи у договірні відносини із екстрадиційних питань, Російська імперія йшла по шляху, свого часу пройденому континентальною Європою. Не вносячи нічого нового у розвиток цього інституту, вона притримувалася позицій, на яких стояла переважна більшість європейських держав. Здобутками тогочасного європейського права стало утвердження принципу подвійної кримінальності та загальне визнання правила конкретності (спеціалізації) [287, с. 42].

Отже, у другій половині XIX ст. стала активно розвиватися теорія універсальної дії законів про кримінальну відповідальність (космополітична теорія, система всесвітнього здійснення правосуддя). Основна її сутність полягала в тому, щоб жоден злочин не залишився безкарним, тому, згідно універсального принципу, судова влада кожної держави поширюється на всі злочинні діяння, де б, ким би і проти кого б не були вони вчинені. Зазначені принципи використовувалися державами при укладанні угод про міжнародне співробітництво в частині боротьби зі злочинністю, а також знаходили відображення в національному законодавстві [200, с. 67; 41].

Російська імперія приділяла значну увагу формуванню правових основ міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю за кількома напрямками. Кримінально-правове регулювання з питань притягнення до відповідальності іноземців та власних підданих, які вчинили злочини за

кордоном, здійснювалося на основі Уложення про покарання кримінальні та виправні (1845 р.). Уложення 1845 р. вперше у вітчизняній законодавчій практиці містило норми про дію закону щодо названих осіб, про порядок притягнення до відповідальності російських підданих, які вчинили злочини за кордоном проти держави або підданих країни перебування, а також про особливості залучення до відповідальності військовослужбовців Росії та іноземних армій на території Росії [39, с. 62]. Так, ст. 179 Уложення 1845 р. відзначалося, що в тому випадку, якщо буде встановлено факт вчинення злочину російськими особами проти держави або її громадян до від'їзду особи за кордон, а також вчинення злочину за кордоном, вони могли бути запитані до видачі для притягнення їх до кримінальної відповідальності. [41; 244]

В наступний період, що почався для західноєвропейських країн з 40-х рр. XIX ст., з'являється усвідомлення необхідності боротьби спільними зусиллями проти злочинців, що вчинили не політичні, а загальнокримінальні діяння. Завдяки укладеним міжнародним договорам, видача осіб наповнилася справжнім сенсом, перетворюючись на дійсний акт правової допомоги (що надається однією державою іншій) у сфері міжнародного спілкування. За поступового вдосконалення засобів сполучення відкриваються нові можливості для злочинців знаходити більш сприятливі і менш помітні форми переміщень з метою уникнення відповідальності у віддалених країнах [151, с. 722].

На початок XX ст. Російська імперія підписала близько 20 конвенцій про видачу осіб. З прийняттям у 1903 р. Уголовного Уложення питання видачі осіб, які вчинили злочини, регламентувалося його положеннями. Було законодавчо встановлено, що Російська імперія видає іноземців, які вчинили злочин за її межами, для суду та покарання в іноземній державі. Зі сторони російської держави видача осіб мала проводитися відповідно до договору або начал взаємності, що утвердилися у відносинах із запитуючою державою. Але Уложення 1903 р. не містило детальної регламентації питань екстрадиції. Згодом був розроблений проект законодавчих положень про видачу осіб, в якому враховувалися

основні принципи, закладені у розглянутих вище нормативно-правових актах. Логічним завершенням даного процесу стало доповнення Уложення 1903 р. у 1911 р. главою XII «Про видачу злочинців на вимогу іноземних держав» [286, с. 44].

Таким чином, дореволюційна Росія мала досить розвинену правову систему регулювання видачі осіб, які вчинили злочини. З розвитком міжнародних відносин розширювалася компетенція держав і збільшувалося коло питань, що стосувалися екстрадиції: крім видачі іноземних осіб, учасники договорів зобов'язувалися переслідувати за своїми законами власних громадян, які вчинили злочини проти законів іншої держави у разі пред'явлення останньою вимоги про це.

Після Жовтневої Революції 1917 р. і утворення СРСР міжнародні відносини в сфері екстрадиції підтримувалися країною переважно на дипломатичному рівні. Тривале невизнання нашої держави на міжнародній арені, а потім – зведена в державну політику ізолюваність громадян СРСР від контактів з іноземцями та закритість кордонів сприяли згортанню в ці роки повномасштабного співробітництва з іноземними державами, що знаходило вияв у заідеологізованому підході до вирішення екстрадиційних питань.

Отже, у радянському революційному праві були визначені тільки основні принципові засади інституту видачі осіб, деталі ж не регламентувалися. У нормах Декрету «Про видачу іноземців», прийнятого 01.03.1919 р., було зазначено, що не підлягають видачі особи, які переслідуються за релігійні злочини і за злочини, спрямовані проти урядів, що захищають інтереси панівних класів [237, с. 141]. Хоча допускалася видача осіб, які переслідувалися за злочини, спрямовані проти урядів, що відстоюють інтереси трудящих класів. Видача осіб за вчинення інших злочинів пов'язувалася із існуванням міжнародного договору (конвенції), укладеного із іноземними державами, які зверталися із запитом про видачу. Але особа (громадянин іноземної держави) могла бути виданою і в силу особливої постанови робітничо-селянського уряду, прийнятої в кожному окремому випадку. У згаданому Декреті проводилось

розмежування видачі осіб на два види, а саме: 1) видачу осіб, які перебувають під слідством чи судом; 2) видачу засуджених осіб [286, с. 45].

Документальним закріпленням розуміння радянською владою утвердженого на Заході правового явища «екстрадиція» стала затверджена Раднаркомом СРСР 23.10.1923 р. Типова конвенція про видачу злочинців. Видача осіб розумілася як засноване на договорі взаємне зобов'язання держав: СРСР зобов'язувався видавати осіб лише за ті злочини, які передбачені КК обох держав. Визначення номенклатури екстрадиційних злочинів проводилося на основі санкції кримінально-правової норми, яка за вчинення злочину певного виду передбачала покарання у вигляді позбавлення волі [286, с. 45].

В середині XX ст. вирішальну роль у розвитку інституту екстрадиції зіграла Друга світова війна. Покарання за злочини, вчинені нацистами, стає однією з основних цілей екстрадиції. 13.01.1942 р. була прийнята Міжсоюзницька заява про покарання за військові злочини, відома як Сент-джеймська декларація. Було висловлено рішучість піддати переслідуванню тих, хто приймав безпосередню і добровільну участь у вбивствах і стратах. Подібні настрої призвели до створення Нюрнберзького і Токійського міжнародних військових трибуналів для суду над військовими злочинцями, злочини яких не пов'язані з певним географічним місцем, а також до процесів над військовими злочинцями, організованих в тих країнах, де вони скоїли злочини [53, с. 48]. Тому екстрадиція набуває важливого значення в питаннях переслідування за злочини проти миру і безпеки людства [18].

В Резолюції від 13.02.1946 р. «Про видачу і покарання військових злочинців» Генеральна Асамблея ООН зобов'язала всі держави-члени ООН прийняти необхідні заходи для арешту і висилки військових злочинців в ті країни, де вони скоїли злочини, для суду і покарання за законами цих країн. Про обов'язок видачі осіб, що скоїли злочини, передбачені ст. 6 Статуту Нюрнберзького трибуналу, говориться і в Резолюції ООН від 31.10.1947 р. [18].

У 1952 р. до облаштування регіональної системи екстрадиції приступила Ліга арабських держав, прийнявши конвенцію про видачу осіб. В Європі питання видачі осіб були врегульовані в Європейській конвенції 1957 р., в конвенції держав Бенілюксу 1962 р., що не ратифікували названу вище конвенцію, а також в Скандинавському договорі про видачу 1962 р., учасниками якого стали Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія і Швеція [18].

Незважаючи на те, що СРСР виступав стороною цілої низки договорів із країнами соціалістичного табору про правову допомогу з цивільних, сімейних та кримінальних справ, до яких включалися окремі положення про видачу осіб та був учасником багатосторонніх конвенцій по боротьбі із окремими видами злочинів (наприклад, Гаазька конвенція про боротьбу із незаконним захопленням повітряних суден від 16.12.1970 р.), спеціальних двосторонніх договорів та конвенцій саме про видачу злочинців СРСР не укладав.

Важливу роль у кодифікуванні інституту видачі особи за загальнокримінальні злочини відіграла ООН. 14 грудня 1990 р. на 45-ій сесії її Генеральної Асамблеї в робочому порядку був прийнятий Типовий договір про видачу, який увібрав в себе багато напрацьованих прогресивних положень. З врахуванням національних особливостей правової системи окремо взятої країни ці положення діють донині. Важливим нормативним актом у цьому сенсі є Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15.05.1972 р., до якої Україна приєдналась 22.09.1995 р.

Розпад Радянського Союзу, ліквідація протистояння між членами міжнародної спільноти прискорили розвиток екстрадиційних відносин, суб'єктом яких виступають колишні республіки СРСР, з урахуванням загальновизнаних принципів права та міжнародно-правових стандартів.

З цією метою після проголошення незалежності Україною як повноправним суб'єктом міжнародних відносин було укладено цілу низку міжнародних договорів, предметом регулювання яких виступають екстрадиційні відносини (наприклад, договори про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, укладені

Україною із Республікою Польща (27.05.1993 р.), Республікою Молдова (13.12.1993 р.), Республікою Грузія (09.01.1995 р.), Естонською Республікою (15.02.1995 р.), Соціалістичною Республікою В'єтнам (06.04.2000 р.), Арабською Республікою Єгипет (10.10.2004 р.), Ісламською Республікою Іран (11.05.2004 р.), Республікою Куба (27.03.2003 р.), Республікою Панама (4.11.2003 р.), Сирійською Арабською Республікою (18.11.2009 р.), Федеративною Республікою Бразилія (21.10.2003 р.).

Екстрадиційні відносини отримали конституційне регулювання, адже Конституція України окремим положенням інституту видачі осіб надала характеру конституційної норми: у силу ч. 2 ст. 25 Основного Закону України громадянин України не може бути виданий іншій державі, що є нічим іншим як конституційним закріпленням принципу невидачі власних громадян.

Із прийняттям чинного КК, підґрунтям якого, в частині питань екстрадиції в тому числі, стали положення Проекту КК, підготовленого робочою групою Кабінету Міністрів України [189], видачу злочинців регламентовано на рівні закону про кримінальну відповідальність (ч. 1 та ч. 3 ст. 10 КК України 2001 р.). Слід окремо вказати, що в Проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» (реєстр. № 2897 від 19.05.2015 р.), положення щодо екстрадиції пропонується залишати в редакції, викладеній в чинному КК [271]. Даний факт, на нашу думку, свідчить про досконалість формулювання положень про видачу осіб, що вчинили кримінальне правопорушення.

Отже, потрібно констатувати, що історія розвитку інституту видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, охоплює практично всі історичні етапи розвитку суспільства. Проте лише в наш час видача набула всесвітнього значення відносно злочинів міжнародного характеру і злочинів проти миру і безпеки людства.

1.3. Міжнародно-правове регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення

Необхідною умовою боротьби зі злочинністю є активна державно-правова інтеграція України та активізація взаємодії міжнародного і вітчизняного кримінального права. Для здійснення вказаних завдань особливу роль сьогодні відіграє інститут видачі осіб, які вчинили злочин (екстрадиція). Подальшого розвитку зазнає міжнародна і вітчизняна практика надання правової допомоги у злочинах. Особливого значення ці фактори набувають, коли мова йде про співпрацю в питаннях видачі осіб, що вчинили злочин. Зусиль однієї чи навіть кількох держав виявляється недостатньо для забезпечення належної протидії злочинам. Одним із пріоритетних шляхів вирішення цієї проблеми є ефективне міжнародне співробітництво з питань боротьби зі злочинністю. Прагнення кожної з держав до протидії злочинам є підґрунтям укладення відповідних міжнародних угод, у яких особлива увага приділяється екстрадиції як одному з інструментів забезпечення невідворотності відповідальності та покарання [214]. Отже, для ґрунтовної кримінально-правової характеристики інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, необхідно визначити і системно дослідити міжнародно-правові акти, які регламентують інститут видачі особи, що вчинила злочин. Дана теза підтверджується результатами авторського анкетування: 68,3 % опитаних підтвердили, що звернення до зарубіжного досвіду щодо визначення екстрадиції, є корисним для розвитку вітчизняного кримінального права (див. ДОДАТОК А).

Видача осіб відноситься до тих інститутів міжнародного права, що знаходяться на стику міжнародного і внутрішньодержавного права та містить у собі як міжнародно-правові норми, так і норми національного кримінального і кримінального процесуального права [320]. Заслуговує на підтримку позиція В.М. Куца, що зближення законодавства різних країн та законодавства окремої країни з міжнародною нормативно-правовою

системою здійснюється за трьома основним напрямками: це виконання приписів, які містяться в міжнародних договорах (імплементация); запозичення правових ідей і форм їх реалізації (рецепція); пропозиція міжнародному співтовариству своїх правових ідей і форм їх реалізації (офертація) [205, с. 24]. На сьогодні з позицій розвитку кримінально-правової політики України особливого значення набувають перші два напрямки: імплементация міжнародно-правових норм до КК України та рецепція ним положень міжнародного права та національного кримінального законодавства окремих зарубіжних країн [235].

Спільними зусиллями міжнародної спільноти розроблено універсальні міжнародні договори, спрямовані на забезпечення державам-учасникам можливості надавати одна одній правову допомогу в кримінальних справах, порушувати питання про видачу правопорушників чи про перейняття кримінального переслідування у разі неможливості їх видачі, визнавати й приймати до виконання вирок суду стосовно особи, яка перебуває на території запитуваної держави, передавати засуджену особу для відбування покарання в державу її громадянства тощо [208, с. 129].

Україна має широку договірну базу, завдяки якій компетентні органи нашої держави мають можливість на підставі чинних міжнародних угод ефективно співпрацювати з компетентними органами іноземних держав. На цей час Україна уклала договори про надання міжнародної правової допомоги з 24 державами з різних регіонів світу.

Одним із основоположних джерел правових норм у правовідносинах між державами є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Норми цього міжнародно-правового документа визначають основні правила поведіння з особою, яка потрапила у сферу судочинства. У пакті проголошено, що кожна людина має право на свободу й особисту недоторканність, ніхто не може бути безпричинно підданий арешту або триманню під вартою, ніхто не може бути позбавлений волі інакше, як на таких засадах і за такою процедурою, які встановлені законом [315; 199, с. 468].

Серед міжнародних договорів України у сфері взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях особливого значення набули наступні:

1) Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р., а також Додатковий протокол 1978 р. та Другий Додатковий протокол 2001 р. до цієї Конвенції [131; 132];

2) Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15.05.1972 р. [107];

3) Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 22.01.1993 р. (далі – Мінська конвенція) та Протокол до Конвенції 1997 р. [176].

Водночас правовою підставою для екстрадиції можуть бути багатосторонні конвенції та двосторонні договори, які мають більш широкий предмет регулювання, але окремі положення яких регламентують питання видачі осіб. Наприклад, багатосторонні конвенції, укладені під егідою ООН (Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. [130; 144], Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. [135], Конвенція ООН проти корупції 2003 р. [136]), Ради Європи (наприклад, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. [142], Конвенція про кіберзлочинність 2001 р. [138]) та інших міжнародних організацій, а також двосторонні договори про правову допомогу у кримінальних справах (зокрема, з В'єтнамом [75], Польщею [117], Латвією [123], Молдовою [116], Монголією [115] й іншими державами), у яких містяться положення про видачу осіб [199, с. 468-469].

Відповідно до ст. 80 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р., зносини з питань видачі та кримінального переслідування здійснюються Генеральними прокурорами Договірних Сторін. Відносини з Республікою Білорусь, Республікою Казахстан, Киргизькою Республікою, Республікою Узбекистан, Республікою Таджикистан та Туркменістаном урегульовані лише вказаною Конвенцією, а тому зносини органів досудового слідства та

судів України у питаннях екстрадиції з компетентними органами цих держав здійснюються винятково через Генеральну прокуратуру України [176]. Правову основу міжнародного співробітництва становлять різноманітні міжнародні договори, серед яких:

1) багатосторонні міжнародні договори, серед яких виділяють:
а) універсальні міжнародні конвенції про боротьбу з окремими видами загальнокримінальних і міжнародних злочинів (Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. [135] , Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. [138]); б) регіональні міжнародні конвенції, в яких поряд із нормами загального характеру переважну більшість становлять норми процесуальні (Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28.05.1970 р. [133] , Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р. [131]);

2) двосторонні міжнародні договори, які поділяють на: а) договори колишнього СРСР, що набрали чинності для України в порядку правонаступництва; б) договори, укладені та ратифіковані Україною.

На початку ХХ ст. було ухвалено цілу низку міжнародних угод про співробітництво, які є чинними і на сьогодні, а саме:

1. Європейська конвенція про видачу правопорушників, прийнята 13.12.1957 р. і ратифікована Україною 16.01.1998 р. та два протоколи до неї: Додатковий протокол від 15.10.1975 р. і Другий Додатковий протокол від 17.03.1978 р. [80], у яких визначено зобов'язання видавати правопорушників та наведено перелік правопорушень, за які передбачено видачу особи, особливості видачі власних громадян, строки давності, питання смертної кари.

2. Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками від 30.11.1964 р., ратифікована Україною 22.09.1995 р. [108], у якій містяться основні принципи здійснення нагляду за виконанням вироків, передбачено порядок звернення вироку до виконання та передачі виконання вироку запитуваній

державі, наведено загальні і заключні положення виконання вироків стосовно умовно засуджених або умовно звільнених правопорушників.

3. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 15.05.1972 р., до якої Україна приєдналася 22.09.1995 р. [107]. Конвенція включає: визначення понять, положення про підсудність, передачу кримінального провадження, а саме: направлення клопотань про порушення кримінального переслідування; процедуру передачі проваджень; наслідки клопотання про порушення кримінального переслідування в запитуючій державі; тимчасові заходи в запитуваній державі; множинність кримінального провадження; заключні положення.

4. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 р., ратифікована Україною 17.01.2002 р. та Протокол, яким внесено зміни до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом від 15.05.2003 р., ратифікований Україною 20.09.2006 р. [130]. Вказані нормативні документи регламентують: порядок видачі правопорушників Договірними Державами за злочини, які не розглядаються як політичний злочин або як злочин, пов'язаний з політичним злочином, або як злочин, вчинений з політичних мотивів; надання взаємної допомоги у справах про кримінальне переслідування вказаних вище злочинів.

5. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р., ратифікована Україною 10.11.1994 р., та Протокол до Конвенції від 29.03.1997 р., ратифікований 3.03.1998 р. [176].

6. Конвенція про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування від 28.03.1997 р., ратифікована Україною 11.01.2000 р. [139]. Конвенція регламентує порядок і процедуру передачі осіб для проведення примусового лікування Договірними Сторонами на підставі рішення суду.

10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р., до якої Україна приєдналася 4.02.2004 р. та два протоколи до Конвенції від 15.11.2000 р., ратифіковані 4.02.2004 р., а саме: Протокол про

попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію, та Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію [135]. У цих документах закріплено терміни, які використовуються в Конвенції, положення про: захист суверенітету; криміналізацію участі в організованій злочинній групі; криміналізацію відмивання доходів від злочинів; заходи щодо боротьби з відмиванням коштів; криміналізацію корупції; заходи проти корупції; відповідальність юридичних осіб; переслідування; винесення судового рішення і встановлення санкцій; конфіскацію і арешт; міжнародне співробітництво з метою конфіскації; видачу, передачу засуджених осіб; взаємну правову допомогу; спільні методи розслідування; заходи, спрямовані на розширення співробітництва з правоохоронними органами тощо.

11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, підписана 11.12.2003 р., ратифікована Україною 18.10.2006 р., набрала чинності 1.04.2010 р. [136]. Конвенція містить перелік вжитих у ній термінів, положення про: сферу її застосування; захист суверенітету; заходи щодо запобігання корупції (політика й практика запобігання корупції, органи запобігання та протидії корупції, публічний сектор тощо); кодекси поведінки державних посадових осіб; державні закупівлі й управління державними фінансами; державну звітність; заходи стосовно судових органів й органів прокуратури (приватний сектор, участь суспільства); заходи щодо запобігання відмиванню коштів; криміналізацію та правоохоронну діяльність (підкуп національних державних посадових осіб, зловживання впливом, зловживання службовим становищем, незаконне збагачення, переслідування, винесення судового рішення та встановлення санкції); захист свідків, експертів і потерпілих; співробітництво з правоохоронними органами; співробітництво між національними органами; співробітництво між національними органами та приватним сектором; міжнародне співробітництво (видача, взаємна правова допомога, передача кримінального провадження); співробітництво між правоохоронними органами; спільні розслідування тощо.

12. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р., ратифікована Україною 16.01.2008 р. [141]. У Конвенції закріплено: цілі, сферу її застосування, принцип недискримінації та визначено терміни, які в ній вживаються, зокрема: «торгівля людьми», «дитина», «жертва». Крім того, визначено: запобігання торгівлі людьми, співробітництво, заходи для захисту та підтримки прав жертв, що гарантують тендерну рівність, порядок проведення розслідування, кримінального переслідування, а також міжнародне співробітництво і співробітництво з громадянським суспільством.

На даний час чинними є й інші міждержавні багатосторонні договори, ратифіковані Україною, що містять елементи правової допомоги. Серед них, наприклад, наведені нижче.

1. Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2.12.1949 р., що набрала чинності 15.11.1954 р. [170]. Конвенція регулює питання відповідальності осіб, які скоїли злочини, пов'язані з торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами. Також у ній визначено порядок видачі осіб, які скоїли ці злочини.

2. Конвенція ООН про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26.11.1968 р., ратифікована Україною 25.03.1969 р., набрала чинності 11.11.1970 р. [169]. Вказаний акт встановлює вимогу щодо незастосування строків давності притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які скоїли військові злочини та злочини проти людства (незалежно від того, чи були ці злочини скоєнні у військовий або мирний час).

3. Конвенція ООН про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16.12.1970 р., ратифікована Україною 27.12.1971 р., набрала чинності 23.03.1972 р. [168]. Цим міжнародним актом встановлюються, зокрема: поняття «повітряне судно», «захоплення»; суб'єкт злочину, пов'язаного із захопленням повітряного судна. Окремо визначається питання щодо видачі цих правопорушників сторонам Конвенції.

4. Конвенція ООН про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації від 23.09.1971 р., ратифікована Україною 16.01.1973 р., набрала чинності 26.01.1973 р. і Протокол до Конвенції від 24.02.1988 р.. У цьому акті регулюються питання щодо видачі правопорушників сторонам Конвенції, визначено суб'єкт злочину у сфері цивільної авіації, порядок досудового розслідування.

5. Конвенція ООН про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів, від 14.12.1973 р., ратифікована Україною 26.12.1975 р., набрала чинності 20.02.1977 р. Зазначена Конвенція стосується відповідальності «осіб, які користуються міжнародним захистом», тобто: глава держави, зокрема і кожен член колегіального органу, який виконує функції глави держави згідно з конституцією відповідної держави, глава уряду чи міністр закордонних справ, який перебуває в іноземній державі, а також супроводжуючі члени його сім'ї; або будь-який представник чи службова особа держави, чи будь-яка службова особа, чи інший агент міжурядової міжнародної організації, коли проти нього, його офіційних приміщень, його житлового приміщення чи його транспортних засобів було вчинено злочин, має право згідно з міжнародним правом на спеціальний захист від будь-якого нападу на його особу, свободу і гідність, а також члени його сім'ї, що проживають з ним [172].

6. Міжнародна конвенція ООН про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р., ратифікована Україною 8.05.1987 р., набрала чинності 19.07.1987 р. Цей міжнародний акт визначає суб'єкта зазначеного злочину – особу, яка захоплює або утримує іншу особу й погрожує вбити, завдати пошкодження або продовжувати утримувати іншу особу для того, щоб примусити третю сторону вчинити певні дії; встановлює умови щодо видачі осіб, які вчинили такий злочин, сторонам Конвенції; регулює питання юрисдикції сторін.

7. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 р., ратифікована Україною 25.04.1991 р., набрала чинності 27.11.1991 р. Конвенцією охоплюються: правовідносини і санкції щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин; визначення юрисдикції; положення, що стосуються конфіскації наркотичних засобів і психотропних речовин, видачі правопорушників.

8. Міжнародна конвенція ООН про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців від 4.12.1989 р., ратифікована Україною 14.07.1993 р., набрала чинності 20.10.2001 р. Міжнародно-правовим актом передбачається, що будь-яка особа, яка вербує, використовує, фінансує або навчає найманців, визначення яких міститься у ст. 1 цієї Конвенції, чинить злочин. Крім того, вказаним актом врегульовано питання видачі правопорушників і провадження досудового розслідування у зазначених злочинах.

Крім того, в Україні діє близько сорока двосторонніх договорів про правову допомогу у кримінальних справах із країнами як ближнього, так і далекого зарубіжжя. Такі договори Україною укладено із Республікою Грузія [113], Латвійською Республікою [123], Республікою Польща [74], Канадою [121], Сполученими Штатами Америки [126], Республікою Куба [80], Федеративною Республікою Бразилія [83] та іншими країнами. У них визначено обсяги та види правової допомоги при розслідуванні злочинів, можливість застосування норм процесуального законодавства запитуючої Сторони під час виконання доручення, умови, підстави і порядок видачі осіб для кримінального переслідування тощо.

Особливе місце серед джерел міжнародного співробітництва належить практиці Європейського суду з прав людини. Так, положення Загальної декларації прав людини 1948 р. становлять основу захисту і реалізації прав людини та громадянина на міждержавному рівні. Безперечно, саме вона стала основним орієнтиром для внутрішньої політики держав у цій сфері. Проте необхідно зазначити ще про один досить вагомий нормативно-правовий акт для визначення механізму

розвитку прав людини – Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ратифіковану Законом України від 17.07.1997 р. [137]. Цей міжнародно-правовий акт відіграв суттєву роль у формуванні сучасного європейського суспільства.

У ст. 6 Конвенції передбачено, що невід'ємною складовою сучасної європейської країни є ефективна та справедлива система судочинства. Однак право на справедливий суд потрібно розглядати у більш широкому форматі. Адже ця категорія стосується не тільки судових, а й усієї системи органів, які здійснюють переслідування осіб. Хоча у цьому випадку доцільно зважати й на інші норми Конвенції, а відтак, такий підхід до застосування норм повинен мати комплексний характер.

Існує низка рішень Європейського суду з прав людини, які стосуються протиправної практики України в сфері видачі правопорушників. Це рішення у справах: «Солдатенко проти України» (рішення від 23.10.2008 р.), «Новік проти України» (рішення від 18.12.2008 р.), «Світлорусов проти України» (рішення від 12.03.2009 р.), «Кабулов проти України» (рішення від 19.11.2009 р.), «Коктиш проти України» (рішення від 10.12.2009 р.), «Гарькавий проти України» (рішення від 18.02.2010 р.) [278]. У своїх рішеннях Європейський Суд конкретизує і деталізує норми Конвенції та протоколів до неї, розкриває зміст правових оціночних понять і формулює правові позиції. При цьому застосування юридичних норм охоплює три питання: юридичний аналіз конкретних випадків, які підлягають вирішенню, тлумачення Конвенції та протоколів до неї, їх послідовний логічний розвиток. Останній елемент процедури правозастосування свідчить про те, що Європейський суд з прав людини виходить за межі конкретної справи, яка ним розглядається по суті. Розроблені в таких процедурах висновки у конкретних справах стають зразками для інших аналогічних випадків та отримують визнання як належне регулювання спірних кримінальних процесуальних правовідносин [310, с. 57-58].

Дотримуючись загальносвітової тенденції, Україна визнала пріоритет своїх міжнародно-правових зобов'язань перед національним

законодавством. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [177]. Згідно з положеннями ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [104; 295]. Таким чином, в Україні визнано пріоритет міжнародної нормативно-правової системи над національним законодавством.

Однак, розвиток міжнародного нормативного регулювання екстрадиції ускладнюється існуванням національної специфіки процедур видачі осіб, що знаходять відображення у відповідному внутрішньому законодавстві більшості країн світу. Це пов'язано з такими окремими законодавчими актами, як: Кримінальним процесуальним кодексом України (2012 р.) [198], Європейською Конвенцією про видачу правопорушників (1957 р.), ратифікованою Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, Додаткового протоколу 1975 р. та Другого додаткового протоколу 1978 р. до Конвенції» від 16.01.1998 р. [86], Конвенцією про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р. [176].

Відповідно до положень ст. 18 Конституції України, зовнішньополітична діяльність України спрямовується на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права [177]. Це положення є конституційним закріпленням обов'язку України як члена міжнародної спільноти співпраці з іншими державами незалежно від їх політичних, економічних і соціальних систем та рівня їх розвитку [69, с. 142]. І саме реалізація державами світу задекларованої мети стала

поштовхом до виникнення і удосконалення різноманітного арсеналу міжнародно-правових механізмів співробітництва, у тому числі – у сфері боротьби зі злочинністю.

Прогресивний розвиток міжнародно-правового регулювання співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю розвивається у двох напрямках: 1) шляхом кодифікації міжнародно-правових норм і уніфікації норм національного матеріального права, що передбачають відповідальність за злочини, які за своїм характером становлять найбільшу загрозу стабільності міжнародного правопорядку; 2) шляхом створення регіональних та універсальних механізмів і процедур, необхідних для реалізації норм матеріального права [202, с. 72]. За умов, коли дедалі частіше ставиться питання про правосуддя без кордонів (транскордонне правосуддя), коли спостерігається трансформація підходів до таких проблем, як юрисдикція, гармонізація та модернізація національного і міжнародного правового регулювання матеріальних і процесуальних аспектів боротьби із злочинністю, а також інституціоналізація діяльності транснаціонального правосуддя [232, с. 87], необхідність удосконалення на національному рівні правових механізмів протидії злочинності, зокрема, механізму правового регулювання екстрадиції, не втрачає гостроти. Особливо актуальними вказані питання є для України, де в умовах сусідства із країнами ЄС наріла потреба привести законодавче забезпечення правової допомоги у кримінальних провадженнях до рівня міжнародних стандартів [56, с. 92].

В основі двосторонніх міжвідомчих договорів (угод), укладених органами прокуратури і міністерствами внутрішніх справ (поліцейськими відомствами) різних держав знаходяться принципи, зафіксовані в Європейській конвенції про видачу правопорушників 1957 р. та Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. [166; 319].

Цілий ряд держав під безпосереднім впливом норм міжнародного права і практики в цій галузі прийняли внутрішньодержавні закони про видачу злочинців, а інші держави ввели у норми Кримінальних кодексів

відповідні положення. Так, Україна ввела в національне законодавство ряд норм, які регулюють інститут видачі осіб, які вчинили злочин, але цьому передував довгий період міжнародного співробітництва та пошук шляхів здійснення видачі [320, с. 13]. Потрібно звернути увагу на те, що нормативно інститут екстрадиції правовій системі України донедавна був невідомим і ввійшов у національне законодавство через імплементацію норм міжнародних договорів. У цьому зв'язку В.М. Гребенюк зазначає, що сьогодні міжнародні договори найпоширенішою правовою формою співпраці у різних напрямках міждержавних відносин, зокрема – у сфері взаємодопомоги у кримінальних справах. Саме за допомогою міжнародних договорів найбільш повно здійснюється співробітництво держав у цій сфері, знаходять своє закріплення відповідні відносини між ними [48, с. 11].

Відома у міжнародній практиці норма про видачу осіб тільки відповідно до міжнародного договору по суті була сприйнята й українським законодавцем шляхом її закріплення у ч. 3 ст. 10 КК України. Вказаний факт став відправним моментом, з якого фактично було виключено можливість застосування в Україні принципу взаємності при наданні правової допомоги у формі екстрадиції у випадку відсутності відповідного міжнародного договору, що існувало у КК Республіки Білорусь чи КПК Російської Федерації [56, с. 92].

Чинні в Україні міжнародні договори, які містять екстрадиційні норми, умовно можна поділити на декілька груп. Одну із таких груп утворюють договори про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, які поряд з іншими, містять і екстрадиційні норми. Це, наприклад, Договір між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах від 06.04.2000 р. [75], Договір між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 27.03.2003 р. [80], Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною

Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 13.10.2003 р. [79].

Характерно, що до даної групи міжнародних договорів України входять і ті, які зберігають чинність для неї на підставі факту правонаступництва. Так, у силу ст. 6 Закону України від 12.09.1991 р. «Про правонаступництво України» наша держава підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР до проголошення незалежності України [106]. Крім того, Україна визнала себе правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України (ст. 7 Закону). Основний масив серед цих договорів складала саме міжнародні договори у сфері надання правової допомоги, в тому числі у кримінальних справах, які зберегли таким чином для України чинність після проголошення її незалежності. Для прикладу можна згадати такі з них, як Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Туніською Республікою про правову допомогу у цивільних і кримінальних справах від 26.06.1984 р. [72], Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Народною Демократичною Республікою Ємен про правову допомогу у цивільних і кримінальних справах від 06.12.1985 р. [71].

Частина екстрадиційних норм у правовій системі України припадає на норми таких багатосторонніх договорів, як конвенції про боротьбу з окремими видами міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру. Особливістю такого роду міжнародних договорів є те, що вони, передбачаючи імперативні норми щодо видачі осіб, які вчинили міжнародні злочини та (або) злочини міжнародного характеру, не передбачають самих умов здійснення такої видачі. У цій частині екстрадиційні норми даної категорії міжнародних договорів, по суті, є відсилочними. Чинне національне законодавство України не містить положень, якими визначаються умови екстрадиції (або підстави відмови у наданні правової допомоги у формі екстрадиції). На сьогодні в Україні фактично, за винятком ст. 10 КК України, відсутнє належне нормативно-правове забезпечення екстрадиції, натомість існує ціла низка підзаконних

нормативних актів, що так чи інакше стосуються порядку надання правової допомоги у формі екстрадиції. Тому у випадку, коли Україна виступатиме запитуваною стороною, умови, на яких надаватиметься правова допомога у формі екстрадиції чи розглядатимуться підстави для відмови в екстрадиції, визначатимуться на основі її міжнародних двосторонніх договорів, які регулюють саме екстрадиційні питання, з урахуванням норм вітчизняного кримінального процесуального законодавства.

Особливий інтерес викликають екстрадиційні норми кримінально-правового спрямування та їх урахування Україною при укладенні відповідних міжнародних договорів. З аналізу чинних міжнародних договорів України можна зробити висновок, що традиційні для міжнародної договірної практики екстрадиційні норми кримінально-правового характеру, такі, як неприпустимість видачі власних громадян, невидача осіб за порушення кримінально-правової заборони, яке є політичним злочином, відмова у видачі особи, на яку вже було покладено кримінальну відповідальність за діяння, у зв'язку з яким запитується видача, невидача особи у випадку, коли у запитуючій державі до неї може бути застосована смертна кара, що не передбачається законодавством запитуваної держави та низка інших норм, знайшли своє втілення і в міжнародних договорах, що їх уклала Україна, співпрацюючи із державами у сфері надання правової допомоги у кримінальних провадженнях у формі екстрадиції [56, с. 93].

Аналіз вищевказаних договорів дозволяє зробити висновок, що ефективність співробітництва у видачі осіб значною мірою залежить від бажання та можливостей держав-учасниць до взаємної співпраці, для чого необхідно максимально удосконалювати законодавство країн щодо зближення дій у співробітництві не тільки на рівні держав та урядів, але й на рівні відповідних правоохоронних структур. Існуючі прогалини вимагають вирішення на законодавчому рівні. Варто долучитися до позиції Л.А. Філяніної, яка для їх усунення пропонує прискорити здійснення внутрішньодержавних процедур, необхідних для набуття чинності Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних,

сімейних та кримінальних справах 2002 р., Конвенції про передачу засуджених до позбавлення волі для подальшого відбування покарання 1998 р., Угоди про співробітництво держав-учасниць СНД у боротьбі зі злочинністю 1998 р. [320, с. 11].

Функціонування механізму правового регулювання екстрадиції в Україні ускладнюється відсутністю належного його нормативного рівня, що особливо дається взнаки при реалізації міжнародних договорів України, які містять екстрадиційні норми, зокрема, ті, що передбачають застосування (обрання) щодо особи у цілях її подальшої видачі запитуючій державі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Необхідно зважати на те, що міжнародно-правові норми як такі повинні бути адаптовані для дії в національному правовому полі України, що обумовлює необхідність законодавчого забезпечення міжнародного співробітництва [84, с. 290].

Як слушно зазначає В.М. Гребенюк, держава, уклавши міжнародний договір, зобов'язана привести своє національне законодавство у відповідність з його нормами, адже лише в таких умовах створюється правовий режим ефективної дії механізму міжнародно-правового регулювання [48, с. 102].

Щодо положень кримінального законодавства деяких зарубіжних країн стосовно регламентації питань екстрадиції, варто зазначити наступне. У законодавстві Болгарії і Туреччини встановлене правило, згідно з яким громадяни цих держав не можуть бути виданими іншій державі за жодних умов. Конституції інших держав (Албанії, Італії, Македонії, Молдови, Нідерландів, Польщі, Румунії, Словенії, Хорватії) обмежуються положеннями про те, що їхні громадяни не можуть бути видані ні за яких обставин, а іноземці – навпаки, за певних умов можуть бути видані стороні, що вимагає видачі. Відповідно до Конституції Іспанії, видача злочинців допускається, але особи, які вчинили політичні злочини (крім терористичних), підлягають видачі тільки на виконання договору або закону за принципом взаємності. Згідно з положеннями Основного Закону Мальти, екстрадиція дозволена тільки на виконання згоди, створеної

міжнародним договором і відповідно до закону. У законодавстві Португалії видача португальських громадян допускається тільки за рішенням суду на умовах взаємності з боку відповідної держави, закріплених міжнародним договором, у випадках тероризму і злочинів, організованих на міжнародному рівні, якщо держава, що вимагає видачі, гарантує проведення належного і справедливого процесу. Відповідно до КК Росії і Білорусі, не підлягають видачі тільки громадяни держави. КК Молдови, Албанії, Сан-Марино також містять перелік випадків, коли особа не видається. На наш погляд, такі норми слід передбачити і в КК України з урахуванням положень чинних міжнародних договорів. Крім того, треба окремо визначити випадки, за яких особа не видається за жодних обставин (наприклад, якщо вчинене діяння за КК України не визнається злочином або якщо особа переслідується за злочин політичного характеру чи в іншій державі може бути страчена, або якщо вона за вчинене діяння була виправдана) і випадки, коли вона може не видаватися [324].

Логічно врегульовані питання екстрадиції у КК Литви. Громадянин Литви, який вчинив злочинне діяння на території Литви чи на території іншої держави, може бути виданий іноземній державі чи переданий Міжнародному кримінальному суду відповідно до міжнародного договору Литви. На відміну від цього, відповідний іноземний громадянин видається іноземній державі чи Міжнародному кримінальному суду. Зазначені особи можуть не видаватися, зокрема, якщо: а) вчинене діяння за КК Литви не визнається злочином або закінчився строк давності; б) злочинне діяння вчинене на території Литви; в) особа переслідується за злочин політичного характеру або в іншій державі може бути страчена; г) особа за вчинене діяння була засуджена, виправдана чи звільнена від кримінальної відповідальності чи покарання, у т.ч. згідно з актом амністії чи помилування. Не видаються іншій державі особи, яким у Литві надано притулок, крім випадків вчинення ними деяких видів злочинів. Ці положення можна було б запозичити і відобразити у КК України (за винятком положень про можливість видачі власних громадян іншій державі, які суперечили б Конституції України. Що ж стосується положень

про можливість видачі власних громадян Міжнародному кримінальному суду, то упевнені, що найближчим часом Україна змушена буде з метою їх реалізації внести відповідні зміни до власної конституції) [324].

На нашу думку, вартими уваги з точки зору їх врахування під час подальшого удосконалення КК України є положення проаналізованого кримінального законодавства держав континентальної Європи, згідно з яким:

- часом вчинення злочинного діяння визнається час вчинення дії (бездіяльності) або час настання наслідків, передбачених кримінальним законом (у КК Литви);

- якщо за новим законом за діяння, щодо якого винесено вирок: а) не передбачене покарання у виді позбавлення волі, то це покарання замінюється штрафом чи обмеженням волі; б) не передбачене покарання – судимість вважається погашеною в силу закону (у КК Польщі) [324];

- визнається вчиненим на території держави злочин, скоєний: у межах територіальних вод та повітряного простору даної держави; на континентальному шельфі; на судні даної держави; у резиденції дипломатичних і консульських місій даної держави (з урахуванням положень КК Росії, Латвії, Естонії, Молдови, Польщі, Австрії, ФРН, Сан-Марино, Албанії);

- іноземець (та особа без громадянства), що вчинив злочин на території іншої держави, не підлягає видачі іноземній державі, якщо він: а) отримав в установленому порядку політичний притулок; б) хоча ще не отримав такого притулку, але переслідується за злочин політичного характеру (у вітчизняному законодавстві треба визначити вичерпний перелік злочинів, які не визнаються політичними – злочини проти людства і військові злочини, торгівля людьми, захоплення заручників, терористичний акт); в) переслідується за військовий злочин; г) вчинив діяння, яке за КК даної держави не визнається злочином або закінчився строк давності; д) в іншій державі може бути страчений або підданий жорстокому чи нелюдському покаранню; е) за вчинене діяння був засуджений, виправданий чи звільнений від кримінальної відповідальності чи

покарання [227, с. 49-50] (КК Росії, Білорусі, Литви, Молдови, Естонії, Албанії, Сан-Марино).

Отже, вивчення стану міжнародного-правової регламентації екстрадиційних питань дає підстави зробити певні висновки. Можна виділити загальні риси міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. По-перше, процедура видачі осіб встановлюється міжнародними договорами, при чому їх аналіз показує, що уніфікованих правил видачі світова практика не має. Порядок екстрадиції може визначатися домовленістю сторін, якщо країни, що домовляються, не мають відповідного договору. По-друге, обов'язкова видача відбувається лише за наявності договору [41].

Загальними вимогами до процедури видачі осіб, які вчинили злочин, є: питання про видачу може підніматися лише щодо загально кримінальних злочинів, що визнаються обома сторонами; держава, яка просить про видачу, уповноважена здійснювати кримінальну юрисдикцію щодо особи, видача якої вимагається; скоєний злочин повинен каратися покаранням у виді позбавлення волі КК обох країн; вчинений злочин повинен передбачати покарання у виді позбавлення волі на термін не менше одного року, коли видача здійснюється для притягнення до кримінальної відповідальності та не менше шести місяців позбавлення волі, коли видача необхідна для виконання рішення суду, що набуло законної сили [41].

Насамперед, необхідно внести відповідні зміни та доповнення щодо додаткового захисту прав людини, у тому числі особи, яка підлягає видачі. Потрібно врегулювати суміжні із видачею особи, що вчинила злочин, інститути, вирішити проблеми стосовно інституту громадянства, статусу іноземців, застосування заходів примусу, забезпечення права осіб, які видаються. Для поглиблення тісних взаємовідносин на регіональному рівні для розвитку міжнародного співробітництва необхідно розробити: міжнародні договори – типові угоди про співробітництво щодо розшуку та видачі злочинців; щодо створення спільних слідчо-оперативних груп; щодо надання техніко-криміналістичної допомоги; рекомендації щодо

співробітництва органів внутрішніх справ (поліцейських) і судових органів; щодо методів налагоджування регулярного обміну інформацією та іншими повідомленнями, а також створити бази даних для накопичення, зберігання та оновлення інформації [320, с. 12]. За умови усунення розбіжностей між міжнародними та національними нормами останні дозволять Україні максимально ефективно проводити процедуру екстрадиції та відповідним чином виконувати зобов'язання, прийняті нею згідно з положеннями Конвенції про надання правової допомоги та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. [320, с.13].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. З огляду на вищевикладене, потрібно констатувати, що, незважаючи на наявність достатньої кількості наукових праць, прямо чи побічно присвячених аналізу та характеристиці інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, основна їх маса не стосується здійснення безпосередньо кримінально-правової характеристики екстрадиції.

На підставі аналізу теоретичних засад дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, ми запропонували авторське визначення екстрадиції як передачі іноземній державі особи, яка порушила положення закону про кримінальну відповідальність даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу.

Використання як загальних, так і спеціальних методів дослідження є обов'язковою вимогою щодо дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Загальними методами дослідження є: діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, метод наукового аналізу та узагальнення, метод моделювання. У роботі використовувалися спеціальні методи: порівняльно-правовий (компаративістський), статистичний, догматичний, метод юридичної герменевтики.

Теоретико-методологічні засади дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення дозволили дисертанту побудувати нові наукові гіпотези, ґрунтовно охарактеризувати теоретичні засади визначення та формування екстрадиції, узагальнити необхідну кількість статистичних даних та підготувати пропозиції щодо подальшого удосконалення чинного законодавства.

2. Аналіз історичного розвитку інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, надав можливість розкрити питання про

виникнення і розвиток зазначених положень КК з власною класифікацією етапів їх генези:

I. Зародження інституту екстрадиції відбувається у ранніх світових цивілізаціях (єгипетській, китайській та асирійсько-вавилонській). На території України вперше договори, що встановлювали правила видачі осіб, які вчинили злочини, почали укладатися в X ст. в Київській Русі. Норми Руської Правди встановлювали відповідальність за втечу в іншу країну, регулювали правила повернення втікачів на батьківщину, регламентували відповідальність за приховування іноземцями особи, що втекла від господаря. Історія екстрадиції цього періоду тісно пов'язана з існуванням окремих князівств у ранні періоди становлення давньоруської держави, постійною зміною її кордонів, процесами злиття і переходу князівств під юрисдикцію іноземних правителів.

II. Для епохи середньовіччя зміни в сутності екстрадиції були обумовлені виникненням місць, видача з яких була недопустимою – це так звані священні місця (монастирі, собори, храми, церкви, каплиці). Слід зазначити, що ключовими підставами, які перешкоджали розвиткові та формуванню екстрадиційного права в рамках міжнародного були відсутність впливової централізованої влади і перевага вирішення питань та власних цілей у взаємовідносинах лише силовими способами, відповідно і повна роздробленість феодальних держав. При таких обставинах право видачі осіб характеризувалося індивідуальністю і часто зводилося до приватності.

III. На території сучасної України, землі якої потрапляють у сферу впливу Литви та Польщі, діяли нормативно-правові акти тогочасної договірної практики, видача правопорушників в яких регламентувалася досить поверхнево. Так, у положеннях Соборного уложення 1649 р. регулювалося питання обміну полоненими. Загальному розвитку законодавства про видачу осіб сприяли множинні правові акти про повернення господарям втікачів і холопів: закони, що регулювали повернення втікачів, відбивали загальні основи державної політики цього питання.

IV. За часів Козацької держави екстрадиційні відносини визначалися характером взаємовідносин Української козацької держави із Російською державою. Відносини між країнами у зв'язку із поверненням осіб, що вчинили злочини, за своєю суттю були близькими до типових екстрадиційних, але з поступовою втратою самостійності гетьманської влади вони позбулися свого первісного змісту. Направлення дії відповідних договорів та інституту екстрадиції спрямовувалося переважно проти осіб, які вчинили дезертирство, а також ухиляються від політичних переслідувань, єретиків, емігрантів (перебіжчиків) та відзначається в дослідженнях зарубіжного законодавства і договірної практики того періоду. В цей час активізується співпраця держав у кримінальному переслідуванні таких осіб, яка стає все більш стрімкою через міграцію населення між країнами, яка спричинена швидким зростанням індустріалізації Європи, а також виникненням залізничного транспорту.

V. Російська імперія мала досить розвинену правову систему регулювання інституту видачі осіб, що вчинили злочини. Поступово збільшувалося коло питань, що стосуються міжнародного співробітництва в сфері кримінального судочинства: крім видачі закордонних злочинців, учасники договорів брали зобов'язання переслідувати за своїми законами власних громадян, які вчинили злочини проти законів другої сторони в випадку пред'явлення останньої вимоги про це.

VI. Для радянського революційного права характерними були тільки основні принципові засади інституту видачі злочинців, деталі ж не регламентувалися взагалі. Документальним закріпленням розуміння радянською владою утвердженого на Заході правового явища «екстрадиція» стала затверджена Раднаркомом СРСР 23.10.1923 р.

Типова конвенція про видачу злочинців 1923 р. трактувала видачу осіб, які вчинили злочини, як засноване на договорі взаємне зобов'язання держав. СРСР зобов'язувався видавати осіб лише за ті злочини, які передбачені КК обох держав. При чому, спеціальних двосторонніх договорів та конвенцій саме про видачу злочинців СРСР не укладав. Було визнано, що правило про невидачу власних громадян у відносинах між

соціалістичними державами не застосовується, що цілком виправдовувалося спільністю цілей та ідеологічних установок, дотримуваних соціалістичними країнами: злочини проти політичного чи економічного ладу однієї із них були не чим іншим, як «посяганням» на політичні або економічні основи інших соціалістичних держав.

VII. Після проголошення незалежності Україною як повноправним суб'єктом міжнародних відносин було укладено цілу низку міжнародних договорів, предметом регулювання яких виступають поряд з іншими і екстрадиційні відносини, які отримали конституційне регулювання (ч. 2 ст. 25 Конституції України). Із прийняттям чинного КК видачу злочинців регламентовано на рівні закону про кримінальну відповідальність (ст. 10 КК).

3. Міжнародно-правова регламентація видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, здійснюється на підставі: I. міжнародних договорів, серед яких варто виділити: 1) багатосторонні міжнародні договори: а) універсальні міжнародні конвенції про боротьбу з окремими видами загальнокримінальних і міжнародних злочинів; б) регіональні міжнародні конвенції, в яких поряд із нормами загального характеру переважну більшість становлять норми процесуальні; 2) двосторонні міжнародні договори, які поділяють на: а) договори колишнього СРСР, що набрали чинності для України в порядку правонаступництва; б) договори, укладені та ратифіковані Україною; II. міждержавні багатосторонні договори, ратифіковані Україною, що містять елементи правової допомоги; III. двосторонні договори про правову допомогу у кримінальних провадженнях із країнами як ближнього, так і далекого зарубіжжя; IV. практика Європейського суду з прав людини; V. рішення Європейського суду з прав людини, які стосуються протиправної практики України в сфері видачі правопорушників.

Чинні в Україні міжнародні договори, які містять екстрадиційні норми, умовно можна поділити на декілька груп: а) договори про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, які, в тому числі, містять і екстрадиційні норми; б) договори про екстрадицію

(видачу осіб, які вчиняють злочини). Частина екстрадиційних норм у правовій системі України припадає на норми таких багатосторонніх договорів, як конвенції про боротьбу з окремими видами міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру. Їх особливістю є те, що вони, передбачаючи імперативні норми щодо видачі осіб, які вчинили міжнародні злочини та (або) злочини міжнародного характеру, не передбачають самих умов здійснення такої видачі.

Розвиток міжнародного нормативного регулювання екстрадиції в Україні ускладнюється існуванням національної специфіки процедур видачі осіб, що знаходять відображення у вітчизняному законодавстві.

Загальними рисами міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення є наступні: а) процедура видачі встановлюється міжнародними договорами, хоча уніфікованих правил видачі світова практика не має, а порядок екстрадиції може визначатися домовленістю сторін, якщо країни, що домовляються, не мають відповідного договору; б) обов'язкова видача відбувається лише за наявності договору.

Загальними вимогами до процедури видачі осіб, які вчинили злочин, є наступні: а) питання про видачу може підніматися лише щодо загально-кримінальних злочинів, що визнаються обома сторонами; б) у відповідності до норм національного кримінального законодавства, держава, котра просить про видачу особи, повинна відповідно провести відповідно до неї кримінальну юрисдикцію; в) нормами кримінального законодавства обох країни повинно бути передбачено покарання у вигляді позбавлення волі; г) в випадку, коли видача проводиться для притягнення винного до кримінальної відповідальності і у санкціях статті передбачено за даний злочин покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад один рік, а в разі необхідності видачі для виконання рішення суду, що вступило в дію – не менше шести місяців.

Для поглиблення взаємовідносин для розвитку міжнародного співробітництва необхідно підготувати низку міжнародних договорів (про співпрацю у сфері розшуку та видачі злочинців; заснування

взаємодійних слідчо-оперативних груп; надання техніко-криміналістичної допомоги); встановити вказівки у сфері співпраці органів внутрішніх справ (поліцейських) і судових органів; удосконалити способи постійного обміну інформацією, створити бази даних для обробки відомостей.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

2.1. Сутність інституту екстрадиції в правовій системі України

Одним з ключових елементів міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю є екстрадиція як окремий міжгалузевий правовий інститут. Інститут екстрадиції підпадає під регулювання кількох галузей права: конституційного, кримінального, кримінального процесуального, міжнародного, адміністративного. Специфікою даного інституту є вступ на підставі міжнародних і національних норм уповноважених суб'єктів міжнародного права у правовідносини з приводу притягнення до відповідальності особи, яка обвинувачується або засуджена за вчинення злочину.

До цього часу в науці не припиняються дискусії щодо чіткої належності інституту екстрадиції до певної галузі права, тобто питання його правової природи остаточно не вирішено. В науковій літературі існує кілька згрупованих позицій стосовно правової природи інституту екстрадиції. На початку XX ст. набула поширення думка, що екстрадиція є єдиним засобом недопущення уникнення кримінальної відповідальності особою, яка вчинила злочин в одній державі і переховується в іншій, громадянином якої вона не є і на права громадян якої ця особа не посягала [289, с. 342].

У сучасній юридичній енциклопедичній науковій літературі поширеними є наступні визначення екстрадиції: це передача злочинця державою, на території якої він знаходиться, іншій державі з метою притягнення його до кримінальної відповідальності чи для приведення до виконання винесеного іноземним судом вироку відносно цієї особи [306, с. 500]; це передача злочинців державою, на території якої вони

перебувають, іншій державі (на її вимогу) для притягнення їх до кримінальної відповідальності або для приведення у виконання обвинувального судового вироку, який набрав чинності [337, с. 377]; це видача однією державою іншій (зарубіжній) державі свого громадянина чи іноземця; це передача злочинця державою, на території якої він знаходиться, іншій державі за вимогою останньої для притягнення злочинця до кримінальної відповідальності чи для приведення до виконання вироку, що вступив в законну силу [19, с. 106, 774]; це передача однією державою іншій державі особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, або особи, яка засуджена за вчинення злочину [299, с. 53; 12, с. 374].

Варто згадати погляди М.Д. Шаргородського та І.П. Блищенко щодо міждисциплінарного характеру інституту екстрадиції. Вчені вважають, що інститут екстрадиції в світовому масштабі можна віднести до юрисдикції адміністративного права, адже в деяких державах питання екстрадиції розглядають не суди, а уряд чи його орган; разом з тим екстрадиція є елементом кримінального процесуального права, тому що є процедурою передачі особи, яка вчинила злочин, іншій державі з дотриманням процесуальних гарантій; також обов'язково говорити про екстрадицію як частину кримінального права в частині виконання покарання [14, с. 16; 329, с. 46]. Натомість, Ю.Г. Васильєв, М.І. Смирнов розглядають інститут екстрадиції в якості самостійного інституту міжнародного кримінального права, що охоплює матеріальні та процесуальні норми [292, с. 16; 22, с. 70; 27, с. 105; 179, с. 174; 178, с. 128]. А.В. Озерська вказує на екстрадицію як на вид інституту надання правової допомоги [257, с. 29; 258, с. 34]. Н.А. Сафаров вважає екстрадицію полі системним явищем, таким, що включає в себе норми міжнародного і національного права, а застосування екстрадиції пов'язане з обов'язковим врахуванням положень різних галузей права [285, с. 20; 308, с. 41]. Разом з тим, І.І. Карпець екстрадицію розглядає як частину кримінального процесуального права, тому що порядок передачі особи, яка вчинила

злочин, в іншу державу здійснюється з дотриманням відповідних процесуальних гарантій [227, с. 237].

С.М. Вихрист та С.С. Беляєв вважають, що екстрадиція є певним симбіозом міжнародного і національного права [36, с. 5; 8, с. 96]. Т.С. Гавриш екстрадицію розглядає з точки зору комплексного інституту, а також форми взаємодопомоги [44, с. 14]. Подібну точку зору підтримують О.І. Виноградова [33, с. 15], І.В. Лешукова [209, с. 13], які розуміють екстрадицію як вид правової допомоги, що заснований на принципах і нормах міжнародного і національного права. М.П. Свистуленко вважає екстрадицію, формою міжнародної допомоги у кримінальних справах, заснованою на міжнародних договорах загальновизнаних принципах права та нормах внутрішньодержавного права [286, с. 89].

Видача злочинців, вважав М.Д. Шаргородський, – це передача злочинця державою, на території якої він знаходиться, іншій державі для здійснення правосуддя над ним чи застосування до нього покарання [329, с. 45]. Досить подібним чином визначає видачу Л.Н. Галенська, розуміючи під екстрадицією процес передачі злочинця державою у відповідності з нормами міжнародного права іншій державі для притягнення до кримінальної відповідальності чи застосування покарання [46, с. 122]. Більш широке розуміння видачі особи, що вчинила злочин, наводив Р.М. Валєєв, який вважав, що видача злочинців – це заснований на міжнародних договорах і загальновизнаних принципах міжнародного права акт міжнародної правової допомоги, що полягає в передачі обвинуваченого чи засудженого державою, на території якої особа знаходиться, державі, де особа вчинила злочин чи громадянином якої вона є або державі, які є потерпілою від злочину, для притягнення до кримінальної відповідальності чи для застосування покарання [25, с. 57; 250, с. 312-313].

Видачу як державний акт, в силу якого обвинувачена чи вже засуджена особа за злочин, вчинений за межами держави, на території якої вона в даний момент проживає, передається правоохоронним органам іншої держави, які вправі її засудити і покарати, розумів А.В. Степанов

[297, с. 322]. О.І. Виноградова також вказує досить широке визначення видачі, під якою вона пропонує розуміти процес, що ґрунтується на міжнародних договорах, загальновизнаних принципах міжнародного права, нормах внутрішнього законодавства і пов'язаний із наданням державами правової взаємодопомоги, а також полягає у передачі підозрюваного, обвинувачуваного або засудженого державою, на території якої він перебуває, державі, на території якої він вчинив злочин, або громадянином якої він є, чи державі, що потерпіла від злочину, для притягнення його до кримінальної відповідальності або виконання винесеного вироку суду [33, с. 14, 250, с. 313].

Після вступу в законну силу КК 2001 р. С.М. Вихрист визначав видачу осіб як процес, який ґрунтується на міжнародних угодах, нормах національного законодавства з дотриманням загальновизнаних принципів міжнародного права, і полягає у наданні державами правової допомоги у вигляді передачі особи державою, на території якої вона перебуває, іншому уповноваженому суб'єкту міжнародного права для притягнення її до кримінальної відповідальності або виконання винесеного вироку суду [35, с. 78]. Дослідник притримувався думки, що екстрадицію дійсно слід розглядати як процес, а не як одночасний акт, оскільки вона складається з декількох процесуальних дій. Причому фактична передача особи на міждержавному кордоні чи то на території однієї з держав є невід'ємною складовою процесу видачі, але не самодостатньою.

Ю.М. Ткачевський вважає, що екстрадиція – це здійснювана у відносинах між державами процедура переводу правопорушника під компетентну юрисдикцію з метою кримінального переслідування або виконання призначеного судом покарання [308, с. 40]. А.Г. Маланюк розглядає екстрадицію як діяльність компетентних органів, що базується на загальновизнаних принципах міжнародного права, нормах міжнародних договорів і внутрішньодержавного законодавства, в ході якої держава у випадку, якщо вона потерпіла від злочину чи він був вчинений на її території або ж її громадянином, запитує і отримує обвинуваченого, підсудного чи засудженого з держави, на території якої він знаходиться, з

метою притягнення до кримінальної відповідальності чи виконання вироку, або ж розглядає заявлене клопотання іноземної держави і передає запитувану особу [219, с. 13]. К.О. Родіонов визначає екстрадицію, як міжнародно-правовий інститут, форму або вид міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах, що є процедурою передачі однією державою іншій державі (на прохання останньої) на підставі пов'язуючого їх міжнародного договору особи, переслідуваної органами кримінальної юстиції запрошуючої держави для здійснення правосуддя або для виконання судового вироку за вчинене цією особою діяння, що визнається кримінально караним також і в запрошуючій державі, і карається і в тій і в іншій державі позбавленням волі не нижче обумовленого договором строку [281, с. 115; 12, с. 377-378].

М.П. Свистуленко, ґрунтовно підійшовши до вивчення питання щодо видачі злочинців (екстрадиції) як правової категорії, визначила поняття екстрадиції на нормативному та на фактичному правозастосовчому рівнях. Так, на нормативному рівні дослідниця розглядає екстрадицію як сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку із наданням однією державою іншій правової допомоги у кримінальних справах, яка полягає в передачі обвинуваченого з метою сприяння забезпеченню належних умов для здійснення правосуддя по тій категорії справ, які відносяться до компетенції останньої, або засудженого для приведення до виконання такого, що набрав законної сили, вироку національного суду запитуючої держави. В такому значенні видача виступає правовим інститутом, за допомогою норм якого здійснюється регламентація так званих екстрадиційних відносин. На фактичному (правозастосовчому) рівні видача злочинців – це врегульовані нормами права відносини, вступаючи в які одна держава – запитувана сторона – уможливорює (шляхом фізичної передачі обвинуваченої або засудженої особи) реалізацію іншою державою – запитуючою стороною – комплексу заходів по кримінальному переслідуванню особи, обвинуваченої у вчиненні екстрадиційного

злочину, або спрямованих на приведення вироку, що набрав законної сили, до виконання [286, с. 58–59].

Досліджуючи питання, пов'язані з дотриманням прав людини в екстрадиційному процесі, Н.А. Сафаров зазначав, що екстрадиція – це найважливіший міжнародно-правовий акт, значення якого виходить далеко за межі двосторонніх міждержавних відносин і який слід розглядати в аспекті зміцнення і вдосконалення міжнародного правопорядку. Що ж до осіб, які вчинили злочин і переходять на територію іноземної держави, то відповідно до норм міжнародного права, мають негайно приводитися в дію механізми, що забезпечують затримання і видачу їх країні громадянства або державі, на території якої вчинено злочин, або іншій зацікавленій державі з метою притягнення до відповідальності, визначення міри покарання або виконання винесеного вироку [285, с. 3, 259 с. 101–102].

В.М. Тертишник та О.І. Тертишник вважають, що екстрадиція – це передача підозрюваних, обвинувачених чи підсудних осіб державою, на території якої вони перебувають, іншій державі (на її вимогу) для притягнення її до кримінальної відповідальності та покарання [304, с. 793–810; 303, с. 39]. На думку В.С. Березняка, екстрадиція – це правовий державний акт, в силу якого особа, яка вчинила злочин, з урахуванням правових підстав і умов передається державою, на території якої вона знаходиться, іншій державі за вимогою останньої з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності чи ухвали вироку суду або для відбування покарання за вироком суду, який набрав законної сили, якщо це передбачено чинними міжнародними угодами та здійснюється у відповідності до національного законодавства [9, с. 40; 12, с. 377]. Л.А. Філяніна вважає, що під видачею осіб, що вчинили злочин, слід розуміти акт правової допомоги, що здійснюється відповідно до положень спеціальних міждержавних договорів та національних норм кримінального, кримінального процесуального законодавства держав-учасниць договорів та передбачає видачу або передачу під юрисдикцію

держави-ініціатора фізичної особи, котра скоїла екстрадиційний злочин, для здійснення правосуддя чи виконання обвинувального вироку стосовно неї [320, с. 10].

Проаналізувавши наведені дефініції, нам видається, що найбільш влучним, точним і містким буде визначення екстрадиції як передачі іноземній державі особи, яка порушила положення закону про кримінальну відповідальність даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу, що підтверджується авторським анкетуванням, за результатами якого 65,9% опитаних обрали зазначений варіант відповіді як найбільш бажаний (див. ДОДАТОК А).

Таким чином, при наявності правових умов та спільної міждержавної угоди про перехід юрисдикції тієї чи іншої держави на особу, яка передається за фактом вчинення нею злочину та перебування її поза юрисдикцією запитуючої держави, відбуваються правовідносини екстрадиційного характеру між двома або кількома державами, які виступають суб'єктами цих правовідносин, і полягають у передачі особи для притягнення до кримінальної відповідальності та її покарання [12, с. 381].

Розкриваючи питання про роль і місце екстрадиції, необхідно конкретизувати її функції та принципи, яких вона набуває відповідно до вимог чинного законодавства й інших нормативних документів. У науковій літературі виділяють загальні та спеціальні функції екстрадиції. Так, В.С. Березняк визначав такі загальні функції екстрадиції: а) міжнародно-дипломатична – забезпечує міжнародне співробітництво держав у сфері надання правової допомоги у кримінальному судочинстві, у тому числі екстрадиції; б) нормотворча – стосується постійного удосконалення правових норм і їх закріплення в договорах, створення гнучкої процедури екстрадиції, яка може застосовуватися в багатьох державах, постійне пристосовування норм екстрадиції до сучасних умов взаємовідносин держав на міжнародному рівні боротьби зі злочинністю;

в) імплементаційна – регулює застосування міжнародних норм екстрадиції до національної процедури видачі осіб, які вчинили злочин, з подальшим регулюванням цими нормами правових відносин, які виникають при екстрадиції; г) правоорієнтуюча – забезпечує створення правових змін у сфері екстрадиції, які сприяли б більш ефективній міжнародній співпраці у боротьбі зі злочинністю з урахуванням нових форм і змін злочинності; д) правозобов'язальна – забезпечує обов'язок держав у міжнародній співпраці у сфері екстрадиції, який відображається у міжнародних багатосторонніх і двосторонніх договорах та забезпечує неухильне виконання державами зобов'язань, вказаних у договорах [9, с. 41].

Спеціальні функції екстрадиції полягають в охороні прав громадян і державних інтересів під час міжнародного співробітництва, основним критерієм якого є протидія злочинності. Це: а) захисна – гарантує захист прав і свобод особи під час екстрадиції, встановлення певних гарантій, які водночас є підставами для відмови в екстрадиції. Це фактично ті принципи, за якими екстрадиція неможлива за певних умов: невидача своїх громадян (ч. 2 ст. 25 Конституції України [177], п. 1 ч. 1 ст. 6 Європейської конвенції про видачу правопорушників [86]), невидача осіб у державу, де існує покарання у виді смертної кари (ч. 13 ст. 1 Закону України від 8.07.2011 р. «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [97]) тощо. Захист осіб при екстрадиції здійснюється з дотриманням прав особи, видача якої запитується (ст. 581 КПК України); б) регулятивна – охоплює дії, спрямовані на регулювання правових відносин між державами за допомогою міжнародних договорів про екстрадицію; в) правозабезпечувальна – забезпечує нормами права формування міжнародних відносин між державами в сфері екстрадиції з урахуванням сучасних тенденцій боротьби зі злочинністю; г) інформаційна – гарантує обмін інформацією між державами про злочини та факти, які необхідні для розгляду питання про екстрадицію; д) соціально-гарантійна – забезпечує повернення осіб, які перебувають на примусовому лікуванні, до нормального життя в суспільстві; виправлення, перевиховання та

соціальну реабілітацію засуджених осіб, які були передані в державу підданства [24, с. 42].

Принципи екстрадиції є орієнтиром у тлумаченні норм міжнародних договорів і конвенцій про видачу та застосуванні їх на практиці при розгляді та виконанні запитів. Принципи видачі осіб, як і інші питання екстрадиції, знаходяться у сфері регулювання декількох галузей права України: конституційного, кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого, міжнародного.

Принципам інституту екстрадиції притаманні певні ознаки: вони відображені в нормах міжнародних договорів, конвенцій, національних законів; принципи екстрадиції втілені в підставах для передачі або відмови в передачі особи; принципи екстрадиції мають ознаки імперативності та факультативності; поєднання принципів кримінального, кримінального процесуального права і екстрадиції (ст. 14 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р.) [9, с. 185].

Принципами видачі осіб, які регулюються нормами кримінального права, є: 1) принцип невидачі своїх громадян (видачі тільки іноземних громадян); 2) принцип подвійного інкримінування; 3) принцип подвійної злочинності; 4) принцип невідворотності покарання; 5) принцип мінімального строку покарання; 6) принцип меж кримінальної відповідальності виданої особи; 7) принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину; 8) принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння; 9) принцип відповідальності за вчинення господарського (фінансового) злочину.

Видається необхідним коротко проаналізувати зазначені принципи.

Принцип невидачі своїх громадян. Реалізуючи міжнародну правосуб'єктність, Україна йде шляхом, зорієнтованим на першочергові загальнолюдські цінності та правові принципи, до яких на сьогодні належить і норма про невидачу власних громадян. Характерно, що на початку становлення як незалежної держави Україна у питанні видачі власних громадян притримувалася підходу, в силу якого за певних обставин, передбачених міжнародними угодами, виданим міг бути і

громадянин України, який вчинив злочин на території іноземної держави. Дане положення нормативно закріплювала ст. 9 Закону України від 08.10.1991 р. «Про громадянство України»: громадянина України не може бути видано іноземній державі за винятком випадків, передбачених міжнародними угодами [100]. Після прийняття у 1996 р. Конституції України, ч. 2 ст. 25 якої закріплено норму щодо неможливості видачі громадянина України іншій державі [177], зазначене положення Конституції України в його повному текстуальному викладі було відображена у ст. 9 вказаного Закону у редакції Закону від 16.04.1997 р.: громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. У прийнятому 18.01.2001 р. Законі України «Про громадянство України» норма Основного Закону України про невидачу власних громадян не дублюється [101].

Отже, сьогодні принцип видачі тільки іноземних громадян закріплено у ч. 2 ст. 25 Конституції України: «... громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі» [177] і ч. 1 ст. 10 КК України: «Громадяни України та особи без громадянства, що постійно проживають в Україні, які вчинили злочини поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду» [190]. Належність до громадянства запитуваної держави – це правовий чинник, який, як правило, перешкоджає екстрадиції особи.

Із позиції невидачі власних громадян українська сторона виходила і при ратифікації Європейської конвенції про видачу правопорушників, зробивши застереження до підпункту «а» пункту 1 статті 6, відповідно до якого Україна не видаватиме іншій державі громадян України [132].

На засадах невидачі власних громадян базується ряд двосторонніх договорів України. Так, згідно із п. 1 ч. 1 ст. 59 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993 р. «видача не відбувається, якщо особа, щодо якої подано клопотання про видачу, є громадянином запитуваної Договірної Сторони або яка користується у цій

державі правом притулку» [73]. Положення Договору між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію від 21.10.1999 р. свідчать, що видача не відбувається, якщо особа, щодо якої надійшло прохання про видачу, є громадянином запитуваної договірної сторони [78]. Видача власних громадян не здійснюється і відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 4 Договору між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників від 4.11.2003 р. [81]. Дещо відмінною є норма, закріплена в ч. 1 ст. 4 Договору між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників від 21.10.2003 р. Так, договірна сторона має право відмовити у видачі своїх громадян [83]. Подібний підхід закладено у п. 1 ч. 1 ст. 48 Договору між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах, укладеного 13.10.2003 р. [78].

Варто зазначити, що не дивлячись на диспозитивний характер згаданих договірних норм, в усіх випадках звернення іноземних держав до України як до договірної сторони із запитом про видачу громадян України результатом матиме місце відмова у наданні правової допомоги у такій її формі, як екстрадиція, з огляду на конституційну заборону, передбачену ч. 2 ст. 25 Конституції України. Згадувані положення Основного Закону були одними з тих конституційних норм, щодо відповідності яким Римським Статутом Міжнародного кримінального суду, прийнятого 17.07.1998 р. Дипломатичною конференцією повноважних представників під егідою ООН по заснуванню Міжнародного кримінального суду [180, с. 50–56], були сумніви при постановці питання його ратифікації Україною.

Треба зауважити, що в умовах активізації держав щодо ратифікації Римського Статуту саме питання можливості видачі власних громадян міжнародним інституціям, зокрема, Міжнародному кримінальному суду, стало однією із перепон на шляху його ратифікації [47, с. 245–259]. Проте, закріплена в ч. 2 ст. 25 Конституції України норма про невидачу власних громадян Конституційним Судом України була роз'яснена як така, що стосується заборони видавати громадян України саме іноземній державі, а

не міжнародній судовій інституції. Характерно, що в аналогічний спосіб вирішила проблему відповідності Конституції Римському статуту Норвегія, дійшовши висновку, що передача громадян держави Міжнародному кримінальному суду повинна відрізнятися від видачі іншій державі, що в дійсності заборонено [47, с. 253].

Хотілося б наголосити, що при вирішенні українською стороною екстрадиційних питань громадянство особи визначається на момент прийняття рішення стосовно її видачі. Таким шляхом іде практика договірних відносин України із країнами-учасницями Європейської конвенції про видачу правопорушників. Українська сторона зробила до змісту підпункту «b» пункту 1 статті 6 заяву, згідно з якою для цілей Європейської конвенції про видачу правопорушників громадянином України вважається будь-яка особа, що відповідно до законів України на час прийняття рішення про видачу є громадянином України [132].

Однак трапляються випадки, коли, вчинивши злочин на території іноземної держави, особа переховується на території своєї країни, щоб уникнути видачі. Як відомо, держави здійснюють над усіма особами, які перебувають на їх території, повну юрисдикцію з урахуванням тих винятків, що передбачені міжнародними договорами. У разі, коли йдеться про своїх громадян, які вчинили злочини за межами країни або навіть в країні громадянства проти іноземних громадян чи інтересів іноземних держав, теоретично може виникнути питання про їх видачу. Держава в подібній ситуації стоїть перед вибором – екстрадувати обвинуваченого запитуючій державі або самому здійснити кримінальне переслідування. Переважна більшість держав у подібних ситуаціях відмовляє в екстрадиції своїх громадян і, відповідно до внутрішнього законодавства, може притягнути винного до кримінальної відповідальності або взагалі не здійснювати кримінального переслідування (це стосується вчинення діяння, що не розглядається за законодавством країни громадянства особи як злочин). Тобто, юридичний статус особи як громадянина, що перебуває на території власної держави, може захистити його від видачі, хоча при

цьому і не захищає від можливого кримінального переслідування [285, с. 228].

Беручи за основу вказану позицію, доктриною кримінального права вироблені наступні підстави: 1) держава обмежується своїми інтересами, для неї не існують обов'язки піклуватися про підтримку порядку іншої країни; 2) кожен громадянин може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за КК тільки своєї держави; 3) за злочини, вчинені за межами своєї території, держава не може карати злочинця, в тому числі своїх громадян, оскільки закони цієї держави не порушувались; 4) на державу покладено обов'язок захисту та охорони своїх громадян; 5) держава у видачі власного громадянина вбачає послаблення політичної незалежності і своєї юрисдикції [233, с. 86].

З метою дотримання принципу невидачі власних громадян держава зобов'язана клопотати про видачу таких осіб, виконуючи ч. 3 ст. 25 Конституції України. На підставі аналізу положень Конвенції про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. виглядає логічною пропозиція Л.А. Філяніної щодо доповнення ст. 65 вказаної конвенції частиною 2 в наступній редакції: «При вирішенні питання про видачу запитувана сторона надає перевагу державі, громадянином якої є особа, що підлягає видачі. У разі задоволення такого клопотання держава, громадянином якої є особа, що підлягає видачі, бере на себе зобов'язання здійснити юрисдикцію у повному обсязі відповідно до національного законодавства і на основі норм міжнародних договорів» [320, с. 14].

Отже, питання про видачу осіб, які вчиняють злочини, вирішується при поєднанні територіального принципу (місця вчинення злочину і місця знаходження злочинця) та громадянства цієї особи. Вирішальним для видачі особи є принцип громадянства (в даній ситуації діє не територіальний, а персональний принцип відповідальності) [227, с. 181].

Важливого значення при екстрадиції набуває **принцип подвійного інкримінування** (в науковій літературі має інші назви: двостороннє визначення складу злочину, подвійна підсудність, подвійна

кримінальність, екстрадиційність злочину) – визнання вчиненого діяння злочином за законами запитуючої і запитуваної сторони. Сутність даного принципу полягає у тому, що вчинене діяння повинно розглядатися як злочин у кримінальному законодавстві обох сторін або ж мати точний збіг з усього кола питань, що обумовлюють злочинність і караність діяння, тобто суспільно небезпечне діяння практично має визначатися юридичною природою злочину, а не його найменуванням. Необхідно, щоб збігалася суть діянь, а не їх назва [239, с. 162], адже головним є не деталі кваліфікації суспільно небезпечного діяння, а той факт, що воно визнається злочинним в обох державах [232, с. 86].

Тому правильним буде висновок, що норма, в силу якої видача особи може мати місце, якщо тільки у запитуваній державі відсутні винесений за те саме злочинне діяння вирок, який набрав законної сили або постанова про закриття кримінального провадження щодо особи, видача якої запитується, набула самостійного характеру у межах механізму правового регулювання екстрадиції в Україні. Зазначене положення базується на такому правовому принципі, як «non bis in idem» (не двічі за одне і теж). Принагідно зазначимо, що даний принцип набув конституційного закріплення у ч. 1 ст. 61 Конституції України, будучи сформульованим так – ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення [177]. Україна таким чином відтворила на рівні Конституції положення, закріплене у ч. 7 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, що набув чинності, в тому числі і для України, 19.10.1973 р. [240]. Наведену конституційну норму фактично відтворено у ч. 3 ст. 2 КК України – ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за той самий злочин більше одного разу [190]. Такого роду припис закону про кримінальну відповідальність покликаний унеможливити поширення державного осуду більше одного разу за один і той же злочин на особу, яка вже була піддана такому із застосуванням або без нього заходів кримінально-правового впливу. Треба відзначити, що в Європейській конвенції про видачу правопорушників (1957 р.) цей

загальний принцип кримінального права підтверджено в повному об'ємі: видача не здійснюється не тільки у тому випадку, коли особа уже засуджена в запитуваній державі, але і тоді, коли вона була виправдана або амністована.

Положення деяких двосторонніх договорів чітко містять вказівку на даний принцип: так, згідно з ч. 3 ст. 2 Договору між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію від 10.12.1998 р., при вирішенні питання про видачу і визначення того, чи є будь-яке діяння злочином за законодавством обох Договірних Сторін, не мають значення його юридична кваліфікація і термінологічне визначення [78].

Принцип подвійної підсудності не може застосовуватися у випадках, коли у законодавстві хоча б однієї держави відсутні підстави для кримінальної відповідальності, що, в свою чергу, охоплюється розумінням відсутності правових підстав для запиту про видачу або його задоволення. На думку С.С. Беляєва, якщо будь-яке діяння не карається за законодавством однієї держави через будь-які правові, географічні і інші особливості даної держави, то в цьому випадку принцип «подвійної злочинності» може ігноруватися [8, с. 98]. Отже, особа не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ст. 58 Конституції України). Тому сутність даного принципу полягає в тому, що головними є не деталі кваліфікації діяння, а визнання діяння злочинним кримінальним законодавством обох держав.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 589 КПК підставою відмови у видачі особи є відповідність санкції за законом про кримінальну відповідальність запитуючої сторони закону України про кримінальну відповідальність: у видачі особи іноземній державі відмовляється у разі, якщо злочин, за який запитано видачу, не передбачає покарання у виді позбавлення волі за законом України [198]. Тобто КК України повинен передбачати не лише подібний за складом злочин, а й мати санкцію у виді позбавлення волі на певний строк.

Саме тому в літературі існує положення, відповідно до якого пропонується розглядати **принцип подвійної злочинності** з точки зору

об'єктивних і суб'єктивних аспектів: об'єктивний аспект повинен охоплювати склад злочину та інтерпретацію його нормативних елементів, а суб'єктивний аспект повинен характеризуватися протиправністю. Це означає, що вчинене суспільно небезпечне діяння, незалежно від складу кримінально-правової норми і повної відповідності його елементів, повинно порушувати кримінально-правові приписи обох держав [249, с. 182]. Даний принцип в практичній діяльності не може застосовуватися, коли у законодавстві хоча б однієї держави відсутні підстави для кримінальної відповідальності, адже у такому разі відсутні правові підстави для запиту про видачу або його задоволення. На думку С.С. Беляєва, якщо діяння не визнається злочином за законодавством однієї держави через правові, географічні й інші особливості даної держави, то в цьому випадку принцип подвійної злочинності може ігноруватися [7, с. 14]. Отже, як вказано в Конституції України, ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ч. 2 ст. 58 Конституції України) [177].

Згідно з **принципом невідворотності покарання** держава, на території якої виявлена особа, яка вчинила злочин, має або видати його, або перейняти справу (кримінальне провадження) для подальшого кримінального переслідування.

Відповідно до принципу **мінімального строку покарання** сторони зобов'язуються видавати запитуваних осіб за діяння, що караються позбавленням волі не менше певного терміну, про що передбачено у ч. 1 ст. 573 КПК: якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з яким запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців [198]. Подібного роду вимоги передбачаються у ч. 1 ст. 2 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. [132], ч.ч. 2, 3 ст. 56 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. [140; 199, с. 474].

Говорячи про кримінально-правовий зміст інституту екстрадиції, необхідно пам'ятати, що віднесення діянь до екстрадиційних пов'язується саме із порушенням кримінально-правової заборони, встановленої тією чи іншою державою. При цьому використовується декілька критеріїв, один з яких базується на правилі «мінімального строку покарання». Аналіз чинних міжнародних договорів України дає підстави говорити про особливості його застосування українською стороною на договірному рівні. Вони, зокрема, проявляються при визначенні кола екстрадиційних діянь, у зв'язку з якими допускається екстрадиція особи для приведення такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку до виконання.

Так, на сьогодні в міжнародній договірній практиці України склалося два підходи, які по-різному окреслюють коло порушень кримінально-правової заборони, визнаних судом запитуючої держави злочином в обвинувальному вироку, необхідністю приведення якого до виконання й зумовлюється видача особи [56, с. 93]. В змістовному плані один із них може бути зведеним до наступного: видача для приведення вироку до виконання допускається за ті діяння, за які особа була засуджена до (вироком суду особі призначено покарання у виді) позбавлення волі на строк не менше шести місяців (як правило) або іншого більш тяжкого покарання. При цьому у цілях видачі особи правове значення має саме факт призначення покарання у виді позбавлення волі на певний строк, а не факт наявності відбутої (строку невідбутої) частини покарання цього виду. Характерно, що такий підхід закладено в міжнародних договорах України про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах [56, с. 93].

У силу іншого підходу, що використовується в Україні при визначенні на договірному рівні екстрадиційних діянь, видача для приведення вироку до виконання допускається у разі, коли невідбута частина покарання, призначеного особі у виді позбавлення волі, становить не менше шести місяців, тобто особі на момент прийняття рішення про її видачу залишилося відбувати такого виду покарання щонайменше впродовж шести місяців. За такого підходу у цілях екстрадиції акцент

робиться не на терміні призначеного вироком суду покарання у виді позбавлення волі, а на терміні його невідбутої частини. Враховуючи, що за міжнародними договорами України такий термін не повинен бути меншим шести місяців, коло екстрадиційних діянь, визначених із таких позицій, є значно вужчим, аніж те, що встановлюється із застосуванням підходу, в силу якого до уваги береться «випадок засудження на строк більше шести місяців», хоча фактично відбувати особі може залишитися і три місяці позбавлення волі.

Отже, однією з головних вимог для видачі особи, яка вчинила злочин, залишається ступінь тяжкості злочину. Тому застереження в деяких міжнародних договорах про видачу стосовно того, що видача для приведення вироку до виконання може мати місце тільки за умови, коли до закінчення призначеного строку покарання залишається не менше чотирьох місяців, повинна застосовуватися лише за умови, коли особа, видача якої потрібна, засуджена судом запитуючої сторони до покарання у виді позбавлення волі на строк не менше одного року або до іншого більш тяжкого покарання за злочин, що зумовлює видачу [43]. Відповідно, при екстрадиції у вигляді видачі засуджених встановлюється призначений судом запитуваної сторони остаточний термін покарання, при цьому визначається караність, достатня для того, щоб визнати екстрадиційним злочином вчинене діяння відповідно до законодавства обох сторін. При передачі засуджених значення має тільки невідбутий строк покарання, призначений вироком запитуваної сторони, а питання про віднесення злочину, за який призначено це покарання, до екстрадиційних взагалі не розглядається [239, с. 283]. Як зазначає О.Т. Шевченко, більшість науковців віддають перевагу принципу мінімального строку покарання, а не принципу перерахування злочинів, за якими може слідувати видача. На її думку, такий підхід має бути сприйнятий усіма державами, що сприятиме більш динамічному визначенню злочинів, за вчинення яких може мати місце екстрадиція [331, с. 39].

Принцип меж кримінальної відповідальності виданої особи (в літературі відомий як принцип конкретності, принцип переконливості) має місце у випадках, коли видана особа має бути засуджена виключно за той злочин, за яким запитувалася і здійснювалася екстрадиція. Через вимоги конкретності, закріплені в ч. 1 ст. 576 КПК України, особі, яка підлягає видачі, надаються особливі гарантії щодо її притягнення до кримінальної відповідальності: видана в Україну особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності або щодо неї може бути виконано вирок суду лише за ті злочини, за які здійснена видача (екстрадиція) [198].

Даний принцип знаходить свій вираз у більшості міжнародних договорів про видачу. Частина 1 ст. 14 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. чітко передбачає, що видана особа не може переслідуватися, засуджуватися або затримуватися з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою ні за яке правопорушення, вчинене до її видачі, окрім правопорушення, за яке вона була видана, а її особиста свобода ні з яких інших причин не може обмежуватися» [132]. В ряді двосторонніх договорів України принцип меж кримінальної відповідальності виданої особи називають «гарантії для виданої особи», «гарантії недоторканності особи» [83; 199, с. 544]. Водночас необхідно пам'ятати, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства (ч. 1 ст. 9 Конституції України).

В науковій літературі озвучена пропозиція про використання так званого «гнучкого» підходу до принципу конкретності. Тобто, дотриманням даного принципу будуть випадки, коли кримінальним законодавством запитуючої і запитуваної сторін передбачено відповідальність за злочини, склади яких відповідають один одному за змістом закону, але можуть при цьому позначатися тотожними термінами, або наявна відмінність їх складових елементів, у диспозиції кримінально-правової норми зазначено різні способи їх вчинення та кваліфікуючі ознаки. Це унеможливить уникнення особою кримінальної

відповідальності за формальних відмінностей статей Особливої частини КК обох держав [31, с. 18].

Тому правильним виглядає положення, що після отримання особи в порядку екстрадиції притягнути її до кримінальної відповідальності за злочини, виявлені в ході розслідування або видати третій державі не можна без відповідної згоди держави, що її видала. Крім того, принцип конкретності передбачає недопущення передачі виданої особи третій державі. Виходячи зі змісту норм міжнародних договорів, без згоди запитуваної Договірної Сторони особа не може бути видана Україною третій державі (ст. 15 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. [132]; ч. 2 ст. 66 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. [140; 199, с. 545-546]; ч. 1 ст. 11 Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22.07.1998 р. [126]). Винятком зі спеціального правила, згідно з яким видана особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, піддана покаранню або видана третій державі за злочин, не обумовлений у вимозі про видачу, є ситуації, якщо на те буде отримано явно виражену згоду держави, що видала особу, або якщо видана особа після припинення справи чи відбуття покарання не покине протягом зазначеного в договорі терміну територію держави запитувача [43, с. 185].

Принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину передбачається в більшості конвенцій і міжнародних договорів про видачу. Суспільно небезпечні діяння у сфері політики – це діяння, які не криміналізовані, але дестабілізують політичну ситуацію та загрожують державним інтересам, національній і міжнародній безпеці [299, с. 48]. На сьогодні відсутнє єдине поняття «політичні злочини», тому питання між видачею та невидачею такої особи вирішується згідно з правовими нормами держави, на території якої ця особа перебуває. Поняття «політичні злочини» не визначено і у вітчизняному КК, хоча в літературі виділяються такі їх види: злочини держави проти особи; злочини особи

проти держави; злочини правлячої влади проти представників парламентської опозиції, злочини однієї держави проти іншої [299, с. 52].

Характерно, що відоме міжнародній практиці обмеження принципу невидачі політичних правопорушників шляхом наведення у договорах переліку злочинних діянь з прямою вказівкою на їх неpolітичну природу, послідовно проводиться і в укладених Україною міжнародних договорах про екстрадицію. Здебільшого такого роду порушеннями кримінально-правової заборони виступають так звані конвенційні злочини. З такої ж позиції виходив український законодавець, ратифікуючи прийнятий у рамках Ради Європи з метою посилення захисту людства та окремих осіб 15.10.1975 р. Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників, у главі I якого перераховано злочинні діяння, що не розглядаються державами, які його підписали, як політичні. Так, у п. 2 ст. 1 Закону України від 16.01.1998 р. «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 р., Додаткового протоколу 1975 р. та Другого додаткового протоколу 1978 р. до Конвенції» українською стороною було заявлено, що хоч її законодавство і відповідає пунктам «а» та «б» і не містить положень, що суперечать пункту «с» статті 1 даного Протоколу, вона не приймає його главу I і залишає за собою право вирішувати відповідно до неї в кожній окремій справі задовольняти чи не задовольняти запит про видачу правопорушника [132].

Практиці договірних відносин України у сфері надання правової допомоги у кримінальних провадженнях у формі екстрадиції, поряд з іншими, відоме і положення про невидачу за політичні злочини. Для прикладу можна згадати п. 6 ч. 1 ст. 61 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 27.05.1993 р. [74], п. 6 ч. 1 ст. 59 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 13.12.1993 р. [73], п. «б» ч. 1 ст. 3 Договору між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників від 11.05.2004 р. [120], п. «б» ст. 3

Договору між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників від 10.10.2004 р. [76].

При цьому, міжнародні документи містять вказівки на злочини, які не вважаються політичними: а) вбивство або замах на вбивство глави держави або члена його сім'ї (ч. 3 ст.3 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р.) [132]; б) геноцид (ст. VII Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 р.) [171]; в) «апартеїд» та пов'язані з ним акти, перелічені у ст. II Конвенції про припинення злочину апартеїду і покарання за нього, не вважаються політичними злочинами для цілей видачі (ст. XI Конвенції про припинення злочину апартеїду і покарання за нього 1973 р.).

Водночас Україна, на підставі положень Конституції України, приймаючи рішення про видачу особи, гарантує дотримання конституційної свободи політичної діяльності та забороняє обмежувати громадян у правах за політичні переконання (ст.ст. 15, 24, 36 Конституції України).

Більшість конвенцій та міжнародних договорів підтримують не видачу особи, якщо злочин, за яким держава є запитувачем, розглядається як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням; переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної належності чи політичних переконань або якщо становищу такої особи може бути зашкоджено через будь-яку з цих причин (ч. 1 ст. 33 Конвенції про статус біженців 1951 р.) [97; 110].

Метою принципу виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину є попередження необ'єктивності кримінального переслідування та покарання особи за її політичні міркування. Тому, для досягнення задекларованих вище цілей, а також для забезпечення прав людини і громадянина та з метою заборони обмеження громадян у правах за політичні переконання, пропонується викласти частину 3 ст. 10 КК в наступній редакції: «3. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на території України та

отримали політичний притулок в Україні, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду» (див. Додаток Б). 62,6% респондентів підтримали авторську пропозицію щодо необхідності передбачення в нормах КК принципу виключення з підстав видачі осіб за вчинення ними політичного злочину (див. Додаток А). Зазначені зміни до КК, крім всього іншого, сприятимуть попередженню недопущення втручання однієї держави у внутрішньополітичні конфлікти іншої держави.

Крім того, задля забезпечення конституційного принципу рівності громадян перед законом, задекларованому у ст.ст. 21 та 24 Конституції України, пропонується доповнити ст. 10 КК частиною п'ятою наступного змісту: «5. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» (див. Додаток Б). Вказане положення КК додатково забезпечуватиме неможливість здійснення переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної належності чи політичних переконань. Пропозиція про доповнення статті 10 частиною 5 підтверджується результатами авторського анкетування, відповідно до якого 76,9 % опитаних вказали на необхідність запровадження в КК додаткових гарантій рівності громадян (див. Додаток А).

Принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння означає відмову від видачі в разі, якщо на території запитуваної країни за тим же злочином було винесено вирок або постанову про припинення кримінального переслідування у справі. Викладене відповідає вимогам ч. 7 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., яка передбачає, що ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він вже був остаточно засуджений або виправданий відповідно до чинного закону або кримінально-процесуального права

кожної країни [316]. Аналогічне положення закріплено в ст. 61 Конституції України [177] та ч. 4 ст. 32 КК України [190].

Принцип відповідальності за вчинення господарського (фінансового) злочину передбачає відмову у видачі осіб, які вчинили митні, податкові й інші фінансові злочини.

На думку Ю. Оніщика, до злочинів фінансової спрямованості (або так званих «фінансових злочинів») відносяться такі: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК); виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199 КК); незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК); контрабанда (ст. 201 КК); незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК); фіктивне підприємництво (ст. 205 КК); підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців (ст. 205-1 КК); легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК); умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (ст. 209-1 КК); нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК); ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК); ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (ст. 212-1 КК); незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок (ст. 216 КК);

доведення банку до неплатоспроможності (ст. 218-1 КК); доведення до банкрутства (ст. 219 КК); шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК); маніпулювання на фондовому ринку (ст. 222-1 КК) [259, с. 100]. Стосовно фінансових правопорушень у ст. 5 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. зазначається, що видача здійснюється за правопорушення, пов'язані з податками, зборами, митом і валютою, тільки якщо Договірні Сторони ухвалили таке рішення щодо будь-якого такого правопорушення або категорії правопорушень [132].

Отже, розглянувши принципи екстрадиції, які регулюються нормами КК, можна зробити висновок, що частина з них є міжгалузевими та паралельно регулюються нормами Конституції України. Деякі із вище охарактеризованих принципів знайшли закріплення безпосередньо в положеннях ряду двосторонніх договорів. Інститут екстрадиції об'єднує матеріальні норми кримінального та кримінально-виконавчого права, кримінально-процесуальні норми, а також ті, які стосуються судоустрою та передбачають відповідальність за вчинення міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру.

Продовжуючи дослідження інституту видачі осіб, необхідно зазначити, що структура екстрадиційних правовідносин (як і правовідносин взагалі) складається з трьох основних елементів: об'єкта, суб'єктів і змісту (тобто взаємних прав та обов'язків суб'єктів). Як вказує О.І. Бойцов, суб'єктивний склад екстрадиційних правовідносин має особливий характер не тільки завдяки специфічній процедурі екстрадиції, а й завдячує характеру міжнародних відносин компетентних органів держав [18, с. 220].

У теорії права об'єктами правовідносин виступають різноманітні матеріальні та нематеріальні блага, поведінка людей, спрямована на задоволення певних матеріальних, духовних та інших потреб, те, на що націлені суб'єктивні права і юридичні обов'язки суб'єктів правовідносин, те, з приводу чого виникають правовідносини [260, с. 42].

Поряд з цим, у науці залишається невизначеним питання відношення особи, яка передається однією державою іншій, до суб'єкта чи

об'єкта екстрадиційних відносин. Існує думка, що оскільки екстрадиція є процесом фізичного переміщення осіб із однієї держави іншій, то об'єктом екстрадиції можуть бути тільки фізичні особи [18, с. 229]. Натомість, прихильники інших позицій визнають особу, яка передається однією державою іншій, суб'єктом екстрадиційних відносин [181, с. 60; 224, с. 459]: суб'єктом видачі може бути тільки фізична особа, яка обвинувачується у вчиненні злочину або засуджена за його вчинення [300, с. 59].

На нашу думку, правильною позицією є розуміння об'єкта екстрадиційних правовідносин не з точки зору особи як об'єкта, а з точки зору того, з приводу чого виникають взагалі екстрадиційні відносини [9, с. 53]. З аналізу міжнародних конвенцій та договорів стає відомо, що екстрадиційні правовідносини між державами виникають, якщо особа вчинила злочин в одній державі та перебуває на території іншої державі. Екстрадиційні відносини не можуть виникнути тільки з приводу того, що особа вчинила злочин або держави підписали договір чи приєдналися до конвенції. Потрібно, щоб особа, яка вчинила злочин, перебувала на території іншої держави. Тільки так можуть виникнути екстрадиційні відносини, але в такому разі сама по собі особа не може бути приводом виникнення таких відносин. Тому, на думку В.С. Березняка, об'єктом екстрадиційних відносин є дії держав в особі їх компетентних органів, спрямовані на екстрадицію або відмову в екстрадиції особи, яка вчинила екстрадиційний злочин та перебуває на території однієї з держав, а сама особа буде виступати в якості активного суб'єкта екстрадиційних відносин, яка має і захищає свій власний інтерес [9, с. 53].

На нашу думку, правильним буде висновок, що об'єктом екстрадиційних правовідносин виступає такий результат діяльності двох держав з приводу видачі особи, яка вчинила злочин, заради досягнення якого між ними встановлювався правовий зв'язок. Зазначене положення знайшло логічне підтвердження у проведеному авторському анкетуванні, де 52,4% опитаних обрали зазначений варіант відповіді (див. Додаток А). На думку М.П. Свистуленко, результатом діяльності двох держав з

приводу видачі особи, яка вчинила злочин, є надана (прийнята адресатом) правова допомога шляхом віддання компетентними органами запитуваної держави компетентним органам запитуючої держави обвинуваченої чи засудженої особи, чим держави створили умови для подальшої реалізації у запитуючій державі охоронних (загальних чи окремого виду спеціальних) кримінально-правових відносин [286, с. 140].

Видається, що суб'єктами екстрадиційних правовідносин є правоохоронні та компетентні органи іноземних держав, що співпрацюють у напрямі протидії злочинам міжнародного характеру. У сучасній теорії і практиці деякі науковці схильні вважати, що суб'єктами екстрадиційних правовідносин є винятково держави. Однак необхідно враховувати особливості суб'єктного складу міжнародних кримінально-процесуальних відносин, які охоплюють усі процесуальні дії, тобто дії державних органів [239, с. 182]. Тому не зовсім правильним видається підхід, коли до суб'єктів правовідносин видачі осіб, які вчинили злочини, відносять виключно держав [32, с. 14]. Такий підхід слід вважати помилковим, оскільки з кола суб'єктів правовідносин виключається ряд уповноважених органів і установ (Міжнародний трибунал для переслідування осіб, винних у порушеннях міжнародного гуманітарного права, скоєних на території колишньої Югославії, починаючи з 1991 року; Міжнародний кримінальний трибунал для переслідування осіб, винних у геноциді та інших порушеннях міжнародного гуманітарного права, скоєних на території Руанди у період між 1.01.1994 р. і 31.12.1994 р.) [35, с. 54]. Статути зазначених міжнародних установ прямо передбачають їхню участь у екстрадиційних правовідносинах та містять обов'язок держав видати осіб, які знаходяться в юрисдикції трибуналів.

Логічною виглядає запропонована в науковій літературі наступна класифікація суб'єктів екстрадиційних правовідносин у широкому розумінні: 1) суб'єкти міжнародно-правових екстрадиційних відносин – суб'єкти права екстрадиції (держави); 2) суб'єкти внутрішньоправових відносин – суб'єкти реалізації екстрадиції (компетентні органи, які діють

від імені держави); 3) суб'єкти, які мають та захищають власний інтерес чи інший інтерес (особа, яка підлягає екстрадиції та захисник) [9, с. 53].

Враховуючи те, що частину норм міжнародного кримінального права складають матеріальні норми, які передбачають відповідальність за вчинення міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру, групу суб'єктів таких правовідносин утворюють суб'єкти злочинів. При цьому виокремлюють суб'єктів міжнародних злочинів, до яких відносять держави та фізичних осіб (особисто чи як «агентів» або «представників» держави), і суб'єктів злочинів міжнародного характеру, до яких у першу чергу відносять фізичних осіб, іноді транснаціональні корпорації, міжнародні організації і держави [35, с. 23]. З іншого боку, невід'ємною частиною міжнародного кримінального права є норми міжнародного кримінального процесу, які у сукупності з матеріальними нормами міжнародного кримінального права регулюють правовідносини видачі.

На нашу думку, недоцільно вважати, що суб'єктами екстрадиційних правовідносин виступають виключно держави. В такому випадку поза увагою залишається особливість суб'єктного складу міжнародних кримінально-процесуальних відносин, яка полягає в тому, що окрім загальноновизнаних суб'єктів міжнародного права в даних правовідносинах можуть брати участь національні і міжнародні судові органи. Даний факт суттєво розширює коло суб'єктів правовідносин видачі. Дійсно, з появою Міжнародного кримінального суду з'явився ще один суб'єкт, який має право виступати запитуючою стороною в процедурі екстрадиції. До цього із запитом про видачу особи до держави, на території якої вона перебуває, могли звернутися: а) держава, громадянином якої зазначена особа є; б) держава, на території якої така особа скоїла злочин; в) держава, що постраждала від злочину. Віднині, запит може надійти від міжнародної судової установи, за статутом якої вона компетентна переслідувати і притягувати до відповідальності осіб, які обвинувачуються в скоєні злочинів, що знаходяться в її юрисдикції. Таким чином, процедура видачі може відбуватись як між державами, так і з залученням міжнародного судового органу, який не має статусу і атрибутів держави.

Тому при аналізі суб'єктів екстрадиційних правовідносин необхідно говорити про участь держави і іншого уповноваженого суб'єкта міжнародного права (міжнародні судові установи).

Також не обґрунтованим належним чином, на нашу думку, є підхід, за якого фізичні особи, стосовно яких запитується видача, є суб'єктами екстрадиційних правовідносин, поряд з державами та міжнародними судовими установами. Незважаючи на наявність у них (фізичних осіб) чітко окреслених процесуальних прав й обов'язків, дотримання яких гарантується низкою міжнародно-правових і національних норм, фізичні особи не можуть виступати учасником екстрадиційних правовідносин. Як зазначає М.П. Свистуленко, індивідуально визначений правовий зв'язок встановлюється між конкретними суб'єктами (в першу чергу – державами) з метою досягнення такого, що відповідає їх життєвим інтересам, результату (правової допомоги), вираженої у формі видачі певної особи, чим створюються умови для подальшої реалізації в запитуючій державі охоронних кримінально-правових відносин [286, с. 133].

Відповідно до положень чинного законодавства (Закону України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р., Додаткового протоколу 1975 р. та Другого додаткового протоколу 1978 р. до Конвенції від 16.01.1998 р.), в Україні центральними органами держави щодо видачі особи (екстрадиції), якщо інше не передбачено міжнародним договором України, є Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України (ч. 1 ст. 574 КПК України). Генеральна прокуратура України – це центральний орган України щодо видачі (екстрадиції) підозрюваних, обвинувачених у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 574 КПК України). Міністерство юстиції України – це центральний орган України щодо видачі (екстрадиції) підсудних, засуджених у кримінальних провадженнях під час судового провадження або виконання вироку (ч. 3 ст. 574 КПК України) [198].

Чинний КПК України також дає визначення уповноважених (центральных) органів у сфері міжнародної правової допомоги, зокрема, відповідно до п. 6 ст. 541 КПК України, уповноважений (центральный)

орган – це орган, уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою його виконання чи направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги.

Ст. 545 КПК України визначає центральні органи України у сфері міжнародної правової допомоги наступним чином: а) Генеральна прокуратура України на стадії досудового розслідування; б) Міністерство юстиції України на стадії судового розгляду кримінального провадження. Положеннями ч. 3 ст. 545 КПК передбачено, якщо КПК України або чинним міжнародним договором України передбачено інший порядок зносин, на визначений цими законодавчими актами орган поширюються повноваження, передбачені частинами першою, другою цієї статті. При чому, рішення в процесі надання та отримання правової допомоги у кримінальному провадженні можуть бути прийняті як центральним, так і уповноваженим органом [199, с. 470]. Але тільки центральний орган має право прийняття рішення за запитом щодо: присутності представника компетентного органу іноземної держави під час надання міжнародної правової допомоги; надання компетентним органам іноземної держави гарантій та отримання гарантій від інших держав щодо умов виконання запиту; тимчасової передачі особи; створення спільних слідчих груп.

Слід відзначити, що питання про уповноважений орган при реалізації безпосередніх зносин виникає лише у тих випадках, коли це прямо передбачено міжнародним договором, що регулює відносини з певною державою [199, с. 471]. Організація в межах компетенції міжнародно-правового співробітництва під час кримінального провадження покладається на Головне слідче управління МВС України згідно з наказом МВС України № 686 від 9.11.2012 р. «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України».

Положення Європейської конвенції про видачу правопорушників, зокрема ст. 5 в редакції Протоколу 1997 р. передбачають, що при

виконанні цієї Конвенції компетентні установи юстиції Договірних Сторін зносяться одна з одною через свої центральні, територіальні та інші органи, якщо тільки цією Конвенцією не встановлено інший порядок зносин [199, с. 472]. Договірні Сторони визначають перелік своїх центральних, територіальних та інших органів, уповноважених на здійснення безпосередніх зносин, про що повідомляють депозитарія [132].

За даними Виконавчого комітету СНД, який є депозитарієм в зазначеній Конвенції, Головне слідче управління МВС України є уповноваженим органом на здійснення відповідних зносин, а територіальні підрозділи МВС – уповноваженими органами на ініціювання та виконання міжнародних запитів про надання правової допомоги.

Таким чином, у відповідності до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. Головне Слідче управління МВС є центральним органом України, що уповноважений від імені держави розглядати запити компетентного органу іншої держави і вживати заходів з метою їх виконання чи направляти до іншої держави запити компетентних органів про надання міжнародної правової допомоги. Разом з тим, згідно з положеннями КПК, центральними органами України у сфері міжнародної правової допомоги є Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України. тому правильним є висновок, що суб'єктами зовнішніх екстрадиційних відносин в Україні виступають Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України та Головне Слідче управління МВС України.

Керуючись міжнародними договорами і законодавчими актами, Генеральна прокуратура України щодо екстрадиції має право:

- звертатися до компетентних органів іноземних держав із запитами про екстрадицію, тимчасову видачу або транзитне перевезення;
- розглядати запити компетентних органів іноземних держав про екстрадицію, тимчасову видачу або транзитне перевезення та приймати рішення щодо них;
- організовувати проведення екстрадиційної перевірки;

- організовувати прийом-передачу осіб, щодо яких прийнято рішення про екстрадицію, тимчасову видачу чи транзитне перевезення;
- здійснювати інші повноваження, визначені міжнародним договором про екстрадицію [15, с. 118].

Для реалізації вимог міжнародних договорів України щодо екстрадиції, Генеральною прокуратурою України повинно враховуватися наступне: в ст. 1 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. закріплено, що держави-учасниці зобов'язуються видавати одна одній всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої Сторони за вчинення правопорушення або які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою. У Конвенції не вказано конкретних видів злочинів, у зв'язку з вчиненням яких здійснюється видача. Критерієм вважається вид покарання за вчинене правопорушення – видача здійснюється у зв'язку з правопорушеннями, які караються за законами запитуючої держави та запитуваної держави позбавленням волі не менше одного року [132; 15, с.118; 238, с. 325].

Отже, суб'єктами екстрадиційних правовідносин у широкому розумінні виступають держави та міжнародні судові установи, визначені національним і міжнародним законодавством. Дане положення підтвердилося результатами авторського анкетування, згідно з яким 43,5% респондентів визнали зазначені органи в якості суб'єктів екстрадиційних правовідносин (див. Додаток А).

Третім елементом екстрадиційних правовідносин є їх зміст, тобто взаємні права та обов'язки суб'єктів. У цьому контексті як вітчизняними, так і зарубіжними вченими не приділялося значної уваги дослідженню питання щодо прав та обов'язків суб'єктів екстрадиційних відносин: суб'єктів міжнародно-правових екстрадиційних відносин (суб'єктів права екстрадиції (держав)), суб'єктів внутрішньоправових відносин, тобто – суб'єктів реалізації екстрадиції (компетентних органів, які діють від імені держави), суб'єктів, які мають та захищають власний інтерес чи інший інтерес (особи, яка підлягає екстрадиції та захисника). Дослідження

вказаного питання є важливим для розуміння процесу екстрадиції в цілому, адже відповідно до теорії правосуб'єктності індивіда в міжнародному праві характер такої правосуб'єктності визначається конкретними міжнародними угодами і вона буде обмежена тільки такою домовленістю [14, с. 93]. Що стосується правосуб'єктності в екстрадиційних відносинах, то вона визначається не тільки міжнародними договорами, а й національним законодавством України, яке регулює такі відносини, що, в свою чергу, розширює коло прав суб'єктів цих відносин [11, с. 269].

Будь-яка держава, кримінальна юрисдикція якої поширюється на вчинене фізичною особою порушення кримінально-правової заборони, має повне право звернутися з проханням про надання правової допомоги до іншого учасника міжнародних відносин. І питання про те, надання такої допомоги є правом чи обов'язком для держави, до цього часу не отримало однозначного вирішення. Як вказує М.П. Свистуленко, основними позиціями, висловленими із цього питання в науковій літературі, є дві наступні: 1) екстрадиція є обов'язком запитуваної держави незалежно від наявності міжнародної угоди, що допускає таку; 2) держава не зобов'язана видавати осіб, якщо немає договору про видачу [286, с. 140].

На сьогодні в теорії права найпоширенішим і найбільш сприйнятим договірною практикою держав є наступне розуміння правової природи видачі осіб, що вчинили злочин: держава на міжнародній арені є абсолютно незалежною у своїх діях, вона вправі сама визначати для себе межі та ступінь міжнародного співробітництва, що реалізується шляхом укладення міжнародних угод. Право видачі осіб, які вчинили злочин, є суверенним правом держави і тільки за умов існування договору, в якому виражається державна воля, це право трансформується в обов'язок видавати запитуваних осіб, якщо для цього є необхідні підстави та достатні умови.

Видача особи не повинна і не може зводитися до фізичного віддання особи заінтересованій державі, екстрадиція є тим правовим заходом, основною метою якого є закріплення гарантій прав людини. Тому

логічно виглядає правило, згідно якого одним із засобів захисту прав виданої особи виступає обов'язок запитуючої держави не допустити здійснення правосуддя щодо виданої особи надзвичайним чи особливим судом. У світовій практиці останніх десятиліть спостерігається тенденція відмови у видачі, якщо вона запитується з метою покладення на особу кримінальної відповідальності надзвичайним судом або в порядку спрощеного судочинства чи з метою виконання вироку, винесеного таким судом або в порядку спрощеного судочинства, коли є достатні підстави вважати, що в ході такого судочинства даній особі не буде чи не було забезпечено мінімальні гарантії захисту прав людини. Наведене положення знайшло своє закріплення у прийнятих останнім часом законах про видачу (наприклад, у Австрії, ФРН, Швеції) [212, с. 66]. Тому логічною виглядає пропозиція щодо доповнення норм КК положенням подібного роду, у зв'язку з чим пропонується викласти частину 4 ст. 10 КК у наступній редакції: «4. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності надзвичайним судом чи в порядку спрощеного судочинства, коли є підстави вважати, що таким особам не буде забезпечено мінімальні гарантії прав людини» (див. Додаток Б). Зазначена пропозиція знайшла підтримку у 74,2% респондентів проведеного авторського анкетування (див. Додаток А).

Варто згадати, що відповідно до положень більшості міжнародних угод, метою екстрадиції є притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання винесеного щодо неї вироку суду. З такою точкою зору слід погодитись, оскільки наведене трактування є найбільш влучним. Хоча, необхідно мати на увазі, що екстрадиція з метою реалізації щодо особи кримінальної відповідальності не може тягти за собою автоматичного застосування покарання будь-якого виду, оскільки, виходячи із положень КК, притягнення особи до кримінальної відповідальності не обов'язково супроводжується відбуванням покарання (наприклад, в силу дії положень ст. 75 КК).

Здійснюючи екстрадицію з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності, держави таким чином створюють умови

для подальшої реалізації загальноохоронюваних кримінально-правових відносин. А одним з варіантів їх припинення є трансформація в конкретний різновид спеціальноохоронюваних кримінально-правових відносин, що пов'язані із вчиненням злочину [328, с. 201]. Такі відносини можуть проявлятися у виді кримінальної відповідальності, яка є формою реалізації державою правоохоронюваних норм, що полягає в застосуванні до особи, яка вчинила злочин, конкретних кримінально-правових заходів примусового характеру через обвинувальний вирок суду [279]. Як відомо, кримінальна відповідальність може реалізовуватися не тільки у формі покарання: за вироком суду кримінальна відповідальність може бути зведена або тільки до осуду особи, яка вчинила злочин, або до звільнення її від покарання. Тому правильним виглядає висновок, що питання застосування (незастосування) щодо особи покарання як заходу кримінально-правового впливу є виключною компетенцією суду держави, якій особу видано [286, с. 149].

Крім того, в літературі існують інші погляди щодо мети екстрадиції: метою видачі є суд над особою або застосування до неї покарання; забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності; ще одна група дослідників розглядала видачу як акт міждержавної правової допомоги, що проводиться з метою вжиття запитуючою державою комплексу дій по кримінальному переслідуванню особи, обвинувачуваної у вчиненні екстрадиційного злочину, а не для обов'язкового застосування в подальшому кримінального покарання [210, с. 123].

Таким чином, зміст екстрадиційних відносин полягає у праві видачі осіб, які вчинили злочин. Це право лише за умов існування договору, який містить волю держави, може трансформуватися в обов'язок видавати запитуваних осіб за наявності необхідних підстав та достатніх умов. Держава на міжнародній арені є абсолютно незалежною у своїх діях, вправі сама визначати межі та ступінь міжнародного співробітництва, що реалізується шляхом укладення міжнародних угод – це найбільш поширене і сприйняте договірною практикою держав усвідомлення

природи екстрадиції. Правом держави є право видачі осіб, які вчинили злочин, а за наявності договору, в якому виражається державна воля, це право може перетворюватися в обов'язок видавати запитуваних осіб, при існуванні необхідних підстав та достатніх умов.

Сучасні науковці вказують на два основних підходи до екстрадиції: англо-американський та європейсько-континентальний [18, с. 226]. Як зазначає О.Т. Шевченко, у сучасній міждержавній практиці сформувалися дві основні правові моделі екстрадиції: європейська (об'єднує правові системи романо-германської правової сім'ї континентальної Європи та Латинської Америки) і американська (правові системи сім'ї загального права). Для держав з європейською моделлю екстрадиції характерним є персональний принцип відповідальності, для держав з американською моделлю – територіальний [331, с. 399].

Особливістю європейської моделі екстрадиції є наявність сталої системи чітко визначених принципів, що сформувалися на основі загальноприйнятих положень кримінального права і у 1957 р. були кодифіковані Європейською конвенцією про видачу правопорушників. Конвенція сформулювала процедуру екстрадиції, що зобов'язала держав-учасниць надавати одна одній всебічну допомогу у переміщенні під компетентну кримінальну юрисдикцію правопорушників, що переховуються від правосуддя. У своїй екстрадиційній діяльності держави-учасниці мають орієнтуватися на конвенційні правила-принципи, що обмежують сферу дії екстрадиційних механізмів [331, с. 399]. Отже, перший підхід передбачає обов'язковий розгляд справи в суді, який повинен оцінити докази і підстави для кримінального переслідування особи, відносно якої було направлено прохання; другий носить адміністративний характер та застосовується в багатьох європейських країнах.

Натомість, американська модель екстрадиції не визнає за принципами екстрадиції загальнообов'язкового характеру: за умови відсутності відповідної угоди держави не зобов'язані видавати злочинців. Якщо держава не зобов'язана договором про видачу, вона може надати

особам, що переховуються від правосуддя, притулок. Крім того, за американською моделлю допускається видача власних громадян [331, с. 399]. Тобто, в такому випадку прохання про екстрадицію розглядається генеральною прокуратурою чи міністерством іноземних справ або іншим компетентним органом, а судом – лише в тих випадках, коли виникають ти чи інші сумніви і рішення суду не має остаточного значення для екстрадиції чи відмові в екстрадиції особи; таке рішення має більш консультативний характер [18, с. 226; 333, с. 156].

Питання про екстрадицію вирішується в різному порядку: 1) адміністративними органами (Іспанія, Данія), 2) судовими органами; при цьому рішення судових органів може мати – а) консультативне значення (Бельгія, Австрія, Нідерланди, Угорщина), б) консультативне значення при позитивному вирішенні питання про екстрадицію чи обов'язкове при негативному – так звана люксембурзька система (Люксембург, Італія, Швеція, Норвегія, Франція), в) обов'язкове значення у всіх випадках (Швейцарія, Аргентина, Бразилія) [18, с. 226].

В Україні суди повністю не задіяні в екстрадиційних відносинах. Тобто можна говорити про європейсько-континентальний підхід до процесу екстрадиції, що носить адміністративний характер. Адміністративний характер процесу екстрадиції, у свою чергу, здійснює великий вплив на всю систему екстрадиції в Україні.

В багатьох випадках вітчизняне законодавство не передбачає безпосереднього застосування норм міжнародних угод органами державної влади та суду, тому виходом із подібної ситуації є застосування національних правових норм. Подібним чином можна вирішувати колізії між нормами національного законодавства і вимогами міжнародних угод, адже процесуальні дії, які є складовою частиною процедури екстрадиції, врегульовані національним кримінально-процесуальним законодавством.

Традиційні для міжнародної договірної практики екстрадиційні норми кримінально-правового характеру (неприпустимість видачі власних громадян, невидача осіб за порушення кримінально-правової заборони, яке є політичним злочином, відмова у видачі особи, яка вже притягувалася до

кримінальної відповідальності за діяння, у зв'язку з яким запитується видача, невидача особи у випадку, коли у запитуючій державі до неї може бути застосована смертна кара, що не передбачається законодавством запитуваної держави) знайшли своє втілення і в міжнародних договорах, що їх уклала Україна, співпрацюючи із державами у сфері надання правової допомоги у кримінальних провадженнях у формі екстрадиції.

2.2. Кримінально-правові підстави здійснення видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення

Кримінально-правові підстави здійснення видачі особи, яка вчинила злочин, є основою для співробітництва в галузі боротьби зі злочинністю, що покликано регламентувати процес співпраці та виступати гарантом дотримання прав і обов'язків кожною стороною правовідносин. Прагнення України інтегруватись у міжнародне співтовариство та долучитись до європейської спільноти, має підкріплюватись її готовністю до співпраці у різних сферах суспільного життя, у тому числі – і в сфері надання міжнародно-правової допомоги у кримінальних провадженнях. А це, в свою чергу, може бути досягнуто лише за умови існування в державі належного нормативного підґрунтя.

Екстрадиція є тим інструментом, що забезпечує принцип невідворотності кримінальної відповідальності та покарання осіб, які переховуються за межами держави. Екстрадиція особи, яка скоїла злочин, проводиться відповідно до встановлених у міжнародних нормах та національному законодавстві правил при наявності клопотання компетентного органу. За відсутністю міжнародного договору з відповідною державою видача може бути проведена на основі взаємності з

використанням дипломатичних каналів. Компетентним органом, який направляє клопотання про видачу, є:

а) щодо обвинуваченого – Генеральна прокуратура України за поданням прокурора, який здійснює нагляд за розслідуванням провадження [319, с. 11];

б) щодо підсудного – Міністерство юстиції України за поданням суду, в провадженні якого знаходяться відповідні матеріали.

Особливу увагу при визначенні кримінально-правових основ міжнародного співробітництва необхідно звернути на внутрішнє законодавство України. З проголошенням незалежності 24.08.1991 р. перед Україною постало питання створення власної договірно-правової бази в різних напрямках міжнародного співробітництва і, зокрема, у сфері кримінально-правових відносин. Першою й досить складною проблемою, що виникла в цьому напрямі перед Україною, було її ставлення до угод про взаємну правову допомогу колишнього СРСР. Так, Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 р. і Акт про проголошення незалежності України від 24.08.1991 р. надали Україні статус незалежної держави, що самостійно визначає і проводить свою внутрішню та зовнішню політику в економічній, політичній, соціальній і правовій сферах життя. Із виходом зі складу колишнього Радянського Союзу в Україні розпочалися процеси реформування власної правової системи. У Декларації про державний суверенітет Україна заявила про те, що вона віддає перевагу загальнолюдським цінностям і пріоритету міжнародного права перед нормами національного законодавства. Цей принцип на законодавчому рівні наша держава закріпила у ст. 9 Конституції України, в якій визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є невід'ємною частиною національного законодавства України [177; 6, с. 86].

У ч. 1 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», прийнятого у новій редакції 29.06.2004 р., повторено цю норму Основного Закону і додатково визначено: «Чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною

національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства» [101].

На сьогодні в Україні окремого закону про екстрадицію не існує. Характерно, що регламентація міжнародно-правової допомоги у кримінальних провадженнях (справах) досить довгий час в Україні здійснювалася лише за допомогою норм міжнародних договорів України і тільки з прийняттям КК України у 2001 р. на рівні закону про кримінальну відповідальність було регламентовано окремі форми такої допомоги, зокрема екстрадицію (ст. 10 КК) [190]. Поява в КК так званих екстрадиційних норм зумовила цілу низку проблем, які становлять підвищений інтерес не тільки для правової теорії, а й мають неабияке практичне значення. Для їх вирішення необхідним є проведення глибокого аналізу відповідних положень КК, що, на жаль, ще не знайшло свого вияву в наукових дослідженнях.

Поки що ст. 25 Конституції України, ст. 10 КК та положення Розділу IX КПК «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» залишаються національними нормами (за винятком підзаконних нормативних актів), які регулюють питання екстрадиції. Положення ст. 10 КК «Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами» передбачає, що громадяни України, які вчинили злочини поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду (ч. 1 ст. 10). Іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на території України, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду (ч. 2 ст. 10). Україна може перейняти кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, щодо громадян України та іноземців, які вчинили злочини за межами України і перебувають на території України, але які не можуть

бути видані іноземній державі або у видачі яких відмовлено, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, згідно з КК визнається злочином (ч. 3 ст. 10). Виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з КК визнається злочином або було б злочином у разі його вчинення на території України (ч. 4 ст. 10). (Ст. 10 в редакції Закону № 245-VII від 16.05.2013 р.) [190].

Проте, положення чинного КК не можна визнати досконалими, оскільки, згідно із ч. 1 ст. 10 КК, не допускається видача громадян України лише для покладення на них кримінальної відповідальності за злочини, вчинені ними за межами України. В той же час, залежно від мети надання правової допомоги у формі видачі осіб, які вчинили злочин, виділяють такі її види: 1) видачу для покладення на особу кримінальної відповідальності; 2) видачу для приведення до виконання винесеного судом запитуючої держави і такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку. Тобто, з буквального тлумачення ст. 10 КК, положення якої регулюють екстрадиційні відносини, впливає висновок, що в законі про кримінальну відповідальність фактично знайшов своє закріплення тільки той різновид видачі осіб, яка проводиться для покладення на особу кримінальної відповідальності. Видача осіб для приведення вироку, що набрав законної сили, до виконання при її текстуальному закріпленні у назві ст. 10 КК самостійної правової регламентації не одержала. В даній ситуації вкотре спостерігаються прогалини в КК, коли наявним є недотримання законодавчим органом вимог законодавчої техніки: зміст ст. 10 КК не відповідає її назві в частині відсутності згадки про передачу засуджених осіб.

Передача засуджених осіб виступає окремим правовим інститутом, норми якого регулюють відносини, пов'язані із наданням засудженій особі можливості відбутися у державі, громадянином якої вона є, призначеного їй покарання.

Закріплене у ч. 2 ст. 10 КК положення регламентує передачу іноземців, «які вчинили злочини поза межами України перебувають на

території України». Однак КК закріплено реальний принцип дії закону про кримінальну відповідальність в просторі, зміст якого полягає в наступному: іноземці та особи без громадянства, що постійно не проживають в Україні, які вчинили злочини за її межами, підлягають в Україні відповідальності за КК України у випадках, передбачених міжнародними договорами або якщо вони вчинили передбачені КК тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України (ст. 8 КК) [190; 186]. Таким чином, іноземці можуть притягуватися до кримінальної відповідальності за КК України у разі вчинення ними злочину на території України та у разі, коли вчинене ними діяння розглядається КК України як тяжкий або особливо тяжкий злочин проти прав і свобод громадян України або інтересів України.

Але, відповідно до змісту укладених Україною договорів про передачу засуджених осіб, не виключаються випадки звернення до України іноземних держав із клопотаннями про передачу їм їхніх громадян, засуджених на підставі КК України 1960 р. за злочини, вчинені на території України до набрання чинності КК 2001 р. Тут можливі дві ситуації: а) коли іноземець за вчинений на території України злочин був засуджений на підставі КК 1960 р. до 1.09.2001 р. (до набрання чинності новим КК України); б) коли іноземець за злочин, вчинений на території України до набрання чинності КК України 2001 р., був засуджений на підставі КК України 1960 р., але вже після 1.09.2001 р.

Згідно з результатами аналізу норм інституту екстрадиції, можна зробити висновок, що чинним КК частково регламентовано видачу осіб для приведення такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку суду запитуючої держави до виконання, яка українським законодавцем неவிправдано ототожнюється із передачею засуджених осіб для відбування призначеного їм покарання.

Як відомо, звернутися по міжнародно-правову допомогу у формі екстрадиції може держава, під юрисдикцію якої підпадає порушення кримінально-правової заборони. Поширити ж свою кримінальну юрисдикцію на особу, яка допустила (вчинила) таке порушення, держава

може в силу кількох принципів чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, одним з яких є так званий реальний принцип, що є новелою КК України 2001 р., оскільки КК України 1960 р. він був невідомий.

Не виключено, що за умов дії КК 2001 р. може виникнути така кримінально-правова ситуація, за якої окремі його приписи поширюватимуться на правовідносини, які виникли до набрання ним чинності за умови, що вони скасовують або пом'якшують відповідальність особи, тобто матимуть зворотну дію в часі. Так, зворотну дію у часі могли мати: зґвалтування неповнолітньої особи (ч. 3 ст. 152 КК України 2001 р.), розбій, поєднаний із проникненням у житло (ч. 3 ст. 187 КК України 2001 р.), вимагання, вчинене організованою групою (ч. 4 ст. 189 КК України 2001 р.) як такі, що порівняно із нормами, передбаченими ч. 3 ст. 117, ч. 3 ст. 142, ч. 3 ст. 144 КК України 1960 р. пом'якшують кримінальну відповідальність особи, що виявляється у зниженні верхньої межі санкції відповідної статті. При цьому у перших двох із названих випадків нижня межа санкції нового закону посилює відповідальність шляхом збільшення мінімального розміру такого покарання, як позбавлення волі на певний строк. Так, ч. 3 ст. 117 КК 1960 р. передбачалося покарання у виді позбавлення волі на строк від 5 до 15 років, тоді як КК 2001 р. за цей злочин встановив його на строк від 7 до 12 років; за розбій, вчинений із проникненням у житло, КК 1960 р. було встановлено основне покарання у виді позбавлення волі на строк від 6 до 15 років, КК 2001 р. – на строк від 7 до 12 років (ч. 3 ст. 187 КК). Відповідно до ч. 3 ст. 5 КК України 2001 р. закон про кримінальну відповідальність, який частково пом'якшує відповідальність, а частково її посилює, має зворотну дію у часі лише в тій частині, яка пом'якшує відповідальність. Тож для осіб, які вчинили названі вище злочини до набрання чинності КК України 2001 р., у разі їх засудження після набрання ним чинності максимальна межа покарання, яке може бути призначене в цих випадках, має визначатись з урахуванням положень

нового КК України як таких, що пом'якшують кримінальну відповідальність і мають зворотну дію у часі.

Досить складною в теоретичному плані є ситуація, за якої зазначені вище злочини були вчинені іноземцями чи особами без громадянства в період до набрання чинності КК України 2001 р. На перший погляд, правило про зворотну дію у часі закону про кримінальну відповідальність мало б поширюватися і на ці випадки, проте, як вказувалося вище, КК 1960 р. не знав так званого реального принципу чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, тобто його дія в принципі не могла бути поширена на іноземців чи осіб без громадянства, які вчинили за межами України злочини (у тому числі і названі вище) проти інтересів чи прав громадян України або її власних інтересів (злочини певної категорії – за підходом КК України 2001 р.).

Як вбачається, підходів до вирішення цієї проблеми може бути кілька. Так, при буквальному розумінні ст. 5 КК України 2001 р. можна зробити висновок про те, що положення статті 8, передбачаючи так званий реальний принцип чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, стосуються не злочинності та караності діяння, а зміни умов застосування закону про кримінальну відповідальність, що дає змогу поширити дію ст. 8 КК України 2001 р. і на осіб, які згідно з КК 1960 р. могли бути притягнені до кримінальної відповідальності в Україні тільки за умов застосування щодо них територіального принципу.

З іншого боку, застосування положень ст. 8 КК України 2001 р. до осіб, на яких не могла покладатися кримінальна відповідальність за КК України 1960 р., можна розцінювати як погіршення їх становища і, очевидно, такий закон не повинен мати зворотної дії у часі, що на рівні закону про кримінальну відповідальність України прямо не вирішується. Треба сказати, КК окремих держав містять положення, відповідно до якого закон про кримінальну відповідальність має зворотну дію у часі у випадку, коли він скасовує злочинність діяння, пом'якшує покарання або іншим чином покращує становище особи, яка вчинила злочин. Такого

роду припис включено до ч. 2 ст. 13 КК Республіки Узбекистан 1994 р., ч. 1 ст. 10 КК Російської Федерації 1996 р., ч. 1 ст. 13 КК Республіки Таджикистан 1998 р., ч. 2 ст. 9 КК Республіки Білорусь 1999 р. Очевидно, що при подібному підході до вирішення проблеми дії закону про кримінальну відповідальність у часі відповідь на питання: чи може на іноземців чи осіб без громадянства, які вчинили порушення кримінально-правової заборони до набрання чинності новим законом про кримінальну відповідальність, яким було введено так званий реальний принцип, покладатись кримінальна відповідальність за таким законом в силу вказаного принципу, мала б бути негативною.

З огляду на викладене та враховуючи, що від того, на яку позицію стати, по суті залежить (за наявності до того підстав) можливість України звернутися до іншої держави за правовою допомогою (чи відмовити іноземній державі у наданні такої) у формі екстрадиції іноземців, які вчинили особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або її власних інтересів, питання зворотної дії у часі закону про кримінальну відповідальність, який стосується зміни становища особи, що вчинила злочин, у бік його покращення, мало б бути вирішеним на законодавчому рівні шляхом прямої вказівки на це у відповідній статті КК України.

Що ж стосується правових норм, закріплених у ст. 10 КК України 2001 р., то, на нашу думку, необхідно їх законодавчого вдосконалювати шляхом доповнення ч. 1 ст. 10 КК України після слів «...для притягнення до кримінальної відповідальності та відання до суду» словосполученням «чи приведення до виконання винесеного судом обвинувального вироку» (див. Додаток Б).

При здійсненні екстрадиції компетентні органи кількох держав вступають у міжнародні відносини, фактичною підставою яких є вчинення громадянином однієї з держав «екстрадиційного злочину», а також наявність міжнародного договору чи на засадах взаємності, про що зазначається в ч. 1 ст. 544 КПК України. Також ст. 544 КПК врегульовує випадки, коли міжнародна правова допомога чи інше міжнародне

співробітництво реалізується між Україною та іншими державами за відсутності міжнародного договору на засадах взаємності. З огляду на можливу відсутність договірних відносин між країнами, які закріплювали б правовий статус відносин, права й обов'язки сторін щодо надання правової допомоги, у цій нормі закріплено принцип взаємності, який передбачає, що уповноважений (центральный) орган України, направляючи до іншої держави запит (запит про міжнародне співробітництво, про що йдеться у ст. 548 КПК), письмово гарантує запитуваній стороні розглянути в майбутньому її запит про надання такого самого виду міжнародної правової допомоги [25, с. 83; 199, с. 484].

Самостійність цього інституту обумовлена особливостями суб'єктів (компетентні органи двох держав), що вступають у міжнародні відносини з питань екстрадиції, якими, зокрема в Україні, є Генеральна прокуратура, Міністерство юстиції та Національна поліція, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

Відповідно до ч. 1 ст. 10, громадяни України, які вчинили злочини поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду. Таким чином, в цьому положенні законодавець конкретизував і розширив загальне правило, закріплене в ч. 2 ст. 25 Конституції України, відповідно до положень якої громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі. Тобто, ч. 1 ст. 10 КК поширює встановлену у процитованій нормі Конституції заборону видачі іноземній державі тільки громадян України [235].

Аналіз такого законодавчого рішення свідчить про те, що кримінально-правова політика держави сьогодні спрямована на максимальну кримінально-правову охорону статусу громадян України. Захищаючи своїх громадян, держава спрямовує свою кримінально-правову політику на недопущення їх видачі іноземним державам. При цьому під іноземною державою, очевидно, розуміється будь-яка інша держава світу (законний чи незаконний, визнаний чи не визнаний світовим співтовариством уряд, що здійснює владу на всій території певної країни

чи на її частині), незалежно від будь-яких її характеристик та відносин з Україною [235].

За роз'ясненням Конституційного Суду України, встановлена в ч. 2 ст. 25 Конституції України та продубльована в ч. 1 ст. 10 КК заборона видачі (екстрадиції) громадян України іншій державі стосується лише національної, а не міжнародної юрисдикції. Вона має на меті гарантувати неупередженість судового розгляду та справедливості і законності покарань для своїх громадян [34]. Тому Україна не може видати власного громадянина лише іншій рівносуверенній державі і може здійснити видачу цих осіб міжнародним судовим установам, створеним на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких для України надана Верховною Радою України. Це можуть бути як постійно діючі міжнародні судові установи (наприклад, міжнародний кримінальний суд), так і спеціально створені судові установи (наприклад, Міжнародні трибунали по колишній Югославії та по Руанді) [234, с. 143].

На думку М.І. Пашковського, для надання міжнародної правової допомоги має бути наявною низка позитивних і негативних фактичних та юридичних підстав, які розглядаються науковцем як відомості, що вказують на існування визначених нормативно-правовими актами обставин, у зв'язку з чим встановлюється можливість (позитивні) чи заборона (негативні) запитування або надання міжнародної правової допомоги [261, с. 84].

Позитивні підстави складаються з фактичних та формальних (або юридичних) підстав. Так, позитивними фактичними підставами запитування чи надання міжнародної правової допомоги є інформація про обставини вчинення певного суспільно небезпечного діяння, яке кваліфікується за законодавством запитуваної держави як злочинне.

Формальні (юридичні) підстави, в свою чергу, поділяються на:

а) процесуальні підстави – це інформація про наявність розпочатого кримінального провадження у запитуючій стороні; дотримання встановленого порядку зносин як міжнародних, так і в межах національної

правової системи; дотримання принципу заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне і те саме діяння;

б) нормативно-правові підстави – це інформація про: наявність чинного міжнародно-правового договору (окремі міжнародні договори, зокрема Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. [134], прямо вказують на відповідну Угоду як на юридичну підставу до правової допомоги (п. 3 ст. 6 Конвенції); дотримання (гарантування) принципу взаємності, чемності у виконанні міжнародно-правових зобов'язань, належну регламентацію національним законодавством (як правило, кримінальним процесуальним) запитуваної держави питань міжнародної правової допомоги;

в) кримінально-правові (матеріально-правові) підстави: інформація стосовно відповідності злочину, у зв'язку з розслідуванням якого виникає необхідність у міждержавній взаємодії, певним формальним (наприклад, дотримання доктрини «подвійної осудності», «подвійної кримінальності») та фактичним (суспільна небезпека злочину повинна виправдовувати провадження з надання правової допомоги) критеріям; інформація про дотримання строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, передбачених національним кримінальним (або кримінальним процесуальним) законодавством.

Водночас міжнародна правова допомога у матеріалах кримінальних проваджень надається за умови відсутності таких негативних підстав:

а) суттєвих інтересів запитуваної держави (сторони);

б) конкуруючої юрисдикції з боку запитуваної сторони або третьої держави;

в) екстериторіальності злочину стосовно юрисдикції запитуючої сторони;

г) суттєвих дефектів кримінальної процедури запитуючої держави щодо гарантування прав людини;

д) належності злочину, стосовно досудового розслідування і судового розгляду якого запитується допомога, до категорії політичних, фінансових і військових злочинів.

На національному рівні правову основу співробітництва у наданні міжнародної правової допомоги становлять:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р., положення глав 42-46 якого регулюють загальні засади, порядок і процедуру надання міжнародної правової допомоги у кримінальному процесі України [198].

2. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р., у ст. 92 якого встановлено, що органи прокуратури згідно з міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та кримінальним процесуальним законодавством України, здійснюють співробітництво з компетентними органами інших держав з питань проведення процесуальних дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, видачі осіб, які їх вчинили, перейнятті кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами. У разі відсутності міжнародного договору України співробітництво у цій сфері здійснюється органами прокуратури України на підставі взаємних письмових гарантій. Співробітництво органів прокуратури з компетентними органами інших держав не може здійснюватися всупереч конституційним гарантіям України та її договірним зобов'язанням щодо прав людини [112].

3. Закон України «Про поліцію» від 2.07.2015 р., положення ст. 4 «Міжнародне співробітництво поліції» якого говорять, що взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна [105].

4. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р., в ст. 7 якого закріплено, що міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою

злочинністю ґрунтується на нормах міжнародного права та чинного законодавства України, міждержавних і міжурядових договорах, двосторонніх відомчих угодах.

5. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р., передусім Розділ VII «Міжнародне співробітництво України у сфері боротьби з тероризмом», що регламентує питання, пов'язані зі здійсненням міжнародного співробітництва у кримінальному праві.

6. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р., який регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України, необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї, впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини, створенням передумов для зменшення кількості заяв до Європейського суду з прав людини проти України.

7. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р., у ст. 5-1 «Міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності» якого закріплено правові підстави та порядок здійснення міжнародного співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності.

У відповідності з положеннями ст. 9 Конституції України та Закону України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10.12.1991 р. частиною національного законодавства про екстрадицію є положення, зафіксовані в міжнародних угодах України [102], які на території України мають силу законів, що впливає з п. 2 ст. 17 Закону України «Про міжнародні договори України» від 22.12.1993 р. [103; 104].

Крім того, підзаконні нормативно-правові акти є джерелом і підґрунтям здійснення екстрадиції в Україні: до них відносяться як рішення уповноважених несудових органів у конкретних справах, так і відомчі та міжвідомчі інструкції, накази, положення, директиви. Дана

категорія дуже рідко використовується як правова підстава безпосередньо видачі, оскільки підзаконні нормативні акти, як правило, створюються або на базі і у межах вже діючих законів, або, щонайменше, у розвиток належним чином укладених угод. У решті випадків метою їх створення є певна систематизація вимог ряду чинних міжнародних домовленостей та відомче роз'яснення порядку дій з реалізації міжнародної екстрадиційної співпраці.

До основних підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують різні аспекти участі правоохоронних органів України в правовідносинах з питань видачі, відносяться:

1. Інструкція про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства: Затверджена спільним наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Верховного Суду України, Державної податкової адміністрації України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 29.06.1999 р. № 34/5/22/103/512/326/73, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 07.07.1999 р. за № 446/3739 [157];

2. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів: Затверджена спільним наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України № 3/1/2/5/2/2 від 9 січня 1997 року, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 26.02.1997 р. за № 54/1858 [158];

3. Інструкція про порядок зносин органів внутрішніх справ України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів: Затверджена наказом МВС України № 600 від 6 вересня 1995 року [159].

4. Інструкція про порядок обробки інформації в НЦБ Інтерполу в Україні: Затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Державний комітет у справах охорони державного кордону України, Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України № 3/1/2/5/2/2 від 09.01.97 р. [160];

5. Інструкція про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та за її межами: Затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України та Державного комітету у справах охорони державного кордону України № 474/845 від 17.11.1998 року, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 14.01.1999 р. за № 16/3309, затверджена Наказом МВС 14.05.2009 N 217 [161].

Крім того, станом на сьогодні налічується близько п'ятдесяти міжвідомчих договорів, наприклад: Угода між Генеральною прокуратурою України і Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 р.; Меморандум про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Угорської Республіки від 16.12.2009 р., яким Сторони підтверджують свої наміри надавати одна одній правову допомогу відповідно до багатосторонніх міжнародних конвенцій, державами-учасниками яких є обидві країни, зокрема Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. Прокурори прикордонних областей обох держав за взаємною згодою у випадках, коли вважатимуть за необхідне, в межах компетенції проводять консультації з питань здійснення прокурорської діяльності, попередньо погодивши їхні час, місце та предмет зі Сторонами [229]. Аналогічні меморандуми і угоди Україною укладено з Канадою (1992 р.) , Австралією (1992 р.) , Сполученими Штатами Америки (1993 р.), Болгарією (2001 р.) , Хорватією (2005 р.).

Але неправильним буде висновок про те, що у вітчизняному законодавстві про кримінальну відповідальність вироблені всі необхідні

національні законодавчі механізми для міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності. Даний напрямок діяльності України ще потребує подальшого розвитку і вдосконалення. Так, звертає на себе увагу той факт, що чинний КК визначає лише порядок видачі та передачі особи з України до іноземної держави. Тому необхідною є потреба розроблення та закріплення у вітчизняному законодавстві положень, які б стосувалися порядку та кримінально-правових наслідків видачі та передачі особи з іноземної держави до України [235].

Екстрадиційну діяльність регулює значна кількість вагомих міжнародно-правових документів і рішень. До них належать документи ООН (Типовий договір про видачу, прийнятий на 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 14.12.1990; Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р.), конвенції (Європейська конвенція про видачу 1957 р., Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р., Берлінська конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є 1978 р.) і міждержавні договори

З плином часу можна говорити про результативність даних документів. Порядок передачі засуджених між державами для відбування покарання регулюється положеннями Європейської конвенції про видачу 1957 р. Окрім багатосторонніх угод (конвенцій ООН, регіональних міжнародних організацій), екстрадицію визначають і двосторонні угоди, що укладають певні держави. Двосторонні договори класифікуються за двома видами: це спеціально укладені договори з питань екстрадиції та договори, в яких порядок видачі осіб здійснюється відповідно до загального договору про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах

Серед багатосторонніх договорів у цій галузі заслуговують на увагу, зокрема, Європейська (Паризька) конвенція про видачу злочинців 1957 р., підписана державами – членами Ради Європи (бере участь більше 20 держав), а також Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. (підписана 10 країнами

СНД), розділ IV якої присвячений проблемі видачі злочинців. Положення цих конвенцій, за невеликими винятками, приблизно однакові. Сторони зобов'язуються видавати одна одній осіб, які знаходяться на їх території, для притягнення до кримінальної відповідальності або приведення вироку у виконання. Крім того, в них регламентується порядок, якого договірні сторони намір дотримуватися при вирішенні практичних питань, пов'язаних з видачею [332, с. 76-77].

Крім того, в багатьох країнах діє законодавство, згідно з яким не можна видавати злочинців, якщо в країні, яка вимагає видачі, їм загрожує більш суворе покарання, ніж в країні, де вони знаходяться. Ті країни, що не застосовують смертну кару, не видають злочинців тим країнам, де їм загрожує таке покарання. Видача не допускається також, якщо минув строк давності притягнення до кримінальної відповідальності за скоєний злочин, і в ряді інших випадків [332, с. 77].

Держава, яка отримала звернення про видачу, повинна упевнитися: в тому, що мова не йде про особу, яка переслідується за політичними мотивами; що дане правопорушення переслідується в кримінальному порядку не тільки в запитуючій, а й в запитуваній державі; що немає ніяких вагомих підстав вважати, що прохання про видачу спрямована з метою піддати особу переслідуванню за ознаками раси, релігії, національності, переконань, статі чи соціального статусу; в результаті видачі не буде порушено принцип неприпустимість повторного засудження особи за один і той же злочин; відносно даної особи не виникло будь-якої підстави для непритягнення його до відповідальності (наприклад, строк давності або амністія); в тому, що особі буде пред'явлено звинувачення тільки за той злочин, у зв'язку з яким запитується її видача (незмінність кваліфікації); в тому, що в разі заочного засудження обвинуваченому було дано належне повідомлення про судовий розгляд і була надана належна можливість для захисту [332, с. 77].

Встановлюючи відповідність між кримінальним та міжнародним правом, варто вказати, що окремі інститути, які наділені кримінально-правовим значенням, відображаються в нормах міжнародного права, а саме

в його джерелах - міжнародних угодах, членом яких є Україна. Як ми вже вказували, відповідно до положення ст. 9 Конституції чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України [177].

Узагальнена практика видачі осіб, які вчинили злочин, засвідчує, що вимоги щодо проведення процедури видачі дотримуються, але існують суб'єктивні та об'єктивні причини, які впливають на позитивне та своєчасне вирішення питання екстрадиції. Так, сторонам, які беруть участь у видачі осіб, необхідно в конвенційному порядку закріпити узагальнюючий перелік злочинів, за які може проводитися видача осіб (чітко визначити об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки злочинного діяння, його особливості та санкцію) [320, с. 14].

Слід мати на увазі, що наявність у особи, яка підлягає видачі, громадянства держави-контрагента відповідно до законодавства держав СНД виключає можливість її видачі. Водночас, це не може бути підставою для автоматичного звільнення особи від кримінального покарання. У разі ратифікації Статуту Міжнародного кримінального суду Україна візьме на себе зобов'язання видавати громадян своєї держави даному міжнародному органу, що, як наслідок, потребує внесення відповідних змін до ч. 2 ст. 25 Конституції України щодо можливості передачі громадян України, які вчинили суспільно небезпечне діяння, під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду [320 с. 14].

Основним завданням видачі особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, є правомірне притягнення її до відповідальності та справедливий судовий розгляд справи з призначенням відповідного покарання. Держава, що проводить процедуру екстрадиції, повинна бути впевнена у беззаперечному дотриманні прав особи на справедливий розгляд у суді та принцип спеціалізації [330, с. 14-15; 320, с. 14-15].

Окремого розгляду вимагають питання екстрадиції біженців, які вчинили злочин. Більшістю конвенцій та міжнародних договорів підтримується невидача особи, якщо злочин розглядається запитуваною стороною як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з

політичним правопорушенням; переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної належності чи політичних переконань, або якщо становищу такої особи може бути зашкоджено з будь-якої з цих причин. У подібних випадках особа визнаватиметься біженцем, а Договірні Держави не будуть жодним чином висилати або повертати біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі загрожуватиме небезпека через їхню расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи або політичні переконання (ч. 1 ст. 33 Конвенції про статус біженців 1951 р.) [110; 294]. На підставі ст. 26 Конституції України іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому Законом України від 8.07.2011 р. «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [110]. Саме тому іноземний громадянин може звернутися з заявою про визнання біженцем до відповідного органу міграційної служби.

Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачає право іноземця не бути висланим із країни, якщо він знаходиться легально на території цієї країни і якщо його висилка не обумовлена розуміннями національної безпеки [137]. При цьому в ст. 1 Конвенції передбачається, що права і свободи, визначені в розділі I Конвенції, гарантуються кожній особі, яка знаходиться під юрисдикцією держави-учасника (незалежно від громадянства або статусу перебування на території цієї держави). Таким чином, положення Конвенції гарантують передбачені в ній права всім, у тому числі й біженцям [236, с. 149].

Практика Європейського Суду склалася таким чином, що деякі положення Конвенції, не будучи спеціально передбачені для захисту прав біженців, стали тлумачитися Європейським Судом як такі, що забороняють у певних умовах висилку іноземців із території держави-учасника Конвенції. Тим часом, право не бути висланим із території держави саме й складає основу права політичного притулку, врегульованого Женевською Конвенцією, – універсальним міжнародно-правовим документом, у якому

беруть участь сьогодні понад 130 держав (у тому числі всі учасники Європейської Конвенції). Таким чином, Європейська Конвенція стала застосовуватися побічно для гарантії деяких прав біженців. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод визнає право держави вислати особу в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [236, с. 150].

Основною формою надання захисту іноземним громадянам в Україні є визнання їх біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Згідно з КПК України (ч. 2 ст. 589) особа, якій надано статус біженця, статус особи, яка потребує додаткового захисту, або їй надано тимчасовий захист в Україні, не може бути видана державі, біженцем з якої вона визнана, а також іноземній державі, де її здоров'ю, життю або свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання (релігії), національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, крім випадків, передбачених міжнародним договором України [198].

Особи, які отримали спеціальний статус, користуються тими самими правами і свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім випадків, установлених Конституцією, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що відповідає вимогам ч. 7 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р., яка передбачає, що ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він вже був остаточно засуджений або виправданий відповідно до чинного закону або кримінально-процесуального права кожної країни. Подібне за змістом положення закріплене в ст. 61 Конституції України та ч. 4 ст. 32 КК України.

У зв'язку з цим постає питання про правове регулювання екстрадиції біженців у законодавстві України про кримінальну відповідальність. Аналізуючи зміст ст. 10 КК, можна зробити висновок,

що: а) іноземці, які вчинили злочини на території України і засуджені за них на підставі КК, не можуть бути передані для відбування покарання державі (у разі подвійного громадянства – одній з відповідних держав), громадянами якої вони є; б) іноземці, які вчинили злочини на території України і засуджені за них на підставі КК, не можуть бути передані для відбування покарання державі, громадянами якої вони є, якщо така передача не передбачена міжнародними договорами України; в) особи без громадянства, що постійно не проживають в Україні, які вчинили злочини на території України і засуджені за них на підставі КК, не можуть бути передані для відбування покарання іншій державі, якщо інше прямо не передбачено міжнародним договором, учасниками якого є Україна; г) іноземці, а також особи без громадянства, що постійно не мешкають в Україні, які вчинили злочини за межами України і перебувають на її території, якщо вони не засуджені за них на підставі КК, можуть бути видані будь-якій іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду, якщо така видача передбачена міжнародними договорами України [193, с. 47-48].

Притягнення їх до відповідальності за КК не виключається, якщо їх видача не передбачена міжнародними договорами України – іноземці, а також особи без громадянства, що постійно не проживають в Україні, які вчинили злочини за межами України і перебувають на її території, якщо вони засуджені за них на підставі КК, можуть бути передані будь-якій іноземній державі для відбування покарання, якщо така передача передбачена міжнародними договорами України [302]. Умова про те, що передача має бути передбачена міжнародним договором, означає, що за відсутності такого багатостороннього чи двостороннього договору передача відбутися не може. В цьому разі питання про передачу не може бути вирішене і дипломатичним шляхом, оскільки це не відповідало б чинному законодавству [193, с. 48].

Під час вирішення питання про екстрадицію Генеральній прокуратурі України важливо враховувати умови, за яких видача не здійснюється. Відповідно до положень Європейської конвенції про видачу

правопорушників 1957 р., видача осіб, що вчинили злочин, не здійснюється у випадках:

- 1) видачі своїх громадян;
- 2) якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається запитуваною Стороною як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням;
- 3) якщо запитувана Сторона має достатньо підстав вважати, що запит про видачу правопорушника за вчинення звичайного кримінального правопорушення був зроблений з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань або що становище такої особи може бути зашкоджене з будь-якої з цих причин;
- 4) вчинення правопорушення на території, яка за законодавством вважається територією держави чи місцем, яке розглядається як її територія;
- 5) переслідування особи запитуваною Стороною у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача;
- 6) якщо компетентні органи запитуваної Сторони проголосили остаточне рішення щодо відповідної особи у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача;
- 7) якщо компетентні органи запитуваної Сторони ухвалили рішення або не порушувати, або припинити переслідування у зв'язку із таким самим правопорушенням (правопорушеннями);
- 8) якщо відповідна особа, згідно із законодавством запитуючої або запитуваної Сторони, не підлягає переслідуванню чи покаранню у зв'язку із закінченням строку давності;
- 9) якщо правопорушення, за яке вимагається видача, карається смертною карою за законодавством запитуючої Сторони і якщо законодавство запитуваної Сторони не передбачає смертної кари за таке саме правопорушення або вона, як правило, не виконується, якщо запитуюча Сторона не надасть запитуваній Стороні достатніх гарантій того, що смертний вирок не буде звернутий до виконання [132; 86].

В Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. також передбачаються підстави відмовлення у видачі:

1. Особа, видача якої потрібна, є громадянином запитуваної сторони.
2. На момент одержання вимоги кримінальне переслідування відповідно до законодавства запитуваної сторони не може бути порушено або вирок не може бути приведено у виконання внаслідок закінчення терміну давності або з іншої законної підстави.
3. У відношенні особи, видача якої потрібна, на території запитуваної сторони за той же злочин був винесений вирок або постанова про припинення провадження в справі, що вступила в законну силу.
4. Злочин відповідно до законодавства запитуючої або запитуваної сторони переслідується в порядку приватного обвинувачення (за заявою потерпілого).
5. У видачі може бути відмовлено, якщо злочин, у зв'язку з яким потрібна видача, здійснено на території запитуваної сторони [140].

В кожному конкретному випадку міжнародними двосторонніми договорами України можуть бути передбачені інші підстави для відмови у здійсненні екстрадиції. Так, наприклад, Україна може відмовити США у видачі особи, якщо виконання запиту завдасть шкоди безпеці або потрібним істотним інтересам України, або запит не відповідає вимогам Договору [126]. Відповідно до міжнародних договорів України, у видачі також може бути відмовлено щодо осіб зі спеціальним статусом, яким у запитуючої сторони загрожує порушення їх прав, гарантованих міжнародними договорами України.

Отже, аналіз норм національного законодавства України, які регулюють питання видачі осіб, дає змогу зробити такі висновки. Існує певна невідповідність підзаконних нормативно-правових актів нормам КК в частині того, що норми КК не розділяють видачу і передачу осіб, а також окремо не виділяють інститут видачі осіб для виконання винесеного вироку суду. Натомість йдеться про притягнення до

кримінальної відповідальності та віддання до суду. Підзаконні нормативно-правові акти не узгодженні між собою, вони містять положення, які суперечать чи дублюють одна одну. Низка питань, пов'язаних з екстрадицією, ні Конституцією, ні КК, ні зазначеними положеннями та інструкціями не регулюються (наприклад питання транзитного перевезення особи, що видається). Крім того, жодна з норм не містить процесуальних гарантій прав особи, щодо якої запитується екстрадиція.

Разом з тим, не можна стверджувати, що в цьому напрямку вичерпані перспективи для подальшого розвитку. На наш погляд, положення чинного законодавства України про кримінальну відповідальність щодо законодавчих механізмів для міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності потребують певного удосконалення, як в плані реформування нині чинних положень КК, так і в аспекті доповнення КК новими положеннями. Зокрема, чинне кримінальне законодавство України регулює тільки питання, пов'язані з видачею чи передачею особи, яка вчинила злочин, з України до іноземної держави. Разом з тим, практика піднімає питання видачі таких осіб з іноземних держав до України. На цей рахунок у національному законодавстві будь-які положення відсутні взагалі. У зв'язку з цим уявляється за доцільне розроблення і прийняття доповнень до КК, які б урегулювали питання, пов'язані з притягненням до кримінальної відповідальності особи, яка була видана з іноземної держави до України [234].

Таким чином, питання правової природи екстрадиції (належності до певної галузі права) залишається дискусійним. У той же час, автор вважає за необхідне приєднатися до наукової позиції тих дослідників, які вказують на поєднання норм конституційного, кримінального, кримінально-процесуального та міжнародного характеру в регулюванні екстрадиційних правовідносин. Таким чином, дослідження нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері видачі осіб, що вчинили злочини, можна вважати дослідженням комплексного

міжгалузевого інституту, яким виступає екстрадиція. Варто звернути увагу, що 64,5% респондентів визначили, що інститут екстрадиції має міжгалузевий характер (див. Додаток А).

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Підсумовуючи викладені у розділі 2 положення, слід зробити наступні висновки.

Інститут екстрадиції має міжгалузевий характер, оскільки регулюється нормами кількох галузей права: конституційного, кримінального, кримінального процесуального та міжнародного, що свідчить про його комплексність і визначає особливе місце серед інших правових інститутів. Тому, дослідження нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері екстрадиції можна вважати комплексним міжгалузевим інститутом.

При розкритті загальних засад інституту екстрадиції в кримінальному праві України нам вдалося конкретизувати функції екстрадиції, здійснивши їх поділ на загальні та спеціальні, а також визначити та охарактеризувати принципи екстрадиції. Принципи екстрадиції – це базові правила та підстави врегулювання екстрадиції, які відображені в нормах міжнародних договорів, конвенцій, національних законів; стали основою реалізації підстав для передачі або відмови в передачі особи, яка вчинила злочин; мають ознаки імперативності та факультативності; характеризуються поєднанням принципів кримінального та кримінального процесуального права; знаходяться у сфері регулювання кількох галузей права: конституційного, кримінального, кримінального процесуального, міжнародного, адміністративного.

До принципів екстрадиції, які регулюються нормами кримінального права, відносяться:

1) принцип невидачі своїх громадян (видачі тільки іноземних громадян) ґрунтується на поєднанні територіального принципу (місця вчинення злочину і місця знаходження злочинця) та громадянства цієї особи. Вирішальним для видачі особи вбачається принцип громадянства, тобто тут діє не територіальний, а персональний принцип відповідальності;

2) принцип подвійного інкримінування – визнання вчиненого діяння злочином за законами обох держав;

3) принцип подвійної злочинності – вчинене діяння, незалежно від складу кримінально-правової норми і відповідності його елементів, повинно порушувати правові приписи обох держав;

4) принцип невідворотності покарання – держава, на території якої виявлена особа, яка вчинила злочин, має або видати його, або перейняти справу (кримінальне провадження) для подальшого кримінального переслідування;

5) принцип мінімального строку покарання – однією з головних вимог для видачі особи, яка вчинила злочин, залишається ступінь тяжкості злочину;

6) принцип меж кримінальної відповідальності виданої особи – видана особа має бути засуджена виключно за той злочин, за яким запитувалася і здійснювалася екстрадиція. Після отримання особи притягнути її до кримінальної відповідальності за злочини, виявлені в ході розслідування або видати третій державі не можна без відповідної згоди держави, що її видала;

7) принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину;

8) принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння – можлива відмова від видачі в разі, якщо на території запитуваної країни за тим же злочином було винесено вирок або постанову про припинення кримінального переслідування у справі;

9) принцип відповідальності за вчинення господарського (фінансового) злочину.

Частина принципів екстрадиції, які регулюються нормами КК, є міжгалузевими та паралельно регулюються нормами Конституції України (принцип невидачі своїх громадян, принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину, принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння). Деякі із

вище охарактеризованих принципів знайшли закріплення безпосередньо в положеннях ряду двосторонніх договорів, а деякі з них, наприклад, принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину, вимагають додаткового закріплення в положеннях ст. 10 КК.

Розглянувши структуру екстрадиційних правовідносин, встановлено, що: а) об'єктом екстрадиційних відносин виступає результат діяльності двох держав з приводу видачі особи, яка вчинила злочин, заради досягнення якого між ними встановлювався правовий зв'язок; б) суб'єктами екстрадиційних відносин у широкому розумінні виступають держави в особі уповноважених органів і міжнародні судові установи. Суб'єктами екстрадиційних відносин в Україні виступають Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України та Головне Слідче управління МВС України; в) зміст екстрадиційних відносин полягає у праві видачі осіб, які вчинили злочин. Це право може трансформуватися в обов'язок видавати запитуваних осіб лише за умов існування договору та необхідних підстав.

Сутність правової природи екстрадиції полягає в тому, що держава у міжнародній сфері є абсолютно незалежною у своїх діях, її уповноважені органи визначають межі та ступінь міжнародного співробітництва, що реалізується шляхом укладення міжнародних угод.

Підставою для початку правовідносин екстрадиційного характеру між державами, які є їх суб'єктами, і полягають у передачі особи для притягнення до кримінальної відповідальності та її покарання, є наявність правових підстав та міждержавної угоди про перехід юрисдикції тієї чи іншої держави на особу, яка підлягає передачі за фактом вчинення нею злочину та перебування її поза юрисдикцією запитуючої держави.

Основними національними нормами (за винятком підзаконних нормативних актів), які регулюють питання екстрадиції, є положення ст. 25 Конституції України, ст. 10 КК та норми Розділу IX КПК «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження». Регламентація екстрадиції досить довгий час у нашій державі здійснювалася лише за допомогою норм міжнародних договорів і тільки з

прийняттям КК України у 2001 р. на рівні закону про кримінальну відповідальність було регламентовано екстрадицію (ст. 10 КК). Поява в КК так званих екстрадиційних норм зумовила цілу низку проблем, які становлять підвищений інтерес не тільки для правової теорії, а й мають неабияке практичне значення.

На основі вивченого матеріалу встановлено, що кримінально-правовими підставами екстрадиції є:

а) наявність інформації стосовно відповідності злочину, у зв'язку з розслідуванням якого виникає необхідність у екстрадиції, певним формальним (наприклад, дотримання доктрини «подвійної осудності», «подвійної кримінальності») та фактичним (суспільна небезпека злочину повинна виправдовувати провадження з надання правової допомоги) критеріям;

б) наявність інформації про дотримання строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, передбачених кримінальним законодавством.

Залежно від мети надання правової допомоги розрізняють такі види екстрадиції: 1) видачу для покладення на особу кримінальної відповідальності; 2) видачу для приведення до виконання винесеного судом запитуючої держави і такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку.

Залишилася поза межами правового регулювання видача осіб для приведення вироку, що набрав законної сили, до виконання. Дана ситуація вимагає відповідного реагування, у зв'язку з чим нами запропоновано шляхи усунення вказаної прогалини в КК шляхом внесення змін і доповнень до положень ст. 10 КК.

Передача засуджених осіб є окремим правовим інститутом, нормами якого регулюються відносини, пов'язані із наданням засудженій особі можливості відбутися у державі, громадянином якої вона є, призначене їй покарання.

Звернутися по міжнародно-правову допомогу у формі екстрадиції має право держава, під кримінальну юрисдикцію якої підпадає

порушення кримінально-правової заборони. Поширити свою кримінальну юрисдикцію на особу, яка допустила таке порушення, держава може на підставі кількох принципів чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, головним серед яких є реальний принцип дії закону про кримінальну відповідальність у просторі.

Залишаються невирішеними питання щодо видачі осіб, які вчинили злочини, з іноземних держав до України; питання транзитного перевезення особи, що видається; забезпечення процесуальних гарантій прав особи, щодо якої запитується екстрадиція. У зв'язку з цим є доцільним розроблення і прийняття доповнень до КК, які б урегулювали зазначені питання.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ, КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ТА КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧИХ ЗАСАД ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ

3.1. Співвідношення кримінально-правових і кримінально-процесуальних засад інституту екстрадиції в Україні

Зовнішня політика України спрямовується на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права (ст. 18 Конституції України) [177]. Одним з найважливіших видів міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства та забезпечення невідворотності покарання є екстрадиція осіб, які вчинили злочини.

Основними видами правової допомоги між державами є: 1) виконання процесуальних дій, 2) перейняття кримінального провадження, 3) екстрадиція. В свою чергу, залежно від мети надання правової допомоги у формі екстрадиції в правовій доктрині існують такі її види, як видача особи для притягнення до кримінальної відповідальності, передача кримінального провадження, видача особи для приведення до виконання винесеного судом запитуючої держави чи такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку.

Статистичні дані свідчать, що найбільша кількість запитів про надання міжнародної правової допомоги у кримінальних справах на сьогодні розглядається з Турецької Республіки, Угорської Республіки, Португальської Республіки, Чеської Республіки, Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччина та Російської Федерації [255]. Органи досудового розслідування України із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях до компетентних органів 47 держав світу, найбільше до Російської Федерації (396), Республіки

Білорусь (32), Федеративної Республіки Німеччина (20), Італійської Республіки (19), Латвійської Республіки (17), Сполучених Штатів Америки (12) [15, с. 120].

Генеральною прокуратурою України отримано та організовано виконання міжнародних запитів про правову допомогу від 41 держави, найбільше – від Російської Федерації (255), Республіки Молдова (83), Чеської Республіки (70), Республіки Болгарія (44), Республіки Польща (41), Республіки Білорусь (37)² [15, с. 120].

За даними видання Главком, у 2017 р. Україна найбільше зверталася з клопотаннями про екстрадицію правопорушників до Російської Федерації. При чому, Росії було направлено 21 запит, Молдові та Кіпру – по три, Білорусі та Грузії – по два. По одному запиту направлено в Єгипет, Іспанію, Італію, Колумбію, Нідерланди, ФРН, Польщу, Угорщину, Францію та Швейцарію. Крім того, задоволено видачу 2 осіб за запитами 2017 р., одну особу фактично видано». Також в Україну було також екстрадовано сімох правопорушників за запитами 2015-2016 р.р. [94].

Згідно зі статистичними даними Генеральної прокуратури України, до органів ГПУ у 2013 р. від іноземних установ надійшло 1797 звернень про вчинення процесуальних дій, з яких 1673 було виконано; у 2014 р. – надійшло 1862 звернення, з яких виконано 1751 звернення; у 2015 р. – 1875 та 1837 відповідно. За 9 місяців 2016 р. надійшло 1411 звернення, виконано – 1353.

У 2013 р. уповноваженими органами України до іноземних установ було підготовлено 558 звернень про виконання процесуальних дій, з яких надіслано 506 та виконано 355; у 2014 р. – підготовлено 568, надіслано – 488, виконано – 350 звернень; у 2015 р. – 543, 468 та 316 відповідно. За 9 місяців 2016 р. підготовлено 410, надіслано – 370, виконано – 308 звернень.

² Дані за 2012 рік

Від іноземних установ у 2013 р. до ГПУ надійшло 93 звернення про перейняття кримінального провадження, з яких виконано – 108; у 2014 р. – надійшло 105, виконано – 62; у 2015 р. – 167 та 78 відповідно. За 9 місяців 2016 р. надійшло 217 звернень про перейняття кримінального провадження, виконано – 99.

Уповноваженими органами України у 2013 р. до іноземних установ було підготовлено 57 звернень про перейняття кримінального провадження, з яких надіслано 37, виконано – 38. У 2014 р. підготовлено 26 звернень, надіслано – 19, виконано – 29; у 2015 р. – 14, 11, 12 відповідно. За 9 місяців 2016 р. ГПУ підготовлено 8 звернень, надіслано та виконано – по 7 відповідно.

У 2013 р. до ГПУ від іноземних установ надійшло 104 звернення щодо екстрадиції, з них 76 – виконано; у 2014 р. надійшло 61 звернення, виконано – 85; у 2015 р. – надійшло 81 звернення, виконано – 45. За 9 місяців 2016 р. від іноземних установ надійшло 91 звернення про екстрадицію, виконано – 73. Найбільша кількість запитів про видачу правопорушників на сьогодні розглядається з Російською Федерацією, Грузією, Республікою Молдовою, Чеською Республікою та Угорщиною [335]. Натомість, уповноваженими органами України для направлення до іноземних установ у 2013 р. було підготовлено 260 звернень, надіслано – 258, виконано – 171 звернення; у 2014 р. – підготовлено та надіслано 158 звернень, виконано – 109; у 2015 р. – підготовлено та надіслано 118 звернень, виконано – 109 звернень. За 9 місяців 2016 р. – підготовлено 117 звернень, надіслано – 112, виконано – 65 звернень [335] (див. ДОДАТОК В).

Як було вказано вище, екстрадиція полягає не лише у видачі особи, яка вчинила злочин, а й у сукупності заходів, спрямованих на її забезпечення. При чому, саме чітко визначені процесуальні дії визначають механізм практичної реалізації екстрадиції. Процесуальний порядок екстрадиційного провадження врегульовано положеннями Глави 45 КПК, наказу Генерального прокурора України від 11.02.2013 р. № 8 ГН «Про

організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва» [248] та низкою міжнародних договорів.

Екстрадиція передбачає виконання таких дій, як: 1) офіційний запит про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати; 2) проведення екстрадиційної перевірки; 3) взяття під варту особи, яка підлягає екстрадиції; 4) видача особи; 5) тимчасова видача особи; 6) відстрочка передачі особи; 7) передача особи; 8) екстрадиційний транзит [239, с. 245].

Екстрадиція у формі видачі особи для притягнення її до кримінальної відповідальності реалізується у вигляді:

1) видачі – це сукупність процесуальних дій, визначених нормами національного законодавства та міжнародними договорами, що полягають у наданні державами правової допомоги у вигляді передачі особи державою, на території якої вона перебуває, іншому уповноваженому суб'єкту міжнародного права для притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку суду;

2) відмови у видачі – це право запитуваної держави, яке полягає в обґрунтованій відмові видати запитувану особу на підставі положень і умов національного та міжнародного законодавства;

3) тимчасової видачі – це видача на певний строк особи, яка відбуває покарання на території запитуваної держави, запитуючій державі для проведення процесуальних дій за участю особи та притягнення її до кримінальної відповідальності з метою запобігання закінченню строків давності [198];

4) відстрочки передачі – це право запитуваної сторони прийняти рішення про видачу, але передача особи може відбутися після виконання певних рішень стосовно цієї особи;

5) передачі – це виконання рішення центральних органів держави про видачу особи, яке здійснюється на контрольно-пропускних пунктах кордонів;

6) екстрадиційного транзиту – це переміщення особи з території запитуваної держави через територію і за згодою третьої держави на

територію запитуючої держави з дотриманням норм міжнародних договорів держав та їхнього внутрішнього законодавства [239, с. 246–247].

Прогалиною чинного КПК можна вважати відсутність регулювання порядку вирішення запитів щодо видачі однієї й тієї ж особи, що надійшли від компетентних органів декількох держав (так звані одночасні або конкуруючі запити). Розглядаючи їх, а також при проведенні екстрадиційних перевірок щодо всіх запитів слід керуватися положеннями відповідних міжнародних договорів, зокрема: ст. 17 Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. (якщо видача правопорушника запитується одночасно декількома державами або за одне й те ж правопорушення, або за різні правопорушення, запитувана Сторона ухвалює своє рішення з урахуванням усіх обставин і місця вчинення правопорушень, відповідних дат надходження запитів, громадянства відповідної особи та можливості подальшої видачі правопорушника іншій державі) [86]; ст. 65 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. (якщо вимоги про видачу надійдуть від декількох держав, запитувана Договірна Сторона самостійно вирішує, яку з цих вимог повинно бути задоволено) [140]; ст. 16 Типового договору про видачу 1990 р. (якщо Сторона отримує прохання про видачу однієї і тієї ж особи одночасно від іншої Сторони і від будь-якої третьої держави, вона на власний розсуд визначає, якій з цих держав видати запитувану особу) [305].

Таким чином, у правозастосовчій практиці міжнародного співтовариства визначено орієнтовний перелік критеріїв, які оцінюються при вирішенні одночасно кількох запитів і впливають на рішення щодо переваги того чи іншого з них: держава, на території якої вчинено найбільшу кількість злочинів або завдано найбільшу шкоду; дата надходження запитів і порядок їх надходження; можливість подальшої екстрадиції між запитуючими державами; час, місце та тяжкість вчинення кожного зі злочинів; місцезнаходження та можливість з'явлення свідків; громадянство розшукуваної особи; оцінка наявності та допустимості доказів у кожній державі; тривалість проведення відповідного

провадження; перспективи соціальної реабілітації розшукуваної особи тощо [239, с. 258].

Інститут перейняття кримінального провадження є дієвим засобом реалізації принципу невідворотності покарання, який, регулюючи відносини держав у сфері протидії злочинності, є гарантією виконання завдань кримінального судочинства. Правовими підставами перейняття кримінального провадження є міжнародні договори України та міжвідомчі угоди про надання правової допомоги, норми національного законодавства, статутні документи міжнародних судових установ. Кримінальне провадження у порядку перейняття регулюється Європейською конвенцією про передачу провадження в кримінальних справах 1972 р. [87; 109], Конвенцією про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. (Додатковим протоколом до неї 1997 р. та її Кишинівською редакцією 2002 р.) [175; 176], Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. [135], двосторонніми та багатосторонніми договорами між Україною й іншими державами; відомчими угодами між компетентними органами держав; Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженою спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9.01.1997 р. № 3/1/2/5/2/2 та зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 26.02.1997 р. за № 54/1858 [158].

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 541 КПК, перейняття кримінального провадження – це здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом [198]. Зміст перейняття кримінального провадження становить

діяльність визначених державою органів. В Україні такими органами є Генеральна прокуратура України та Міністерство юстиції України (ст. 545 КПК) [198], їх діяльність спрямована на перейняття чи передачу кримінального провадження.

Так, порядок і умови передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави визначено у ст. 599 КПК України, у якій вказується: незакінчене кримінальне провадження може бути передане іншій державі за умови, що видача особи, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, неможлива або у видачі такої особи Україні відмовлено [198]. Водночас, як зазначає ряд дослідників, у КПК чітко не визначено обов'язковість і підстави передання кримінального переслідування [333, с. 155; 182 с. 134-135].

Статтею 6 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р. визначається: якщо особа підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого законодавством Договірної Держави, ця держава може звернутись до іншої Договірної Держави із клопотанням про порушення кримінального переслідування у випадках та на умовах, передбачених цією Конвенцією [87]. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. у ст. 72 передбачає, що кожна Договірна Сторона зобов'язується за дорученням іншої Договірної Сторони здійснювати відповідно до свого законодавства кримінальне переслідування стосовно власних громадян, підозрюваних у тому, що вони вчинили на території запитуваної Договірної Сторони злочин [140; 182 с. 135].

Для перейняття кримінального переслідування необхідним є клопотання запитуючої сторони та визначення особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. Після визначення особи, яка вчинила злочин, вручення їй повідомлення про підозру, встановлення її перебування на території запитуваної держави чи наявності у неї громадянства цієї держави, за умови, що видача особи, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, неможлива або у видачі такої особи Україні відмовлено, у слідчого чи прокурора з'являються правові підстави для підготовки

клопотання про передання кримінального провадження компетентному органу іноземної держави [333, с. 155]. Вимоги до клопотання про передання кримінального переслідування визначені у ст. 600 КПК та в нормах відповідних міжнародних договорів [182, с. 135].

У КПК передбачено два види перейняття кримінального провадження: перейняття кримінального провадження від іноземних держав (ст.ст. 595-598 КПК); передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави (ст.ст. 599-601 КПК) [198].

Разом з тим, ні КПК, ні міжнародно-правові договори не визначають обсяг доказової бази, необхідний для передачі кримінального провадження. За загальним правилом, кримінальне провадження передається у разі, якщо під час його розслідування здійснено всі процесуальні дії, проведення яких можливе на території України та в межах надання міжнародної правової допомоги щодо здійснення процесуальних дій. При цьому необхідно враховувати: якщо, безумовно, керуватись таким принципом, то розслідування кримінального провадження може тривати роками, що порушує будь-які розумні строки. У результаті – втрачатимуться доказові дані, не відбиратимуться показання у свідків та, як наслідок, у подальшому компетентному органу іноземної держави буде складніше прийняти законне й обґрунтоване рішення у провадженні. Більше того, спливатимуть строки давності притягнення до кримінальної відповідальності і виникатиме ситуація, за якої особа, яка підозрюється у вчиненні злочину, перебуватиме за кордоном, строки давності спливли і кримінальне провадження неможливо передати для здійснення кримінального переслідування, розгляд питання про звільнення від кримінальної відповідальності гальмуватиметься відсутністю підозрюваного, який не бажатиме повертатись в Україну для участі в судовому розгляді. Саме тому роль процесуального керівника має бути визначальною у встановленні моменту необхідності звернення з клопотанням про передання кримінального переслідування компетентному органу іноземної держави. Саме тому, згідно із положеннями ст.ст. 36, 551, 599 КПК прокурору надано право погоджувати клопотання слідчого про

міжнародну правову допомогу та про передачу провадження компетентному органу іноземної держави [333, с. 155; 182, с. 135-136].

Серед різноманіття перейняття кримінального провадження, окремі науковці пропонують його класифікувати залежно від правового зв'язку особи з державою, що переймає кримінальне переслідування: 1) перейняття кримінального переслідування щодо особи, яка є громадянином переймаючої держави; 2) перейняття кримінального переслідування щодо іноземця чи особи без громадянства, що має відбувати чи відбуває покарання у переймаючій державі; 3) перейняття кримінального переслідування щодо особи без громадянства, яка постійно проживає на території переймаючої держави [239, с. 241]. Якщо в основу класифікації покласти зв'язок перейняття кримінального провадження з передачею особи іноземній державі, то перейняття кримінального переслідування можна поділити на просте і складне. Просте перейняття кримінального переслідування полягає у перейнятті матеріалів кримінального провадження, а складне здійснюється з передачею-прийняттям матеріалів і підозрюваного, обвинуваченого [239, с. 241-242; 219 с. 11].

Отже, за неможливості видати особу, яка вчинила злочин, кримінальним законодавством обох (декількох) держав на державу покладаються юридичні зобов'язання здійснювати кримінальне переслідування осіб, які вчинили тяжкі міжнародні злочини. Держава, що затримала підозрювану особу, повинна видати її державі, у віданні якої перебуває провадження або перейти кримінальне провадження [220, с. 124].

Інститут перейняття кримінального провадження, регулюючи відносини держав у сфері протидії злочинності, виступає гарантією виконання завдань кримінального провадження та є дієвим засобом реалізації принципу невідворотності покарання. Водночас такі правовідносини не можуть виникнути без належних і достатніх підстав.

Перейняття кримінального провадження від іноземних держав неможливе за наявності обставин, передбачених ст. 596 КПК:

1) не дотримані вимоги ч. 2 ст. 595 КПК або міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;

2) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено виправдувальний вирок [198]. Ця обставина передбачена також п. «а» ч. 1 ст. 35 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р. [107];

3) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено обвинувальний вирок, за яким покарання вже відбулося або виконується. Також ч. 7 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. передбачено, що ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він уже був остаточно засуджений або виправданий [240];

4) щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні закрито кримінальне провадження або її звільнено від покарання у зв'язку з помилуванням або амністією;

5) провадження щодо заявленого кримінального правопорушення не може здійснюватися у зв'язку із закінченням строку давності. Відповідно до ч. 1 ст. 49 КК особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки: два роки (у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання менш суворе, ніж обмеження волі); три роки (у разі вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачене покарання у виді обмеження або позбавлення волі); п'ять років (у разі вчинення злочину середньої тяжкості); десять років (у разі вчинення тяжкого злочину); п'ятнадцять років (у разі вчинення особливо тяжкого злочину) [190; 199, с. 686].

Виходячи з положень ст. 10 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах 1972 р., запитувана держава не вживає дій щодо клопотання: якщо законодавством договірної держави не передбачене кримінальне переслідування за вчинене особою діяння; якщо за вказане у запиті діяння особа притягувалась до відповідальності і була виправдана; їй було призначено міру покарання; особа визнана винною,

але без призначення міри покарання; якщо на час подання клопотання вже закінчилися строки притягнення до кримінальної відповідальності згідно із законодавством запитуючої держави [87]. За винятком положень ст. 10 вказаної Конвенції, запитувана держава не може відмовити у прийнятті клопотання повністю або частково, не інакше як в одному або декількох таких випадках: 1) якщо вона вважає, що підстави, на яких ґрунтується клопотання, заявлене відповідно до ст. 8, не підтверджуються; 2) якщо підозрювана особа не має постійного помешкання в запитуваній державі; 3) якщо підозрювана особа не є громадянином запитуваної держави і не мала постійного помешкання на території цієї держави на момент вчинення злочину; 4) якщо вона вважає, що злочин, щодо якого заявляється клопотання про порушення кримінального переслідування, має політичний характер або якщо йдеться про злочин суто військовий або податковий; 5) якщо вона вважає, що існують серйозні підстави зробити висновок про те/що клопотання про порушення кримінального переслідування мотивоване расовими, релігійними, національними міркуваннями або політичними поглядами; 6) якщо її власне законодавство вже застосовується до злочину і якщо на момент отримання клопотання закінчилися строки давності відповідно до її законодавства; в такому випадку п. 2 ст. 26 (переривання строків давності) не застосовується; 7) якщо її повноваження ґрунтуються виключно на ст. 2 і якщо на момент отримання клопотання закінчаться строки давності згідно з її законодавством, при цьому береться до уваги передбачене в ст. 23 продовження цих строків на шість місяців; 8) якщо злочин був вчинений за межами території запитуючої держави; 9) якщо кримінальне переслідування може суперечити міжнародним зобов'язанням запитуваної держави; 10) якщо кримінальне переслідування може суперечити основоположним принципам правової системи запитуваної держави; 11) якщо запитуюча держава порушила встановлену процедуру [87; 199, с. 592].

Законність позбавлення волі особи після засудження її компетентним судом також закріплено в Конвенції про захист прав

людини і основоположних свобод 1950 р. Як зазначено в рішенні Європейського суду з прав людини у справі від 18.02.2010 р. «Гарькавий проти України», «... коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Отже, неодмінна вимога полягає в тому, що умови, за яких має здійснюватися позбавлення свободи, мають бути чітко сформульовані в національному законі і що застосування самого цього закону має бути передбачуваним і відповідати в цьому відношенні нормі «законності», яку встановлює Конвенція і згідно з якою всі закони мають бути сформульовані з достатньою чіткістю, що дозволяє громадянину – при потребі за допомогою одержання відповідної консультації – передбачити достатньою за даними обставинами мірою наслідки, до яких може призвести дана дія (при цьому Суд посилається на рішення у справі «Барановський проти Польщі» (Baranowski v. Poland), № 28358/95, пп. 50-52, ECHR 2000-III)» [278].

Таким чином, кримінально-процесуальні засади інституту екстрадиції в Україні стосуються особливостей видачі іноземній державі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду та особливостей перейняття кримінального провадження.

3.2. Особливості кримінально-виконавчих засад інституту екстрадиції в Україні

Україна, як суб'єкт міжнародного права, у відповідності з положеннями Розділу Х «Міжнародні відносини» Декларації про

державний суверенітет України від 16.07.1990 р., здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів держави у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній і спортивній сферах, визнаючи перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права [267, с. 198; 68].

Згідно зі ст. 124 Конституції України, обов'язковими для виконання на всій території України є лише судові рішення, ухвалені судами іменем України [177]. Тому правильно вважати, що дія судового рішення обмежується територією тієї держави, судом якої воно постановлено. Вирок іноземного суду не має правової сили на території іншої країни. Лише у разі дозволу процесуальним законодавством певної держави визнання і виконання вироків іноземних судів у кримінальних провадженнях, вирок іноземного суду отримує правову силу на території іншої країни. Для того, щоб такий вирок мав правові наслідки на території України, він повинен бути визнаний судом України відповідно до закону чи міжнародного договору [311, с. 82–84]. Саме тому юрисдикція судів іноземних держав не може поширюватися на територію України та судові рішення однієї держави є чинними тільки на її території і не мають правових наслідків на території іншої держави без згоди останньої. Таку згоду держави можуть надавати шляхом укладання міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких необхідна від органів їх законодавчої влади [198]. Відповідно до ст. 124 Конституції України та ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [177; 104]. Тому частиною національного законодавства України виступають міжнародні договори, що регулюють визнання й виконання судових

рішень іноземних судів у кримінальних провадженнях і ратифіковані Верховною Радою України [201, с. 1104].

Положення ч. 8 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 р. зазначають, що судові рішення інших держав, рішення міжнародних арбітражів, рішення міжнародних судових установ та аналогічні рішення інших міжнародних організацій щодо вирішення спорів є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом, а також відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [149]. Отже, в Україні повинні на законних підставах визнаватися та виконуватися рішення іноземних судів, у тому числі й у кримінальних провадженнях відповідно до положень Закону України від 21.04.1999 р. «Про виконавче провадження» [98]. Порядок виконання в Україні рішень іноземних судів і арбітражів встановлюється відповідними міжнародними договорами України, Законом України «Про виконавче провадження» та іншими законами України [98].

Згідно з ч. 1 ст. 602 КПК України, вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у випадках та обсязі, передбачених міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [198]. Міжнародними договорами, що регулюють інститут визнання й виконання іноземних судових рішень у кримінальних провадженнях, є, зокрема, такі: Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28.05.1970 р., ратифікована Україною із заявами і застереженнями Законом від 26.09.2002 р. (набула чинності 12.06.2003 р.) [133]; Конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбuvання покарання у державі, громадянами якої вони є від 19.05.1978 р. [174]; Конвенція про передачу засуджених осіб від 21.03.1983 р. (відповідний Закон про приєднання від 22.09.1995 р.) і Додатковий протокол до неї від 22.09.1995 р. (ратифікований 3.04.2003 р.) [87]; Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р. (ратифікована 16.01.1998 р. з двома Додатковими протоколами до неї: Додатковий протокол від 15.10.1975 р.

та Другий додатковий протокол від 17.03.1978 р.) [132]; Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками від 30.11.1964 р. (набула чинності для України 22.09.1995 р.) [108]; Конвенція про передачу провадження в кримінальних справах від 15.05.1972 р. (Україна приєдналася до неї згідно із Законом від 22.09.1995 р.) [107]; Конвенція про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування від 28.03.1997 р. (ратифікована із застереженням 11.01.2000 р.) [139; 200, с. 1104] та двосторонні договори, які регулюють інститут передачі засуджених, укладені з понад десятком зарубіжних країн – Узбекистаном, Азербайджаном, Бразилією, Казахстаном, Вірменією, Грузією, Китаєм, Сенегалом, Таджикистаном, Іраном, Туркменістаном, Лівією [338, с. 290]. Міжнародно-правова база в питанні виконання в Україні вироку іноземного суду є досить широкою.

Відповідно до положень ст. 3 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, яка була укладена державами – членами Ради Європи 28.05.1970 р. і згоду на обов’язковість якої для нашої держави надано Верховною Радою України, Україна може виконати покарання, призначене вироком суду іншої держави [133]. При цьому зміст ст. 4 Конвенції обмежує можливість виконання такого покарання лише випадками, коли діяння, за яке призначене це покарання, визнається злочином і за законодавством України, а особа, яка його вчинила, підлягала б кримінальній відповідальності, якби вона вчинила його на території України. Інакше кажучи, вкотре підтверджується принцип «подвійної протиправності» діяння [235].

Положення ст. 5 аналізованої Конвенції передбачають випадки, коли іноземна держава може звернутися до України із запитом про виконання покарання, призначеного вироком її суду: якщо засуджена особа постійно проживає в іншій державі; якщо виконання санкції в іншій державі вірогідно покращить перспективи соціальної реабілітації засудженої особи; якщо, в разі коли санкція передбачає позбавлення волі, санкція може бути виконана після виконання іншої санкції, що передбачає

позбавлення волі, яку засуджена особа відбуває чи має відбути в іншій державі; якщо інша держава є державою походження засудженої особи і заявила про своє бажання прийняти відповідальність за виконання такої санкції; якщо вона вважає, що вона сама не може виконати санкцію, навіть за допомогою видачі, а інша держава може [88].

Підстави, за яких Україна може відмовити у виконанні такого запиту, передбачені у ст. 6 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків: коли виконання суперечить основним принципам правової системи запитуваної держави; коли запитувана держава вважає, що злочин, за який винесено вирок, має політичний характер чи є суто військовим; коли запитувана держава вважає, що існують істотні підстави для висновку про те, що винесення вироку чи його суворість обумовлені расовими, релігійними, національними міркуваннями чи політичними переконаннями; коли виконання суперечило б міжнародним зобов'язанням запитуваної держави; коли діяння вже є предметом переслідування в запитуваній державі чи коли запитувана держава вирішує розпочати переслідування щодо цього діяння; коли компетентні органи запитуваної держави вирішили не розпочинати переслідування чи припинили вже розпочате переслідування щодо того самого діяння; коли діяння було вчинено поза територією запитуючої держави; коли запитувана держава не може виконати санкцію; коли запит базується на ст. 5 і жодна з інших умов, зазначених у ній, не задовольняється; коли запитувана держава вважає, що запитуюча держава сама в змозі виконати санкцію; коли вік засудженої особи на час скоєння злочину був таким, що вона не могла б бути покарана в запитуваній державі; коли згідно з законодавством запитуваної держави накладена санкція вже не може бути виконана за строком давності; коли та в тій мірі, в якій вирок встановлює позбавлення прав [133; 88].

Таким чином, в зазначених положеннях Конвенції встановлюються матеріально-правові підстави для виконання в Україні покарання, призначеного вирокіом суду іноземної держави, які повинні застосовуватися українськими судами безпосередньо. Однак, як свідчить

практика, українські суди при здійсненні правосуддя в кримінальних провадженнях поширюють дію положення ч. 3 ст. 3 КК, відповідно до якої злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК, не лише на національне законодавство, а й на міжнародне. Тому з метою надання практичної застосовності названим положенням Конвенції було б доцільно імплементувати їх до КК України, доповнивши його після статті 10 однією чи декількома статтями, присвяченими підставам виконання в Україні покарання, винесеного вироком суду іноземної держави [235]. Зазначене положення підтверджується результатами авторського анкетування, згідно з яким 62,3% опитаних вважають необхідним запозичення та закріплення положень Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків для законодавчого встановлення в Україні підстав виконання покарання, винесеного вироком суду іноземної держави (див. ДОДАТОК А).

Необхідно зазначити, що інститут визнання та виконання іноземних судових рішень не було раніше врегульовано на належному рівні ні кримінально-процесуальним, ні кримінально-виконавчим законодавством України, хоча досить часто судам доводилося стикатися з цією категорією справ. Суди змушені були вирішувати справи подібної категорії, не порушуючи принцип законності, виносити рішення, які мають відповідати вимогам, що ставляться до процесуальних рішень. Таким чином, зазначена сфера міжнародного співробітництва загалом регулювалася міжнародними багатосторонніми та двосторонніми правовими договорами [200, с. 1104].

Положення про виконання в Україні вироку іноземного суду було законодавчо закріплено у Главі 46 КПК. У 2013 р. інститут виконання вироку іноземного суду вперше було закріплено в законі про кримінальну відповідальність шляхом затвердження нової редакції ст. 10 КК. Зазначені зміни були спрямовані на приведення термінології, яка використовується у законодавчих актах України, у тому числі – й КК, у відповідність до понятійного апарату КПК, адже кримінальне процесуальне законодавство в питанні регламентації виконання вироку іноземного суду йшло попереду

кримінально-правових норм. Закріплення у ч. 4 ст. 10 КК правової підстави виконання в Україні вироку іноземного суду стало необхідним та логічним кроком, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 3 КК кримінально-правові наслідки злочинного діяння мають бути визначені в КК [84, с. 289].

Положення ч. 4 ст. 10 КК щодо виконання в Україні вироку іноземного суду є правовою підставою застосування кримінально-виконавчої юрисдикції країни, яка може охоплювати різні за своїм змістом випадки: по-перше, визнання та виконання в Україні вироку іноземного суду та, по-друге, передачу засудженого іноземним судом громадянина України для відбування покарання в Україні [338, с. 291].

Перший із зазначених випадків має місце, коли країна винесення вироку не може встановити ефективну кримінально-правову юрисдикцію щодо засудженої особи або вважає її встановлення недоцільним та звертається до України як країни фактичного перебування особи з метою виконання винесеного нею вироку в рамках здійснення міжнародної правової допомоги. Як зазначає К.В. Юртаєва, метою застосування вказаної підстави виконання в Україні судових вироків є проведення спільної кримінальної політики, спрямованої на захист суспільства, використання сучасних та ефективних методів боротьби зі злочинністю у міжнародному масштабі та сприяння реабілітації правопорушників [338, с. 290]. Аналіз підстав визнання та виконання в Україні вироку іноземного суду передбачає дотримання низки умов, серед яких особливе місце займає, відповідно до ч. 1 ст. 602 КПК, наявність міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [200, с. 1104].

Однак варто звернути увагу, що у ч. 2 ст. 602 КПК України визначено: в разі відсутності міжнародного договору положення Глави 46 КПК України можуть бути застосовані при вирішенні питання про передачу засудженої особи для подальшого відбування покарання, оскільки при реалізації зазначеного інституту – передачі засудженої особи для подальшого відбування покарання – йдеться і про визнання, і про виконання рішення іноземного суду та, відповідно, правила його реалізації

однакові [198; 200, с. 1106]. Доцільно також зазначити, що звертатися з клопотанням про передачу з іноземної держави на територію держави громадянства є правом засудженого, яке може бути гарантовано національним законодавством будь-якої країни [198].

При розгляді визнання й виконання рішень іноземних судів у кримінальних провадженнях одним із важливих є питання про їх юридичну силу. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків визначає таке коло рішень, дійсність яких визнається державами – членами договору: «Європейське судове рішення в кримінальних справах» – будь-яке остаточне рішення, винесене кримінальним судом Договірної Сторони у результаті провадження у кримінальній справі» [133]. На нашу думку, термін «остаточне» указує на неможливість вирішувати питання щодо перегляду вироку в іншій договірній державі – це прерогатива держави винесення вироку [198]. В такому випадку твердження повністю узгоджується з ч. 2 ст. 10 Конвенції. Як зазначає А.Г. Маланюк, у цьому разі доцільно використовувати термін «рішення, яке набрало законної сили» [220, с. 142; 200, с. 1105].

Наступною суттєвою умовою визнання та виконання в Україні вироку іноземної держави, закріпленою як у міжнародних конвенціях, так і в ч. 4 ст. 10 КК, є визнання діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок судом іноземної держави, злочином, згідно з положеннями КК або визначення того, що вказане діяння було б злочином у разі його вчинення на території України. Вказане положення є одним з різновидів закріплення загальновизнаного міжнародною спільнотою вищепроаналізованого принципу подвійної кримінальності (подвійного інкримінування, подвійної злочинності, подвійної підсудності).

Отже, передумова виконання судового рішення – це його визнання, тобто поширення законної сили рішення іноземного суду на територію України в порядку, передбаченому законодавством [200 с. 1105-1106].

Інститут визнання та виконання іноземних судових рішень становить систему правових норм, що регулюють відносини у сфері міжнародного співробітництва в кримінальному процесі, діяльність

уповноважених на те суб'єктів, яка полягає у проведенні процесуальних дій і прийнятті процесуальних рішень, у зв'язку з поширенням законної сили рішення іноземного суду на територію України та застосуванням усіх можливих законних засобів для їх реалізації згідно з прийнятими міжнародно-договірними зобов'язаннями [198; 200, с. 1106].

Норми вітчизняного КК при виконання вироків іноземних судів не потребують повної тотожності назви злочину або елементів його складу, достатньо визнання діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, злочином відповідно до КК або засвідчення того факту, що воно було б злочином у разі його вчинення на території України.

Вказівка застосування положення ч. 4 ст. 10 КК до діянь, які були б злочином у разі їх вчинення на території України, стає важливою під час виконання вироків іноземних судів щодо злочинів проти основ національної безпеки України, проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та проти журналістів, а також злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Разом з тим, Україна має право відмовитися від виконання вироку іноземного суду, якщо буде встановлено, що злочин, за який винесено вирок, має політичний характер або є підстави вважати, що винесення вироку чи його суворість обумовлені расовими, релігійними, національними міркуваннями чи політичними переконаннями [338, с. 291]. Як визначено положеннями ст. 3 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, держава є компетентною виконати санкцію, встановлену в іншій країні, лише за запитом держави, в якій таку санкцію встановлено [199, с. 699].

Іншим важливим моментом є встановлення факту того, що діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок судом іноземної держави, визнавалося злочином в Україні на момент його вчинення, а не лише на момент розгляду відповідного запиту іноземної держави. Такий підхід обумовлений положеннями про дію КК в часі, а саме: визначенням часу вчинення злочину та неприпустимістю зворотної дії закону про кримінальну відповідальність, що встановлює злочинність діяння, посилює

кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи. Згідно ст. 2 Конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, визнання та виконання вироків іноземних судів можливо не за всі злочини, а лише за ті, санкції яких включають позбавлення волі, штраф та конфіскацію майна. У випадку прийняття запиту про виконання, суд замінює санкцію, пов'язану з позбавленням волі, накладену в запитуючій Державі, санкцією, передбаченою у законодавстві запитуваної Держави за той самий злочин. Ця санкція, з певними обмеженнями, за характером і тривалістю може бути відмінною від накладеної в запитуючій Державі. Якщо ця остання санкція є меншою за мінімум, який може бути встановлений відповідно до законодавства запитуваної Держави, суд не є пов'язаним цим мінімумом і накладає санкцію, що відповідає санкції, накладеній у запитуючій Державі [133; 263].

Згідно з Конвенцією про передачу засуджених осіб від 21.03.1983 р., Держави – члени Ради Європи, які підписали її, бажаючи розвивати міжнародне співробітництво в цій галузі, вважаючи, що таке співробітництво повинно сприяти цілям правосуддя та соціальній реабілітації засуджених осіб, та враховуючи, що такі цілі вимагають, щоб іноземцям, позбавленим волі на підставі вчинення ними кримінального злочину, була надана можливість відбувати призначене покарання в їх власному суспільстві, що може бути досягнуте шляхом передачі таких осіб у їх власні країни, домовились визнати загальний порядок, принципи, умови, наслідки передачі засуджених осіб та інші необхідні питання. Крім того, у ст. 2 Конвенції передбачається, що особу, засуджену на території однієї Сторони, може бути передано на територію іншої Сторони для відбування призначеного їй покарання. Таким чином, компетентні органи держави, громадянином якої є засуджений, на підставі вироку мають прийняти рішення щодо його визнання та виконання на своїй території [263].

Таким чином, визнання та виконання вироку іноземного суду можливо лише за наявності відповідної міжнародної багатосторонньої або двосторонньої угоди із запитуючою країною щодо злочинів, санкції яких

передбачають визначені міжнародними нормами види покарань і лише за наявності підстав для задоволення запиту, передбачених цією угодою та нормами законодавства України. Лише після встановлення всіх необхідних умов визнання вироку іноземного суду запит може бути переданий для виконання до суду першої інстанції в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місце проживання чи останнє відоме місце проживання засудженої особи або місце перебування майна такої особи [338, с. 291].

Другий випадок виконання в Україні вироку іноземного суду полягає у передачі засудженого іноземним судом громадянина України для відбування покарання в Україні, що пов'язане з перебуванням засудженої особи поза межами України та необхідністю встановлення правових підстав її передачі для відбування покарання в Україні. Згідно ч. 1 ст. 3 Конвенції про передачу засуджених осіб, вказана підстава виконання вироку іноземного суду може бути застосована лише до особи, яка є громадянином приймаючої країни. Втім вбачається доцільним передбачення можливості застосування вказаного положення й до осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні. На нашу думку, така позиція виглядає послідовною, оскільки Україна у ч. 1 ст. 7 КК поширює свою персональну кримінальну юрисдикцію щодо вказаних осіб, фактично прирівнюючи їх до власних громадян. На сьогодні таке положення не закріплене ані на міжнародному, ані на національному рівнях [338, с. 292]. Саме тому виглядає доцільною пропозиція щодо закріплення вказівки на категорію осіб, стосовно яких можливе виконання вироку суду у ст. 10 КК шляхом викладення пропонованої редакції частини 7 статті 10 КК у наступному вигляді: «7. Виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи щодо іноземців чи осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні, можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з цим Кодексом визнається злочином або було б злочином у разі його вчинення на території України» [190] (див. ДОДАТОК Б).

Іншими обов'язковими умовами передачі засудженого є: остаточність винесеного вироку; встановлення того, що на час отримання

запиту про передачу, засуджена особа має відбувати покарання впродовж якнайменш шести місяців або якщо їй винесено вирок до ув'язнення на невизначений строк; наявність згоди на передачу засудженої особи держави винесення вироку і держави виконання вироку; задоволення правила подвійної кримінальності, що безпосередньо вказано в положеннях ч. 1 ст. 606 КПК.

Особливої уваги вимагають положення ст. 3 Європейської конвенції про передачу засуджених осіб, в якій зазначено умови, за яких може відбуватися передача судових рішень у кримінальних провадженнях для їх виконання: належність особи до громадянства держави виконання вироку; рішення про засудження особи є остаточним; на час отримання запиту про передачу засуджений має відбувати покарання упродовж щонайменше шести місяців або, якщо йому винесено вирок, – до ув'язнення на невизначений строк; згода засудженої особи або її законного представника, у зв'язку з її віком чи фізичним або психічним станом; дія або бездіяльність, на підставі якої було винесено вирок, є кримінальним злочином згідно із законодавством держави виконання вироку або яка була б злочином у разі вчинення на її території; згода держави винесення вироку і держави виконання вироку на передачу засудженого [109].

Наявність різних видів кримінально-правових санкцій і відмінності правової природи окремих форм взаємодії держав не могли не позначитись на умовах допустимості передачі для виконання судових рішень у кримінальному провадженні [311, с. 35]. Так, клопотання про виконання в іноземній державі покарання у виді штрафу чи обмеження в правах об'єктивно виключає необхідність дотримання умови мінімальної межі покарання. Другорядне значення відводиться і громадянству особи, оскільки передусім виконуюча держава має бути здатною забезпечити виконання зазначених санкцій. Законодавчий досвід інших країн засвідчує, що передача судового рішення для виконання у цьому випадку може стосуватись особи, зв'язок якої з виконуючою державою проявляється у здійсненні нею професійної діяльності чи володінні майном на її території.

При передачі засуджених осіб підлягає виконанню на території держави, якій особу передано, саме вирок іноземної держави, яку прийнято називати державою винесення вироку, тоді як видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення має на меті створити умови для приведення до виконання вироку, постановленого саме судом запитуючої держави [184, с. 72]. Крім того, передача як форма міжнародно-правової допомоги у кримінальних провадженнях проводиться тільки щодо засуджених осіб з метою забезпечення відбування ними у власній державі, як правило, громадянами якої вони є, призначеного їм покарання [85, с. 35], тоді як видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення для приведення до виконання винесеного судом запитуючої держави і такого, що набрав законної сили, вироку може запитуватися не тільки стосовно власних громадян, а й громадян третьої держави. Разом з тим, однією з умов передачі засудженої до позбавлення волі особи є наявність її згоди на таку передачу, тоді як при видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення наявність такої згоди не вимагається. Тому недоцільним є віднесення до джерел видачі особи, яка вчинила злочин, тих актів, норми яких регулюють питання передачі осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання. Вітчизняний законодавець також погодився з такою позицією, внівши Законом України від 16.05.2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» відповідні зміни до ст. 10 КК [99].

Отже, вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у випадках та обсязі, передбачених міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. В разі відсутності міжнародного договору положення Глави 46 КПК України застосовуються при вирішенні питання про передачу засудженої особи для подальшого відбування покарання [198].

На нашу думку, передачу засуджених доцільно виокремити в спеціальний інститут для його реалізації положеннями кримінально-

виконавчого права В цьому буде додатково проявлятися комплексність екстрадиції, що обумовить неможливість її перебування тільки в матеріальному праві, оскільки певні її форми потребують процедурного закріплення. Тобто, до екстрадиційних норм відносяться норми різних галузей права як на національному рівні (конституційні норми, норми кримінального, кримінального процесуального, кримінально-виконавчого права), так і на міжнародному (міжнародне кримінальне, міжнародне кримінально-процесуальне право), що в поєднанні характеризують комплексність інституту екстрадиції.

Завершуючи аналіз кримінально-правових підстав виконання вироку іноземного суду, слід зробити наступні висновки: інститут виконання в Україні вироку іноземного суду є комплексним правовим утворенням, застосування якого можливе за умови досконалого знання не лише чинного національного законодавства, а й чинних для України міжнародно-правових норм. Правильне тлумачення не тільки процесуального порядку виконання вироку іноземного суду, а і його кримінально-правових підстав, дозволить уникнути помилок під час правозастосовної діяльності, забезпечити стабільність у процесі міжнародного співробітництва, гарантувати неухильне дотримання прав та свобод людини та громадянина в процесі їх виконання.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Підсумовуючи викладені у розділі 3 положення, слід зробити наступні висновки.

Правова допомога між державами реалізується у формі: 1) виконання процесуальних дій, 2) перейняття кримінального провадження, 3) екстрадиції. Екстрадиція, як вид правової допомоги, залежно від мети її надання класифікується на видачу особи для притягнення до кримінальної відповідальності, передачу кримінального провадження, видачу особи для приведення до виконання винесеного судом запитуючої держави чи такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку.

Особливості кримінально-процесуальних засад інституту екстрадиції в Україні стосуються видачі іноземній державі особи, яка вчинила злочин, для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду та перейняття кримінального провадження.

Під час притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду особи, що вчинила кримінальне правопорушення слід дотримуватися наступних дій: 1) запит про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати; 2) проведення екстрадиційної перевірки; 3) взяття під варту особи, яка підлягає екстрадиції; 4) видача особи; 5) тимчасова видача особи; 6) відстрочка передачі особи; 7) передача особи; 8) екстрадиційний транзит. Зазначені дії можуть вчинятися виключно за наявності достатніх підстав: запитуюча сторона вивчає норми національного законодавства та міжнародну договірно-правову базу стосовно питань видачі з метою визначення, чи є можливість направити клопотання про видачу особи, що перебуває на території іншої держави.

Дієвим засобом реалізації принципу невідворотності покарання, який виступає гарантією виконання завдань кримінального судочинства, є перейняття кримінального провадження. Правові підстави перейняття

кримінального провадження – це міжнародні договори України та міжвідомчі угоди про надання правової допомоги, норми національного законодавства (Глава 45 КПК), статутні документи міжнародних судових установ. Вітчизняне кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство виступає основою для застосування та реалізації міжнародних договорів. Міжнародні двосторонні та багатосторонні договори зобов'язують здійснювати на прохання іноземної держави відповідно до власного законодавства кримінальне переслідування проти своїх громадян, які підозрюються у тому, що вони вчинили злочин на території запитуючої держави, що закріплено у положеннях ст. 7–8 КК України.

Переїняттям кримінального провадження слід вважати таку діяльність, що регулюється національними нормативно-правовими актами та міжнародними договорами і яку здійснюють відповідні компетентні органи у формі передачі ведення кримінального провадження за ті злочини, що були вчинені на території цієї держави компетентним органам другої держави. Відповідно останні повинні прийняти справу для провадження у відповідності з нормами свого законодавства, тим самим задовольнивши клопотання іноземної держави.

Переїняття кримінального провадження можливе у формі переїняття кримінального провадження від іноземних держав та передачі кримінального провадження компетентному органу іншої держави.

Критеріями класифікації переїняття кримінального провадження є:

I. правовий зв'язок особи з державою, котра бере на себе функцію кримінального переслідування, відповідно до цього кримінальне провадження блуде поділитися на: а) переїняття кримінального переслідування особи, котра є громадянином держави, що переїмає; б) переїняття кримінального переслідування відповідно до особи без громадянства чи іноземного громадянина, які повинні відбувати покарання чи відбужають його в державі, яка переїмає; в) переїняття кримінального переслідування стосовно особи без громадянства, котра постійно проживає на території переїмаючої держави;

II. зв'язок перейняття кримінального провадження з передачею особи іноземній державі, який розмежовують на: а) первинне перейняття, за яким переймаються тільки матеріали по кримінальному провадженню; б) вторинне перейняття, за яким разом із матеріалами кримінального провадження приймається-передається обвинувачений, підозрюваний чи підсудний. Останній вид перейняття може відбуватися у формі двох підвидів: 1) правопорушник та матеріали кримінального провадження передаються разом компетентним органам у зв'язку із доцільністю її розгляду у даній державі; 2) видача особи відбувається у зв'язку з тим, що особа підпадає під кримінальне переслідування злочин вчинений на території держави, яка видає.

III. правовий зв'язок особи з державою, що переймає кримінальне переслідування: а) просте, виникає: у разі неможливості притягнути особу до кримінальної відповідальності в країні, на території якої було вчинено злочин і держава змушена звертатися за правовою допомогою до іншої; б) складне має місце при перейнятті органами іноземної держави матеріалів кримінального провадження, поєднане з прийманням особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину.

Щодо особливостей кримінально-виконавчих засад інституту екстрадиції в Україні, варто зазначити, що відповідно до положень Конституції України обов'язковими для виконання на всій території України є лише судові рішення, ухвалені судами іменем України. Вирок іноземного суду може мати правову силу на території іншої країни тільки у разі, якщо процесуальне законодавство певної держави допускає визнання і виконання вироків іноземних судів у кримінальних провадженнях. Вирок іноземного суду може мати правові наслідки на території України у разі визнання його судом України відповідно до закону чи міжнародного договору України. Відповідно до положень чинного законодавства, міжнародні договори, що регулюють визнання й виконання судових рішень іноземних судів у кримінальних провадженнях, ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства

України. Тому на території України можуть визнаватися та виконуватися рішення іноземних судів, у тому числі й у кримінальних провадженнях.

Виконання судових рішень іноземних судів може здійснюватися лише за запитом іншої договірної держави при дотриманні певних умов: а) у випадку, коли засуджена особа на постійній основі проживає в іншій державі; б) у випадку, коли застосування санкцій в іншій державі сприятиме соціальній реабілітації цієї засудженої особи; в) коли передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, то воно може бути застосоване після відбування покарання у вигляді позбавлення волі, яке застосовується до особи в іншій державі чи може бути використане; г) якщо особа походить з іншої держави і вона виявила бажання взяти відповідальність за застосування санкції; д) у випадку, якщо держава самотійно нездатна виконати покарання, а інша держава може.

Передача судових рішень у кримінальних провадженнях для їх виконання за кордоном можлива при дотриманні певних умов: а) належність особи до громадянства держави виконання вироку; б) рішення про засудження особи є остаточним; в) на час отримання запиту про передачу засуджений має відбувати покарання упродовж щонайменше шести місяців або, якщо йому винесено вирок, – до ув'язнення на невизначений строк; г) згода засудженої особи або її законного представника, у зв'язку з її віком чи фізичним або психічним станом; д) дія або бездіяльність, на підставі якої було винесено вирок, є кримінальним злочином згідно із законодавством держави виконання вироку або яка була б кримінальним злочином у разі вчинення на її території; е) згода держави винесення вироку і держави виконання вироку на передачу засудженого; є) інші умови, встановлені в кожному випадку окремо, відповідно до положень міжнародних договорів.

Вперше інститут виконання вироку іноземним судом в Україні було запроваджено у 2013 р. внесенням нової редакції ст. 10 Кримінального кодексу. Цим було приведено у відповідність термінологію, яка використовується у законодавчих актах України, у відповідність до понятійного апарату Кримінально-процесуального

кодексу. Тому що до цього часу кримінальне процесуальне законодавство випереджало кримінально-правові норми стосовно регламентації виконання вироків іноземних судів. На сьогодні положення чинної ч. 4 ст. 10 КК щодо виконання в Україні вироку іноземного суду є правовою підставою застосування кримінально-виконавчої юрисдикції країни, котра охоплює різні за своїм змістом випадки, а саме: визнання та виконання в Україні вироку іноземного суду та передачу засудженого іноземним судом громадянина України для відбування покарання в Україні.

Положення Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків містять матеріально правові підстави відповідно до яких ті покарання, що в іноземних державах призначені безпосередньо мають застосовуватися українськими органами судочинства. Але вітчизняні суди під час виконання правосуддя по кримінальних провадженнях застосовують норми закріплені ч. 3 ст. 3 КК, а саме: злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки КК, і повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Саме тому виглядає доцільною пропозиція щодо закріплення вказівки на категорію осіб, стосовно яких можливе виконання вироку суду у ст. 10 КК шляхом викладення пропонованої редакції частини 7 статті 10 КК у наступному вигляді: «7. Виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи щодо іноземців чи осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні, можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з цим Кодексом визнається злочином або було б злочином у разі його вчинення на території України» (див. ДОДАТОК Б).

ВИСНОВКИ

Проведене комплексне дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення дозволяє зробити наступні висновки, сформулювати певні пропозиції та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки та правозастосовної практики. Найбільш важливими є такі висновки:

1. Теоретико-методологічні засади дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення дозволили дисертанту побудувати нові наукові гіпотези, ґрунтовно охарактеризувати теоретичні засади визначення та формування екстрадиції, узагальнити необхідну кількість дослідних даних та підготувати пропозиції щодо подальшого удосконалення чинного кримінального законодавства України. Незважаючи на наявність достатньої кількості наукових праць, прямо чи побічно присвячених аналізу та характеристиці інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, основна їх маса не стосується здійснення безпосередньо кримінально-правової характеристики екстрадиції.

На підставі аналізу теоретичних засад дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, ми запропонували авторське визначення екстрадиції як передачі іноземній державі особи, яка порушила положення закону про кримінальну відповідальність даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу. Наведену дефініцію 65,9% опитаних працівників Національної поліції при проведенні авторського анкетування вважають чіткою і повною.

Використання загальних та спеціальних методів дослідження є обов'язковою вимогою щодо дослідження інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Загальними методами дослідження є: діалектичний, історико-правовий, системно-структурний,

метод наукового аналізу та узагальнення, метод моделювання. У роботі використовувалися спеціальні методи: порівняльно-правовий (компаративістський), статистичний, догматичний, метод юридичної герменевтики. Використання всіх зазначених методів наукового пізнання надає можливість детального та чіткого розуміння екстрадиції як окремого правового інституту.

2. Встановлено, що для досконалого і правильного розуміння інституту екстрадиції необхідно проаналізувати її історичний розвиток.

Гене́за законодавства про видачу осіб, які вчинили злочин, проходила паралельно з основними етапами розвитку вітчизняної історії та законодавства. Аналіз історичного розвитку інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, надав можливість розкрити питання про виникнення і розвиток зазначених положень КК з власною класифікацією етапів їх генези.

Етапами розвитку національного законодавства щодо екстрадиції є:

1) Зародження інституту екстрадиції у ранніх світових цивілізаціях (єгипетській, китайській та асирійсько-вавилонській). На території сучасної України договори, що встановлювали правила видачі осіб, які вчинили злочини, вперше почали укладатися в X ст. в Київській Русі;

2) Період Середньовіччя, для якого характерною стала зміна в сутності екстрадиції, що обумовлено виникнення місць, видача з яких була недопустимою (монастирі, собори, храми, церкви, каплиці);

3) Перебування сучасної України під сферою впливу Литви та Польщі, коли діяли нормативно-правові акти, видача правопорушників в яких регламентувалася досить поверхнево;

4) Козацька держава, для якої значний вплив на екстрадиційні відносини визначав характер взаємовідносин Української козацької держави із Російською державою;

5) Період існування України як частини Російської імперії, який характеризувався досить розвиненою правовою системою регулювання інституту видачі осіб, що вчинили злочини;

б) Радянський період, для якого характерними були тільки основні принципові засади інституту видачі злочинців;

7) Період після проголошення незалежності, за якого Україною як повноправним суб'єктом міжнародних відносин було укладено цілу низку міжнародних договорів, предметом регулювання яких виступили екстрадиційні відносини. Із прийняттям чинного КК видачу осіб регламентовано на рівні закону про кримінальну відповідальність (ст. 10 КК).

3. Встановлено, що 68,3% респондентів вважають звернення до зарубіжного досвіду щодо визначення екстрадиції корисним для розвитку вітчизняного кримінального права. Міжнародно-правова регламентація видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, здійснюється на підставі:

I. Міжнародних договорів, серед яких варто виділити: 1) багатосторонні міжнародні договори: а) універсальні міжнародні конвенції про боротьбу з окремими видами загальнокримінальних і міжнародних злочинів; б) регіональні міжнародні конвенції, в яких поряд із нормами загального характеру переважну більшість становлять норми процесуальні; 2) двосторонні міжнародні договори, які поділяють на: а) договори колишнього СРСР, що набрали чинності для України в порядку правонаступництва; б) договори, укладені та ратифіковані Україною;

II. Міждержавних багатосторонніх договорів, ратифікованих Україною, що містять елементи правової допомоги;

III. Двосторонніх договорів про правову допомогу у кримінальних провадженнях із країнами як ближнього, так і далекого зарубіжжя;

IV. Практики Європейського суду з прав людини;

V. Рішень Європейського суду з прав людини, які стосуються протиправної практики України в сфері видачі правопорушників.

Чинні в Україні міжнародні договори, які містять екстрадиційні норми, умовно можна поділити на декілька груп: а) договори про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, які,

в тому числі, містять і екстрадиційні норми; б) договори про екстрадицію (видачу осіб, які вчиняють злочини).

Загальними рисами міжнародно-правового регулювання видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення є те, що: а) у зв'язку із відсутністю єдиних правил у міжнародній та світовій практиці, при відсутності відповідного договору процедура екстрадиції здійснюється за згодою країн-учасників; б) обов'язкова видача відбувається лише за наявності договору.

Загальними вимогами до процедури видачі осіб, які вчинили злочин, є наступні: а) питання про видачу може підніматися лише щодо загально-кримінальних злочинів, що визнаються обома сторонами; б) у відповідності до норм національного кримінального законодавства, держава, котра просить про видачу особи, повинна відповідно провести відповідно до неї кримінальну юрисдикцію; в) нормами кримінального законодавства обох країн повинно бути передбачено покарання у виді позбавлення волі; г) в випадку, коли видача проводиться для притягнення винного до кримінальної відповідальності і у санкціях статті передбачено за даний злочин покарання у виді позбавлення волі на строк понад один рік, а в разі необхідності видачі для виконання рішення суду, що вступило в дію – не менше шести місяців.

4. Доведено, що інститут екстрадиції має міжгалузевий характер, оскільки регулюється нормами кількох галузей права: конституційного, кримінального, кримінального процесуального та міжнародного, що свідчить про його комплексність і визначає особливе місце серед інших правових інститутів, що підтверджується результатами авторського анкетування: 64,5% респондентів визнали міжгалузевий характер екстрадиції. Тому дослідження нормативно-правового регулювання суспільних відносин у сфері екстрадиції можна вважати комплексним міжгалузевим інститутом.

Конкретизовано функції екстрадиції на загальні та спеціальні та визначено та охарактеризовано принципи екстрадиції як базові правила та підстави врегулювання екстрадиції, які відображені в нормах

міжнародних договорів, конвенцій, національних законів; стали основою реалізації підстав для передачі або відмови в передачі особи, яка вчинила злочин; мають ознаки імперативності та факультативності; характеризуються поєднанням принципів кримінального та кримінального процесуального права; знаходяться у сфері регулювання кількох галузей права: конституційного, кримінального, кримінального процесуального, міжнародного, адміністративного.

Проаналізовано наступні принципи екстрадиції, які регулюються нормами кримінального права:

1) принцип невидачі своїх громадян (видачі тільки іноземних громадян), що ґрунтується на поєднанні територіального принципу (місця вчинення злочину і місця знаходження злочинця) та громадянства цієї особи. Вирішальним для видачі особи вбачається принцип громадянства, тобто тут діє не територіальний, а персональний принцип відповідальності;

2) принцип подвійного інкримінування – визнання вчиненого діяння злочином за законами обох держав;

3) принцип подвійної злочинності – вчинене діяння, незалежно від складу кримінально-правової норми і відповідності його елементів, повинно порушувати правові приписи обох держав;

4) принцип невідворотності покарання – держава, на території якої виявлена особа, яка вчинила злочин, має або видати його, або перейняти справу (кримінальне провадження) для подальшого кримінального переслідування;

5) принцип мінімального строку покарання – однією з головних вимог для видачі особи, яка вчинила злочин, залишається ступінь тяжкості злочину;

6) принцип меж кримінальної відповідальності виданої особи – видана особа має бути засуджена виключно за той злочин, за яким запитувалася і здійснювалася екстрадиція. Після отримання особи притягнути її до кримінальної відповідальності за злочини, виявлені в

ході розслідування або видати третій державі не можна без відповідної згоди держави, що її видала;

7) принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину;

8) принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння – можлива відмова від видачі в разі, якщо на території запитуваної країни за тим же злочином було винесено вирок або постанову про припинення кримінального переслідування у справі;

9) принцип відповідальності за вчинення господарського (фінансового) злочину.

Частина принципів екстрадиції, які регулюються нормами КК, є міжгалузевими та паралельно регулюються нормами Конституції України (принцип невидачі своїх громадян, принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину, принцип заборони притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння); деякі з них знайшли закріплення безпосередньо в положеннях ряду двосторонніх договорів, ще частина їх (наприклад, принцип виключення з підстав видачі за вчинення політичного злочину), вимагають додаткового закріплення в положеннях ст. 10 КК.

Розглянувши структуру екстрадиційних правовідносин, встановлено, що:

а) об'єктом екстрадиційних відносин виступає результат діяльності двох держав з приводу видачі особи, яка вчинила злочин, заради досягнення якого між ними встановлювався правовий зв'язок (визнали 52,4% опитаних);

б) суб'єктами екстрадиційних відносин у широкому розумінні виступають держави в особі уповноважених органів і міжнародні судові установи. Суб'єктами екстрадиційних відносин в Україні виступають Генеральна прокуратура України, Міністерство юстиції України та Головне Слідче управління МВС України, що визнали 43,5% опитаних;

в) зміст екстрадиційних відносин полягає у праві видачі осіб, які вчинили злочин. Це право може трансформуватися в обов'язок видавати запитуваних осіб лише за умов існування договору та необхідних підстав.

5. Сутність правової природи екстрадиції полягає в тому, що держава у міжнародній сфері є абсолютно незалежною у своїх діях, її уповноважені органи визначають межі та ступінь міжнародного співробітництва, що реалізується шляхом укладення міжнародних угод.

Підставою для того, щоб між двома чи декількома державами розпочалися правовідносини щодо екстрадиції у формі передачі особи з метою притягнення її до кримінальної відповідальності та призначення покарання, буде укладення міждержавної угоди та формування правових умов з приводу переходу юрисдикції певної держави на особу, що є під юрисдикцією запитуваної держави і яка вчинила злочин та перебуває поза нею.

Основними національними нормами (за винятком підзаконних нормативних актів), які регулюють питання екстрадиції, є положення ст. 25 Конституції України, ст. 10 КК та норми Розділу IX КПК «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження». Регламентація екстрадиції досить довгий час у нашій державі здійснювалася лише за допомогою норм міжнародних договорів і тільки з прийняттям КК України у 2001 р. на рівні закону про кримінальну відповідальність було регламентовано екстрадицію (ст. 10 КК). Поява в КК так званих екстрадиційних норм зумовила цілу низку проблем, які становлять підвищений інтерес не тільки для правової теорії, а й мають неабияке практичне значення.

На основі вивченого матеріалу встановлено, що кримінально-правовими підставами екстрадиції є:

а) наявність інформації стосовно відповідності злочину, у зв'язку з розслідуванням якого виникає необхідність у екстрадиції, певним формальним (наприклад, дотримання доктрини «подвійної осудності», «подвійної кримінальності») та фактичним (суспільна небезпека злочину

повинна виправдовувати провадження з надання правової допомоги) критеріям;

б) наявність інформації про дотримання строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, передбачених кримінальним законодавством.

Доведено, що право звернення по міжнародно-правову допомогу у формі екстрадиції належить державі, під кримінальну юрисдикцію якої підпадає порушення кримінально-правової заборони. Поширити свою кримінальну юрисдикцію на особу, яка допустила таке порушення, держава може на підставі кількох принципів чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, головним серед яких є реальний принцип дії закону про кримінальну відповідальність у просторі.

6. Особливості кримінально-процесуальних засад інституту екстрадиції в Україні стосуються видачі іноземній державі особи, яка вчинила злочин, для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду та перейняття кримінального провадження.

Правова допомога між державами реалізується у формі: 1) виконання процесуальних дій, 2) перейняття кримінального провадження, 3) екстрадиції. Екстрадиція, як вид правової допомоги, залежно від мети її надання класифікується на видачу особи для притягнення до кримінальної відповідальності, передачу кримінального провадження, видачу особи для приведення до виконання винесеного судом запитуючої держави чи такого, що набрав законної сили, обвинувального вироку.

Особливості кримінально-процесуальних засад інституту екстрадиції в Україні стосуються видачі іноземній державі особи, яка вчинила злочин, для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду та перейняття кримінального провадження.

Видача іноземній державі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду структурно складається з таких дій: 1) запит про

встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати; 2) проведення екстрадиційної перевірки; 3) взяття під варту особи, яка підлягає екстрадиції; 4) видача особи; 5) тимчасова видача особи; 6) відстрочка передачі особи; 7) передача особи; 8) екстрадиційний транзит. Зазначені дії можуть вчинятися виключно за наявності достатніх підстав: запитуюча сторона вивчає норми національного законодавства та міжнародну договірно-правову базу стосовно питань видачі з метою визначення, чи є можливість направити клопотання про видачу особи, що перебуває на території іншої держави.

Переїняттям кримінального провадження слід вважати таку діяльність, що регулюється національними нормативно-правовими актами та міжнародними договорами і яку здійснюють відповідні компетентні органи у формі передачі ведення кримінального провадження за ті злочини, що були вчинені на території цієї держави компетентним органам другої держави. Відповідно останні повинні прийняти справу для провадження у відповідності з нормами свого законодавства, тим самим задовольнивши клопотання іноземної держави.

Правовими підставами переїняття кримінального провадження є міжнародні договори України та міжвідомчі угоди про надання правової допомоги (встановлюють обов'язок здійснювати на прохання іноземної держави кримінальне переслідування проти своїх громадян, які підозрюються у тому, що вчинили злочин на території запитуючої держави), норми національного законодавства (яке є основою для застосування та реалізації міжнародних договорів), статутні документи міжнародних судових установ.

Переїняття кримінального провадження можливе у формі переїняття кримінального провадження від іноземних держав та передачі кримінального провадження компетентному органу іншої держави.

7. Особливістю кримінально-виконавчих засад інституту екстрадиції в Україні є той факт, що відповідно до положень Конституції України обов'язковими для виконання на всій території України є лише судові рішення, ухвалені судами іменем України. Вирок іноземного суду

може мати правову силу на території іншої країни тільки у разі, якщо процесуальне законодавство певної держави допускає визнання і виконання вироків іноземних судів у кримінальних провадженнях.

Виконання судових рішень іноземних судів може здійснюватися лише за запитом іншої договірної держави при дотриманні певних умов: а) якщо засуджена особа постійно проживає в іншій державі; б) якщо виконання санкції в іншій державі покращить перспективи соціальної реабілітації засудженої особи; в) якщо санкція передбачає позбавлення волі, вона може бути застосована після виконання іншої санкції, що передбачає позбавлення волі, яку засуджена особа відбуває чи має відбутися в іншій державі; г) якщо інша держава є державою походження засудженої особи і заявила про своє бажання прийняти відповідальність за виконання такої санкції; д) якщо вона вважає, що сама не в змозі виконати санкцію, а інша держава може.

Інститут виконання вироку іноземного суду було закріплено в КК шляхом затвердження нової редакції ст. 10 КК, що було спрямовано на приведення термінології, яка використовується у законодавчих актах України, у відповідність до понятійного апарату КПК.

8. З огляду на викладені теоретичні положення та практично значущі результати вироблено низку конкретних законодавчих пропозицій щодо змін і доповнень до ст. 10 КК, а саме пропонується викласти ст. 10 КК в наступній редакції:

«Стаття 10. Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами

1. Громадяни України, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду чи приведення до виконання винесеного судом обвинувального вироку.

2. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України і перебувають на території України, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

3. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України і перебувають на території України та отримали політичний притулок в Україні, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

4. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності надзвичайним судом чи в порядку спрощеного судочинства, коли є підстави вважати, що таким особам не буде забезпечено мінімальні гарантії прав людини.

5. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

6. Україна може перейняти кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, щодо громадян України та іноземців, які вчинили кримінальні правопорушення за межами України і перебувають на території України, але які не можуть бути видані іноземній державі або у видачі яких відмовлено, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, згідно з цим Кодексом визнається кримінальним правопорушенням.

7. Виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи щодо іноземців чи осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні, можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з цим Кодексом визнається кримінальним правопорушенням або було б кримінальним правопорушенням у разі його вчинення на території України.

8. Україна має право видати іноземців, які вчинили кримінальні правопорушення за межами України і перебувають на території України

або здійснювати щодо них процесуальні дії у відповідності з вимогами КПК України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк А. Б. Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ун-т державн. фіскальн. служби. Ірпінь, 2016. 16 с.
2. Антонюк А. Б. Спрощений порядок видачі (екстрадиції) особи запитуючій стороні. *Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. Вип. 1. С. 91–95.
3. Ахтирська Н. Європейські стандарти щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 134–139.
4. Ахтирська Н. Міжнародне співробітництво під час визнання і виконання вироків судів іноземних держав в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 65. С. 212–215.
5. Ахтирська Н. Судовий контроль за екстрадиційним процесом: підстави для тимчасового та екстрадиційного арешту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 10. С. 138–141.
6. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ. 2002. 336 с.
7. Беляев С. С. Экстрадиция в уголовном праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / МГУ им. М. В. Ломоносова. Москва, 1999. 20 с.
8. Беляев С. С. Юридическая регламентация института экстрадиции (выдачи). *Государство и право*. 1998. № 1. С. 96–99.
9. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2009. 241 с.

10. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2009. 22 с.
11. Березняк В. С. Кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми інституту екстрадиції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 1. С. 269–275.
12. Березняк В. С. Сучасні погляди на поняття «екстрадиція» у науці кримінально-процесуального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 373–375.
13. Блажівський Є. М., Козьяков О. В., Толочко О. М., Мірошніченко С. С., Власова Г. П. Актуальні питання кримінального процесу України: навч. посіб. / за заг. ред. Є. М. Блажівського. Київ, Нац. академ. прокуратури України: Центр учбової літератури, 2013. 304 с.
14. Блищенко И. П., Солнцева М. М. Мировая политика и международное право: монографія. Москва : Междунар. отношения, 1991. 160 с.
15. Богуцька А. Видача особи (екстрадиція) в міжнародно-правовому співробітництві Генеральної прокуратури України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 117–121.
16. Бодаєвський В. П. Особливості положень про екстрадицію та передачу осіб для відбування покарання щодо військових злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Серія Право. Випуск 21. Частина 1. Том 3. С. 15–19.
17. Бойцов А. И. Преступления против собственности: монография. Санкт-Петербург: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2002. 775 с.

18. Бойцов А. И. Выдача преступников: монографія. Санкт-Петербург: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. 795 с.
19. Большой Юридический словарь / под ред. А.Я. Сухарева, В.Д. Зорькина, В.Е. Крутских. Москва: ИНФРА-М, 1999. 790 с.
20. Бондар Є. В. Удосконалення правового регулювання видачі особи для кримінального переслідування (кримінально-процесуальний аспект). *Актуальні проблеми юридичної науки: матеріали міжнар. наук. конф. «Шості осінні юридичні читання»* (Хмельницький, 26-27 жовт. 2007 р.): У 3-х частина. Частина третя: «Адміністративне право. Адміністративний процес. Фінансове право. Кримінальне право. Кримінологія. Кримінальний процес. Криміналістика». Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. 33–34 с.
21. Боярська З. І. Міжнародне комерційне право: підручник. Київ, 2002. 100 с.
22. Братасюк М. Ціннісний підхід до права в контексті сучасної правничої методології. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 3–7.
23. Бринзанська О. Правові наслідки засудження особи за межами України. *Альманах міжнародного права*. 2014. Вип. 4. С. 66–72.
24. Бущенко А. П. Проти катувань. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини. Харків: Фоліо, 2005. 234 с.
25. Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве: монографія. Казань: Изд-во Казанского университета, 1976. 254 с.
26. Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) как отдельный институт права. *Государство и право*. 2003. № 3. С. 67–78.

27. Васильев Ю. Г. Региональные системы института выдачи преступников (экстрадиции). *Право и политика*. 2002. № 10. С. 96–109.
28. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
29. Величко С. Давньоруські та давні українські літописи: у 2 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Дніпро, 1991. Т. 1. / Пер. з книжної української мови, комент. В.О. Шевчука. Відп. ред. О.В. Мишанич. 371 с.
30. Величко С. Давньоруські та давні українські літописи: у 2 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Дніпро, 1991. Т. 1. / Пер. з книжної української мови, комент. В.О. Шевчука. Відп. ред. О.В. Мишанич. 642 с.
31. Вениаминов А. Г. Институт экстрадиции как форма международно-правового сотрудничества Российской Федерации в сфере уголовного судопроизводства: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / МГУ им. М. В. Ломоносова. Москва, 2010. 22 с.
32. Виноградова О. І. Видача (екстрадиція) осіб, які вчинили злочини. *Адвокат*. 1999. № 4. С. 10–15.
33. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2000. 22 с.
34. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут). *Офіційний вісник України*. 2001. № 28. С. 104–113.

35. Вихрист С. М. Видача осіб в аспекті співвідношення міжнародного та національного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2002. 163 с.
36. Вихрист С. М. Видача осіб в аспекті співвідношення міжнародного та національного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2002. 17 с.
37. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: монографія / Нац. академ. внутр. справ. Київ: НАВС, 2015. 191 с.
38. Вознюк А. А. Питання кримінально-правового регулювання видачі та передачі осіб, які вчинили злочини. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. № 4 (128). С. 35–40.
39. Волеводз А. Г. Правовые основы новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / Научн.-исслед. ин-т проблем укрепл. законн. и правопорядка при Ген. прокурат. Росс. Федерац. Москва. 2002. 462 с.
40. Волженкина В. М. Выдача в российском уголовном процессе: монография. Москва: Юрлитинформ, 2002. 333 с.
41. Волженкина В. М. Нормы международного права в российском уголовном процессе: монография. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 359 с.
42. Волженкина В. М. Применение норм международного права в российском уголовном процессе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Научн.-исслед. ин-т проблем укрепл. законн. и правопорядка при Ген. прокурат. Росс. Федерац. Москва. 1999. 205 с.
43. Волосюк П. В. Международное сотрудничество в уголовном судопроизводстве: учеб. пособ.. Ставрополь : СГУ, 2009. 274 с.

44. Гавриш Т. С. Проблеми допустимості доказів, отриманих в ході міжнародної правової допомоги в кримінальних справах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 20 с.
45. Галабала М. В. Розвиток науки кримінального права України в період після відновлення державної незалежності (питання загальної частини): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2013. 261 с.
46. Галенская Л. Н. Международная борьба с преступностью: монография. Москва : Междунар. отношения, 1972. 167 с.
47. Голыбина О. Е. Статут Международного уголовного суда и конституционно-правовые нормы о невыдаче собственных граждан: проблемы имплементации. *Московский журнал международного права*. 2004. № 3. С. 245–259.
48. Гребенюк В. М. Договірні відносини України у сфері взаємодопомоги у кримінальних справах (теорія і практика): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / НАН України, Інститут держави і права ім. М. Томенко. Київ. 1997. 20 с.
49. Гребенюк В. М. Проблеми законодавчого забезпечення міжнародних договорів України про правову допомогу. *Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14 бер. 1996 р.). Київ. 1996. С. 101–103.
50. Грищук Г. М. Екстрадиція як підстава протидії злочинності. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25 лист. 2016 р.). Одеса : ОДУВС, 2016. С. 54–55.
51. Грищук Г. М. Елементи механізму правового регулювання екстрадиції. *Актуальні проблеми кримінального права*: матеріали міжвуз.

наук.-теорет. конф. (Київ, 21 листоп. 2014 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 22–24.

52. Грищук Г. М. Європейський ордер на арешт як особливий юридичний інструмент екстрадиції. *Актуальні питання реформування правової системи України*: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 24–25 черв. 2016 р.). Луцьк : Вежа-друк, 2016. С. 258–260.

53. Грищук Г. М. Історія становлення інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 13 лист. 2015 р.). Одеса : ОДУВС, 2015. С. 47–48.

54. Грищук Г. М. Кримінально-правові підстави здійснення видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 6-2. С. 76–79.

55. Грищук Г. М. Кримінально-процесуальний порядок здійснення екстрадиційного провадження. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2015. № 2. С. 83–88.

56. Грищук Г. М. Міжнародно-правові підстави застосування інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки» 2013. Спецвипуск. Т. 1. С. 91–95.

57. Грищук Г. М. Нормативно-правове регулювання інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і аспірантів (Луцьк, 12–13 трав. 2015 р.). Луцьк : Вежа-друк, 2015. С. 277–278.

58. Грищук Г. М. Особливості видачі іноземній державі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду. *Вища освіта –*

студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку: матеріали міжнар. студ. наук. конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.). Київ. : МНТУ, 2017. С. 124–127.

59. Грищук Г. М. Особливості видачі особи для приведення до виконання вироку, що набрав законної сили. *Актуальні питання реформування правової системи України*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 26–27 черв. 2015 р.). Луцьк : Вежа-друк, 2015. С. 180–182.

60. Грищук Г. М. Поняття екстрадиційних правовідносин. *Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Міжнар. наук. – практ. конф. молодих учених (Луцьк, 27-28 берез. 2015 р.) / уклад. Л.І. Кекіс, Я.Л. Лукаш, І.О. Пряміцина. Луцьк : Вежа-друк, 2015. С. 277–278.

61. Грищук Г. М. Поняття та види екстрадиції в кримінальному праві. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка)*: матеріали доп. IV наук.-теорет. конф. (Київ, 6 груд. 2013 р.) / ред. кол.: В. В. Коваленко (голова), В. В. Чернеї, Є. М. Бодюл та ін. Київ: Вид-во Європейського університету, 2013. С. 52–54.

62. Грищук Г. М., Кісілюк Е.М. Правова природа видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Проблеми законності*. 2015. № 2 (128). С. 67–74.

63. Грищук Г. М., Кісілюк Е.М. Процес видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)*: матеріали VI міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 20 листоп. 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 28–32.

64. Грищук Г. М. Реалізація інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в правозастосовній практиці. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. С. 134-137.

65. Грищук Г. М. Сучасні концепції екстрадиції. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка: матеріали VII міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 18 листоп. 2016 р.)* / [ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 103–104.

66. Гусарєв С. Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 655 с.

67. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль. 7-е изд. Москва: Русский язык, 1978–1980. Т. 3. 1980. 555 с.

68. Декларація про державний суверенітет України: від 16.07.1990 р. №55—XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/55-12?test=e6YMfZ0CyFNAB8e.ZibE/Wb.HI4mEs80msh8Ie6>

69. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций. *Международная жизнь*. 1970. № 12. С. 140–145.

70. Демидюк О. Б. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. Число 2. С. 134–138.

71. Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Народною Демократичною Республікою Ємен про правову допомогу у цивільних і кримінальних справах від 06.12.1985 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/887_003

72. Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Туніською Республікою про правову допомогу у цивільних і

кримінальних справах від 26.06.1984 р. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/788_050

73. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 13.12.1993 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/498_604

74. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 27.05.1993 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_174

75. Договір між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах від 06.04.2000 р. URL:
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/704_050

76. Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників від 10.10.2004 р. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/818_020

77. Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників від 11.05.2004 р. URL:
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/364_027

78. Договір між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію від 21.10.1999 р. URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/156_026

79. Договір між Україною та Корейською Народно-Демократичною Республікою про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 13.10.2003 р. URL:
http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/408_012

80. Договір між Україною та Республікою Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних та кримінальних справах від 27.03.2003 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/192_021

81. Договір між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників від 4.11.2003 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591_008

82. Договір між Україною та Сирійською Арабською Республікою про правові відносини і взаємну правову допомогу в цивільних і кримінальних справах від 18.11.2009 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/760_023

83. Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників від 21.10.2003 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/076_013

84. Дремина Н. А. Законодательное регулирование международного сотрудничества Украины в сфере уголовной юстиции. *Актуальні проблеми держави та права*. Збірник наукових праць. Вип. 9. Одеса, 2000. С. 289–295.

85. Ерохин В. Передача осужденных иностранцев на родину для дальнейшего отбывания наказания. *Российская юстиция*. 1999. № 8. С. 35–37.

86. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_033

87. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 29.12.1995 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_008

88. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 26.09.2002 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_341?test=AZPMfVYbMbFmB8esZibE/Wb.HI4mEs80msh8Ie6

89. Єпур Г. В. Впровадження міжнародно-правових актів у кримінальне законодавство України: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2005. 195 с.

90. Жалинский А. Э. Современное немецкое уголовное право: учебник. Москва: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. 560 с.
91. Житний О. О. Деякі проблеми узгодження кримінально-правових та міжнародно-правових аспектів екстрадиції в законодавстві України. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 94–98.
92. Житний О. О. Кримінальне право України у міжнародно-правовому вимірі: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2013. 36 с.
93. Житний О. О. Кримінальне право України у міжнародно-правовому вимірі: порівняльний аналіз: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2013. 432 с.
94. З початку року Україна направила до РФ 21 запит на екстрадицію. – URL: <http://glavcom.ua/news/z-pochatku-roku-ukrajina-napravila-do-rf-21-zapit-na-ekstradiciyu--410126.html>
95. Задоя К. Проблеми реалізації у правовій системі України угоди між Україною та Організацією Об'єднаних Націй про виконання вироків, винесених міжнародним кримінальним трибуналом для колишньої Югославії. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 99. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_6_20.pdf
96. Закалюк А. П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика: навч. посібник. Київ: Ін Юре, 2008. 284 с.
97. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8.07.2011 р. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> (дата звернення: 25.05.2017)
98. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 25.05.2017)
99. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у

відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» від 16.05.2013 р. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/245-18> (дата звернення: 25.05.2017)

100. Закон України «Про громадянство України» від 08.10.1991 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1636-12> (дата звернення: 25.05.2017)

101. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14> (дата звернення: 25.05.2017)

102. Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10.12.1991 р. *Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога* (книга перша). Київ: Юрінком, 1996. 1254 с.

103. Закон України «Про міжнародні договори України» від 22.12.1993 р. *Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога* (книга перша). Київ: Юрінком, 1996. 1254 с.

104. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 25.05.2017)

105. Закон України «Про Національну поліцію» від 2.07.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page> (дата звернення: 25.05.2017)

106. Закон України «Про правонаступництво України» від 12.09.1991 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1543-12> (дата звернення: 25.05.2017)

107. Закон України «Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 рік»

від 22.09.1995 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/339/95> (дата звернення: 25.05.2017)

108. Закон України «Про приєднання України до Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, 1964 рік» від 22.09.1995 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/336/95> (дата звернення: 25.05.2017)

109. Закон України «Про приєднання України до Європейської конвенції про передачу засуджених осіб, 1983 рік» від 22.09.1995 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/337/95> (дата звернення: 25.05.2017)

110. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців» від 10.01.2002 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2942-14> (дата звернення: 25.05.2017)

111. Закон України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про боротьбу з бомбовим тероризмом» від 29.11.2001 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2855-14> (дата звернення: 25.05.2017)

112. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page> (дата звернення: 25.05.2017)

113. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною і Грузією про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання» від 21.11.1997 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/268_006 (дата звернення: 25.05.2017)

114. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною і Китайською Народною Республікою про передачу засуджених для відбування покарання» від 7.03.2002 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3106-14> (дата звернення: 25.05.2017)

115. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною і Монголією про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах»

від 1.11.1996 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/471/96> (дата звернення: 25.05.2017)

116. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах» від 10.11.1994 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/238/94> (дата звернення: 25.05.2017)

117. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах» від 4.02.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_174 (дата звернення: 25.05.2017)

118. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною і Соціалістичною Республікою В'єтнам про правову допомогу і правові відносини в цивільних і кримінальних справах» від 2.11.2000 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2080-14> (дата звернення: 25.05.2017)

119. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Азербайджанською Республікою про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання» від 21.11.1997 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/669/97> (дата звернення: 25.05.2017)

120. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників» від 6.07.2005 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2752-15> (дата звернення: 25.05.2017)

121. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах» від 17.12.1997 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/740/97> (дата звернення: 25.05.2017)

122. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Китайською Народною Республікою про екстрадицію» від

21.10.1999 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1184-14> (дата звернення: 25.05.2017)

123. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах» від 22.11.1995 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/452/95> (дата звернення: 25.05.2017)

124. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Республікою Узбекистан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання» від 19.03.1999 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/532-14> (дата звернення: 25.05.2017)

125. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Сирійською Арабською Республікою про правові відносини і взаємну правову допомогу в цивільних і кримінальних справах» від 18.11.2009 р. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1730-17> (дата звернення: 25.05.2017)

126. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах» від 10.02.2000 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840_019 (дата звернення: 25.05.2017)

127. Закон України «Про ратифікацію Договору між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про видачу правопорушників» від 1.07.2004 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1966-15> (дата звернення: 25.05.2017)

128. Закон України «Про ратифікацію Договору між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах» від

17.12.1993 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3737-12> (дата звернення: 25.05.2017)

129. Закон України «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Європейської Конвенції про передачу засуджених осіб» від 3.04.2003 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/718-15> (дата звернення: 25.05.2017)

130. Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом» від 17.01.2002 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2990-14> (дата звернення: 25.05.2017)

131. Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції» від 16.01.1998 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/44/98> (дата звернення: 25.05.2017)

132. Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, Додаткового протоколу 1975 р. та Другого додаткового протоколу 1978 р. до Конвенції» від 1.06.2011 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43/98> (дата звернення: 25.05.2017)

133. Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків» від 26.09.2002 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/172-15> (дата звернення: 25.05.2017)

134. Закон України «Про ратифікацію Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин» від 25.04.1991 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1000-12> (дата звернення: 25.05.2017)

135. Закон України «Про ратифікацію Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрям)» від 4.02.2004 р.

URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1433-15> (дата звернення: 25.05.2017)

136. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18.10.2006 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/251-16> (дата звернення: 25.05.2017)

137. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97> (дата звернення: 25.05.2017)

138. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» від 7.09.2005 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/31/2824-15> (дата звернення: 25.05.2017)

139. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування» від 11.01.2000 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1372-14> (дата звернення: 25.05.2017)

140. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах» від 10.11.1994 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/240/94> (дата звернення: 25.05.2017)

141. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми» від 21.09.2010 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2530-17> (дата звернення: 25.05.2017)

142. Закон України «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18.10.2006 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-16> (дата звернення: 25.05.2017)

143. Закон України «Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про

громадянські і політичні права» від 19.10.1973 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2148-08> (дата звернення: 25.05.2017)

144. Закон України «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму» від 12.09.2002 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/149-15> (дата звернення: 25.05.2017)

145. Закон України «Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року» від 03.03.1998 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/140/98> (дата звернення: 25.05.2017)

146. Закон України «Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року» від 3.03.1998 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/140/98> (дата звернення: 25.05.2017)

147. Закон України «Про ратифікацію Протоколу, що вносить зміни до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом» від 20.09.2006 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/167-16> (дата звернення: 25.05.2017)

148. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про правову допомогу в цивільних і кримінальних справах» від 10.06.2009 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1491-17> (дата звернення: 25.05.2017)

149. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2.06.2016 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402> (дата звернення: 25.05.2017)

150. Зелінська Н. А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / Ін-т законодавства Верхов. Ради України. Київ. 2007. 34 с.

151. Зелінська Н. А. Міжнародно-правова регламентація діапазону екстрадиційних злочинів. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. професорсько-викладацького і аспірантського складу. Одеська національна юридична академія. Одеса. : Фенікс, 2010. С. 721–723.*

152. Зелінська Н. А. Морально-політичні фактори формування права притулку і інституту екстрадиції в міжнародному праві: історична ретроспектива. *Актуальні проблеми держави і права. 2011. Вип. 58. С. 175–185.*

153. Зуєв В. Процесуальний порядок видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), як гарантія забезпечення прав особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Випуск 24. Т. 4. С. 91. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/visnuk_24%20t.%204.pdf*

154. Зюбанов Ю. А. Действие уголовного закона в пространстве (опыт сравнительного анализа уголовного законодательства стран СНГ): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Научн.-исслед. ин-т проблем укреплен. законн. и правопорядка при Ген. прокурат. Росс. Федерац. Москва. 2001. 19 с.

155. История государства и права СССР / Под ред. О.И. Чистякова, И.Д. Мартисевича. Москва. 1985. 368 с.

156. Іващенко В. О. Міжнародні та національні питання видачі злочинців. *Бюлетень Міністерства юстиції України. 2007. № 1 (63). С. 74–79.*

157. Інструкція про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства: затверджена спільним наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Верховного Суду України, Державної податкової адміністрації

України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 29.06.1999 р. № 34/5/22/103/512/326/73, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 07.07.1999 р. за № 446/3739. *Офіційний вісник України*. 1999. № 28. С. 185–194.

158. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів: затверджена спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України № 3/1/2/5/2/2 від 9.01.1997 р., зареєстрована в Міністерстві юстиції України 26.02.1997 р. за № 54/1858. *Офіційний вісник України*. 1997. № 9. С. 77–85.

159. Інструкція про порядок зносин органів внутрішніх справ України з компетентними правоохоронними органами іноземних держав з питань запобігання, розкриття та розслідування злочинів: затверджена наказом МВС України № 600 від 6.09.1995 р. Київ.1995. 25 с.

160. Інструкція про порядок обробки інформації в Національному центральному бюро Інтерполу в Україні: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України № 3/1/2/5/2/2 від 09.01.1997 р. *Офіційний вісник України*. 1997. № 9. С. 85–92.

161. Інструкція про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та за її межами, затверджена Наказом МВС № 794 від 2.07.2015 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0873-15>

162. Історія українського права : навч. посібник. / За ред. О. О. Шевченка. Київ : Олан, 2001. 214 с.

163. Карпенко М. І., Коковін М.І. Дослідження поняття та умов екстрадиції шляхом аналізу міжнародного законодавства. *Юридична наука*. 2016. № 4. С. 184–195.

164. Карпов О. Н. Правові основи екстрадиційного арешту. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. Київ, 2009. № 20. С. 291–299.

165. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Львівс. держ. ун-т внутр. справ. Львів. 2013. 350 с.

166. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права): монография. Москва: Аванта+, 2001. 560 с.

167. Кибальник А. Г. Современное международное уголовное право: понятие, задачи и принципы: учеб. пособие. Под. ред. А. В. Наумова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 252 с.

168. Конвенція ООН про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден від 16.12.1970 р., ратифікована Україною 27.12.1971 р., набрала чинності 23.03.1972 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_167 (дата звернення: 25.02.2017)

169. Конвенція ООН про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26.11.1968 р., ратифікована Україною 25.03.1969 р., набрала чинності 11.11.1970 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_168 (дата звернення: 25.02.2017)

170. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2.12.1949 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_162 (дата звернення: 25.02.2017)

171. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9.12.1948 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення: 25.02.2017)

172. Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.1973. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_389 (дата звернення: 25.02.2017)

173. Конвенція про передачу засуджених осіб від 21.03.1983. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_025?test=XNLMf5x.qwJgB8ewZibE/Wb.HI4mEs80msh8Ie6 (дата звернення: 25.02.2017)

174. Конвенція про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання у державі, громадянами якої вони є від 19.05.1978 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_831 (дата звернення: 25.02.2017)

175. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення: 25.02.2017)

176. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 7.10.2002 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_619 (дата звернення: 25.02.2017)

177. Конституція України: станом на 5 січня 2017 р.: відповідає офіц. тексту. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2017. 76 с.

178. Коняхин В. Институт экстрадиции: уголовно-правовая регламентация. *Законность*. 2005. № 1. С. 17-20.

179. Коробкін М. Ю., Іосіфов П. О. Сучасний стан екстрадиції як інституту міжнародного кримінального права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2006. № 2. С. 128–133.

180. Костенко Н. И. Международный уголовный суд: проблемы и перспективы. *Право и политика*. 2001. № 9. С. 50–56.
181. Кравчук С. Застосування законодавства, що регулює питання екстрадиції. *Право України*. 1998. № 8. С. 64–67.
182. Красноборова М., Рибалка Н., Фрич В. Передання кримінального провадження компетентному органу іноземної держави у разі унеможливлення екстрадиції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 132–137.
183. Кривошеин П. К. Преступление. Историческое исследование: монография. Киев: Украинская академия внутренних дел, 1993. 72 с.
184. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. 608 с.
185. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / [А.М. Бабенко, Ю.А. Вапсва, В.К. Гришук та ін.] ; за заг. ред. О.О. Бандурки. Харків: Вид-во ХНУВС, 2011. 378 с.
186. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Ю.В. Александров, В.А. Клименко. Київ: МАУП, 2004. 328 с.
187. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк; вступне слово д.ю.н., проф. О.О. Дудорова. Київ: Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с.
188. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко, М.І. Мельник та ін.; За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. 3-тє вид., переробл. та допов. Київ: Атіка, 2009. 744 с.

189. Кримінальний кодекс України : проект / Підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України. Київ: Українська правнича фундація, 1994. 152 с.

190. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 25.05.2017)

191. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 1040 с.

192. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

193. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 7-ме вид., переробл. та допов. Київ: Юридична думка, 2010. 1288 с.

194. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Під заг. ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка. Київ: ФОРУМ, 2001. 942 с.

195. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1196 с.

196. Кримінальний кодекс УРСР / Міністерство юстиції УРСР: Офіціальний текст із змін. та доп. на 1.11.1949 р., з постатейними матеріалами і додатками. Київ, 1950. 168 с.

197. Кримінальний Кодекс УРСР від 28.12.1960 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2002-05/page4> (дата звернення 25.05.2017)

198. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 25.05.2017)
199. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Т. 2 / [Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та інші]; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків: Право, 2012. 638 с.
200. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. Харків: Одіссей, 2013. 1104 с.
201. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 21.03.2009 р. Київ: Паливода А. В., 2009. 194 с.
202. Крохин А. Н. Система международного уголовного правосудия: проблемы интернационализации. *Юрист*. 1999. № 10. С. 72–75.
203. Кузик Т. Окремі аспекти участі перекладача під час надання міжнародної правової допомоги щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Право. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Choasp_2013_1_20.pdf
204. Культенко О. Роль працівників НЦБ Інтерполу в Україні у здійсненні міжнародного розшуку та екстрадиції. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 1. С. 167–178.
205. Куц В. Н. Роль кодификации уголовного законодательства Украины в сближении европейских законодательных систем. *Вісник університету внутрішніх справ*. 2000. № 12. С. 24–25.
206. Кучевська С. П. Проблеми гармонізації законодавства України про кримінальну відповідальність та Статуту Міжнародного

кримінального суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2009. 19 с.

207. Лешукова І. Процесуальні особливості міжнародної співпраці слідчих органів внутрішніх справ України при розв'язанні питань про видачу (екстрадицію). *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 11. С. 175–180.

208. Лешукова І. В. Кримінально-процесуальні проблеми взаємодії правоохоронних органів України з правоохоронними органами країн СНД у боротьбі зі злочинними співтовариствами. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 10. С. 129–133.

209. Лешукова І. В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідування злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національний університет внутрішніх справ. Харків. 2004. 20 с.

210. Лихова С., Свистуленко М. Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції. *Право України*. 2001. № 1. С. 120–124.

211. Лукашук И. И. Выдача обвиняемых и осужденных. *Журнал российского права*. 1999. № 2. С. 58–68.

212. Мазаева Н. Н. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства Российской Федерации в стадии предварительного расследования: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.09 / Росс. таможенная акад. Москва. 2004. 224 с.

213. Макаров М. А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ. 2012. 22 с.

214. Макаров М. А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ. 2012. 194 с.

215. Максимів Л. До питання про порядок обставин, що можуть перешкоджати видачі особи в іншу країну (екстрадиції). *Митна справа*. 2013. № 5. Ч. 2. Кн. 1. С. 93. URL: <http://www.mytna-sprava.com.ua/arkhiv-nomeriv.html>

216. Максимів Л. Правові основи підготовки офіційного звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 32. С. 245. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2013_32_28.pdf

217. Максимів Л. В. Деякі аспекти видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції) за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 7. С. 272–277.

218. Максимів Л. В. Перевірка обставин, що можуть перешкоджати видачі особи (екстрадиційна перевірка): деякі проблемні аспекти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2013. Вип. 4. С. 367–376.

219. Маланюк А. Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Акад. адвокатури України. Київ, 2004. 20 с.

220. Маланюк А. Г. Провадження у кримінальних справах, пов'язане з міжнародними відносинами, за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Львівс. нац. ун-т імені Івана Франка. Львів, 2004. 283 с.

221. Мартенс Ф. Ф. Современное международное право цивилизованных народов. 5-е изд., доп. и испр. Санкт-Петербург, 1905. 626 с.

222. Матеріали про результати роботи міжнародно-правового управління Генеральної прокуратури України у 2011 році / Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/zvitmu.html> (дата звернення 25.05.2017)

223. Мацко А. С. Міжнародне право: навч. посіб. Харків: Видавництво Національного ун-ту внутрішніх справ, 2003. 376с.

224. Международное право : Учебник / отв. ред. Ю.М. Колосов, Э. С. Кривчикова. Москва: Междунар. отношения, 1998. 720 с.

225. Международное право : Учебник. Изд. 2-е, доп. и перераб. Отв. ред. Ю. М. Колосов, В. И. Кузнецов. Москва: Междунар. отношения, 2000. 812 с.

226. Международное сотрудничество в борьбе с преступностью: учебник для академического бакалавриата / С. В. Троицкий [и др.]; отв. ред. Р. А. Каламкарян. Москва: Издательство Юрайт, 2016. 349 с.

227. Международное уголовное право : учеб. пособие / под общ. ред. В. Н. Кудрявцева. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Наука, 1999. 264 с.

228. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар кримінального кодексу України, 7-ме вид., переробл. та доповн. Київ: Юридична думка, 2010. 1288 с.

229. Меморандум про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Угорської Республіки: 16.12.2009 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/348_077

230. Методичні рекомендації щодо отримання та надання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження / Йовенко І.І., Лешукова І.В., Щур Є.В. Харків. 2013. 36 с.

231. Милинчук В. В. Взаимная правовая помощь по уголовным делам: общин условия оказания и формы (действующая практика и перспективы развития): дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.09 / МГУ им. В.М. Ломоносова. Москва. 2001. 321 с.

232. Милинчук В. В. Новые тенденции международного сотрудничества в сфере уголовного процесса: концепция транснационального правосудия. *Государство и право*. 2004. № 1. С. 87–97.

233. Минкова Ю. В. Принципы института выдачи (экстрадиции) в международном праве: монография. Москва: Рос. ун-т дружбы народов, 2002. 281 с.

234. Митрофанов А. А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одеський ун-т внутр. справ. Одеса, 2005. 186 с.

235. Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація: монографія. Одеса : Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2004. 132 с.

236. Митрофанова І. І., Гайкова Т.В. Кримінальна відповідальність біженців, які вчинили злочини. *Вісник Кременчуцького державного університету імені Михайла Остроградського*. 2009. Випуск 5 (58). Частина 1. С. 148–151.

237. Михайленко П. П. Борьба с преступностью в Украинской ССР. В 2 т. Т. 1 : 1917-1925 гг. Киев : Высшая школа, 1966. 832 с.

238. Міжнародне публічне право: підруч. / Репецький В.М., Лисик В.М., Микієвич М.М. та ін.; за ред. В.М. Репецького. 2 ге вид. Київ: Знання, 2012. 437 с.

239. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження : науково-практичний посібник / За заг. ред. І.О. Фролової. Київ : «Алерта», 2013. 426 с.

240. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 19.10.1973 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_043

241. Міжнародний розшук та видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення: навч. посіб. / І.В. Басиста, В.І. Галаган, О.М. Калачова, Л.В. Максимів. Київ: УкрДГПІ, 2016. 276 с.

242. Міжнародно-правове співробітництво України з питань кримінального судочинства. Офіц. вид. Ужгород : ІВА, 2001. 283 с.

243. Мотиль В. І. Прокурорський нагляд за екстрадицією особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ун-т державн. фіскальн. служби. Ірпінь, 2012. 21 с.

244. Мудрак Д. О. Поняття видачі правопорушників та передачі засуджених осіб у міжнародному праві. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 8 (58). С. 96–100.

245. Нагдалиев Х. З. Современные особенности регулирования экстрадиции в международном праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / МГУ им. М.В.Ломоносова. Москва. 2016. – 22 с.

246. Наказ Генеральної прокуратури України № 27 «Про забезпечення виконання органами прокуратури України Угоди між Генеральною прокуратурою України і Міністерством юстиції Республіки Польща на виконання статті 3 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 р.» від 16.11.1998 р. – URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.3184.0> (дата звернення 25.05.2017)

247. Наказ Генеральної прокуратури України № 42 «Про забезпечення виконання органами прокуратури України Угоди між Генеральною прокуратурою України та Генеральною прокуратурою Республіки Молдова на виконання статті 3 Договору між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 13.12.1993 р.» від 19.07.2010 р.

URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=08KDA5FB0A> (дата звернення 25.05.2017)

248. Наказ Генеральної прокуратури України № 8 «Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародно-правового співробітництва» від 11.02.2013 р. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102 (дата звернення 25.05.2017)

249. Нарбутаєв Э., Сафаєв Ф. Курс Международного уголовного права: учебник. Ташкент: Мехнат, 2006. 289 с.

250. Нестеренко С.С. До визначення поняття екстрадиції у міжнародному праві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 311–315.

251. Нестеренко С. Правова природа інституту видачі (екстрадиції). *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 11. С. 167–169.

252. Нестеренко С. Судовий розгляд справ in absentia та захист прав особи в механізмі екстрадиції. *Юридична Україна*. 2009. № 10. С. 135–140.

253. Нестеренко С. С. Застосування катування, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження та покарання як підстава невидачі в інституті екстрадиції. *Право і суспільство*. 2009. № 5. С. 132–136.

254. Нестеренко С. С. Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Одеська юрид. акад. Одеса. 2010. 19 с.

255. Новини Міністерства юстиції України. Щороку Україна задовольняє кілька сотень запитів іноземних держав на видачу правопорушників / Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/40527> (дата звернення: 25.05.2017)

256. Ожегов С. И. Словарь русского языка : 57 000 слов / С.И. Ожегов; под ред. Н.Ю. Шведовой. 23-е изд., испр. Москва: Русский Язык, 1990. 915 с.

257. Озерська А. В., Озерський І. В. Екстрадиція: кримінально-правовий аналіз. *Економіка, фінанси, право*. 2005. № 3. С. 27–29.

258. Озерська А. В. Екстрадиція в кримінальному праві України. *Економіка, фінанси, право*. 2005. № 1. С. 34–37.

259. Оніщик Ю. Особливості застосування правових норм щодо екстрадиції осіб під час розслідування фінансових правопорушень транснаціонального характеру. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 2. С. 100–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_2_20

260. Основы государства и права : учеб. пособие / Л.Л. Богачева, В.А. Бигун, Ю.П. Битяк и др. ; под ред. В.В. Комарова. Харьков. 1997. 245 с.

261. Пашковський М. І. Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Одеська юрид. акад. Одеса. 2002. 282 с.

262. Підгородинська А. В. Визнання та виконання рішень іноземних судів та міжнародних судових органів у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Одеська юрид. акад. Одеса. 2012. 20 с.

263. Підгородинська А. В. Особливості визнання та виконання іноземних рішень під час здійснення окремих процесуальних дій у кримінальному провадженні. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/24194/%C0>

264. Польовий М.А. Сучасні методи моделювання політичних процесів: теорія та практика застосування: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02 / Одеська юрид. акад. Одеса. 2012. 44 с.

265. Пономаренко Ю. А. Зворотна дія кримінального закону в часі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2002. 20 с.

266. Пономаренко Ю. А. Чинність і дія кримінального закону в часі: Монографія. Київ: Атіка, 2005. 288 с.

267. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / [упоряд. Ю.К. Качуренко]. 2-е вид. Київ: Юрінформ, 1992. 271 с.

268. Практика застосування судами України міжнародних договорів України щодо визнання та виконання вироків іноземних судів: узаг. Верховного Суду України від 1.02.2008 р. / Верховний Суд України. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81blcba>.

269. Про знахідку по Литовському праву // Праці комісії для виучування історії західноруського та українського права. Київ. 1926. Вип. II. 185 с.

270. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» (реєстр. № 4712 від 16.04.2014 р.). URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/ihl-nat-3.htm>. (дата звернення: 25.05.2017)

271. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» (реєстр. № 2897 від 19.05.2015 р.) URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55214 (дата звернення: 25.05.2017)

272. Проект Кримінального кодексу України / Підготовлений за завданням Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку і законності авторським колективом на чолі з професором В.М. Смітінком; внесений народним депутатом О.Б. Маяковським на розгляд Верховної Ради в першому читанні. *Іменем Закону*. 16 травня 1997. № 20 (4946). 16 с.

273. Проект Кримінального кодексу України № 1029 від 12.05.1998 р. : порівняльна таблиця третього читання 04.04.2001 р. URL: http://www.rada.kiev.ua/osmir/tables/04_2001/TABL10290003

274. Пудовочкин Ю. Сравнительно-правовые аспекты действия уголовного законодательства России и стран СНГ по кругу лиц. *Уголовное право*. 2004. № 2. С. 54–56.

275. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посібник / П. М. Рабінович. 10-е вид., доп. Львів : Край, 2008. 224 с.

276. Рабінович П. М. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи. *Вісник Академії правових наук України*. 10/2002. № 4(31). С. 3–14.

277. Разакова Т. В. Проблема колізії кваліфікації між кримінальними кодексами різних країн та її вплив на вирішення питань про видачу осіб, що підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину. *Актуальні проблеми юридичної науки: матеріали міжнар. наук. конф. «Шості осінні юридичні читання»* (Хмельницький, 26-27 жовт. 2007 р.): У 3-х частинах. Частина третя: «Адміністративне право. Адміністративний процес. Фінансове право. Кримінальне право. Кримінологія. Кримінальний процес. Криміналістика». Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. 335 с.

278. Рішення Європейського суду з прав людини від 18.02.2010 р.: Гарькавий проти України. URL: <http://www.pozovna.com.ua-garkaviy-vs-ukraine>.

279. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27.10.1999 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-99>

280. Рогатинська Н., Вакіряк В. Діяльність органів прокуратури у забезпеченні процесуального порядку екстрадиції. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 164–168.

281. Родионов К. С. Загадка экстрадиции. *Право и государство: теория и право*. 2005. № 5. С. 115–124.

282. Роз'яснення Міністерства Юстиції України «15-річний досвід виконання Україною Конвенції про передачу засуджених осіб» від 3.01.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

283. Российское законодательство X–XX веков: В 9 т. Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства. Москва : Юридическая литература. Т 2. 1985. 628 с.

284. Садовий М. І., Вовкотруб В. П., Трифонова О. М. Вибрані питання загальної методики навчання фізики: навчальний посібник. Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2013. 252 с.

285. Сафаров Н. А. Экстрадиция в международном уголовном праве : проблемы теории и практики : Extradition in International Criminal Law : Problems of Theory and Practice. Москва: Волтерс Клувер, 2005. 416 с.

286. Свистуленко М. П. Екстрадиція в правовій системі України: основні кримінально-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київс. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ. 2005. 237 с.

287. Свистуленко М. П. Екстрадиція в правовій системі України: основні кримінально-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київс. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ. 2005. 17 с.

288. Селецький С. І. Кримінальне право України (загальна частина): навчальний посібник. Київ, 2008. 248 с.

289. Сергеевский Н. Д. Русское уголовное право. Часть общая: Пособие к лекциям. Издание 9-е. Санкт-Петербург: Типография М. М. Стасюлевича, 1911. 398 с.

290. Слободзян А. Реалізація основних принципів екстрадиції у національному законодавстві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 4. С. 275. URL: http://www.pap.in.ua/4_2013/85.pdf

291. Слободзян А. П. Міжнародні стандарти інституту видачі особи (екстрадиції) як джерело українського судочинства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 10-2 (2). С. 130–132.

292. Смирнов М. И. Понятие и правовая природа выдачи (экстрадиции). *Современное право*. 2007. № 3. С. 12–17.

293. Сміла А. С. Механізм правового регулювання екстрадиції. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка)* : матеріали. наук.-теорет. конф. (Київ, 24.09.2010 р.) / ред. кол. : В.В. Коваленко (голова), О.М. Джужа, Є.М. Бодюл та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2010. 192 с.

294. Рішення Європейського суду з прав людини справа «Байсаков та інші проти України»: Заява N 54131/08. 18.02.2010. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_545

295. Рішення Європейського суду з прав людини справа «Солдатенко проти України»: Заява N 2440/07. 23.10.2008. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_504

296. Статистична інформація Генеральної прокуратури України. – URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

297. Степанов А. В. О выдаче преступников. *Юридический вестник*. 1984. № 7. С. 322–323.

298. Сторожик Я. Підстави та процесуальний порядок застосування тимчасового арешту. *Митна справа*. 2014. № 5. Ч. 2. Кн. 1. С. 134. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis

299. Сучасна правова енциклопедія [О.В. Зайчук, О.Д. Копиленко, Н.М. Оніщенко та ін.]; Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 384 с.

300. Табалдиева В. Ш. Международное сотрудничество в сфере уголовного судопроизводства : учеб. пособие. Москва: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. 192 с.

301. Теліпко В. Е. Овчаренко А.С. Міжнародне публічне право: навч. посіб.; за заг. ред. В.Е. Теліпко. Київ : Центр учбової літ., 2010. 636 с.

302. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. Київ : Алерта, 2014. 420 с

303. Тертишник В., Тертишник О. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері правосуддя: екстрадиція та конфіскація. *Юридична Україна*. 2003. № 6. С. 34–39.

304. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підруч. 5-те вид., доп. і перероб. Київ: А.С.К., 2007. 848 с.

305. Типовий договір про видачу: резолюція 45/116 Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_687

306. Тихомирова Л. В., Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия; под ред. М. Ю.Тихомирова. Москва, 1997. 526 с.

307. Тітко І. А. Окремі питання правової регламентації екстрадиції за Кримінально-процесуальним кодексом України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 1. С. 45–51.

308. Ткачевский Ю. М., Сафаров Н. А. Национальное законодательство об экстрадиции (сравнительный анализ). *Вестник Московского университета*. Сер. 11 : Право. 2003. № 5. С. 40–59.

309. Толочко О. Гуманізація процедури екстрадиції осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 50–55.

310. Толочко О. Роль рішень Європейського суду з прав людини в механізмі кримінального процесуального регулювання. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 56-61

311. Тростянська Я. В. Визнання і виконання в Україні вироків іноземних держав: дис. ... канд. юрид. наук:12.00.09 / НАВС. Київ: НАВС, 2011. 233 с.

312. У справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут): Висновок Конституційного Суду України від 11.07.2001 р. *Вісник Конституційного Суду України*. 2001. № 4.

313. Угода між Україною та Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією про правову допомогу в цивільних і кримінальних справах від 10.06.2009 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/434_029

314. Уголовное право Украины. Общая часть: Учебник для студентов юрид. вузов и фак. / М. И. Бажанов, Ю. В. Баулин, В. И. Борисов и др.; Под ред. профессоров М. И. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тация. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков: Право, 1999. 400 с.

315. Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про ратифікацію Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» від 26.01.1987 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3484-l1>

316. Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» від 19.10.1973 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2148-08>

317. Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Міжнародної конвенції про боротьбу з захопленням заручників» від 8.05.1987 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3954-l1>

318. Фединяк Л. Визнання іноземних рішень на території України: окремі питання. *Право України*. 2000. № 7. С. 82–84.

319. Филимонов В. Д. Генезис преступления: монография. Москва: Юрлит-информ, 2017. 144 с.

320. Філянїна Л. А. Інститут видачі злочинців в угодах держав СНД: проблеми та перспективи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київс. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ. 2011. 22 с.

321. Фрич В. Відмова в екстрадиції особи іншій державі. *Науковий вісник Херсонського державного університету* (Серія «Юридичні науки»). 2014. № 6–1. Т. 4. С. 151. URL: <http://www.lj.kherson.ua/index.php/arkhiv-vidannya?id=97>

322. Фрич В. І. Проблемні питання міжнародного співробітництва під час видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції). *Наше право*. 2015. № 1. С. 80–84.

323. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: автореф. ... дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08 / КНУВС. Київ: КНУВС, 2007. 38 с.

324. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. Львів. 2007. 557 с.

325. Чорноус Ю. М. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 143–150.

326. Чучаев А. И., Кизилов А. Ю. Уголовно-правовая охрана представителей власти в 11-17 в.в. *Государство и право*. 2001. № 6. С. 86–90.

327. Шалгунова С. А., Березняк В. С. Проблемні питання правового визначення терміна «екстрадиція». *Науковий вісник Юридичної академії МВС України*. 2005. № 3 (22). С. 384–389.

328. Шапченко С. Д. Механізм кримінально-правового регулювання в правовій системі України: основні режими функціонування. *Вісник Київського університету. Юридичні науки*. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2002. Вип. 47. С. 198–203.

329. Шаргородский М. Д. Выдача преступников и право убежища в международном уголовном праве. *Вестник Ленинградского университета*. 1947. № 8. С. 45–51.

330. Шафіков Е. Р. Інститут видачі (екстрадиції): особливості регулювання. *Актуальні проблеми кримінального і кримінально-процесуального законодавства і практики його застосування*: матеріали доповідей учасників Регіонального круглого столу. Хмельницький: ХІУП, 2002. 260 с.

331. Шевченко О. Т. Традиції та тенденції екстрадиційної правозастосовчої практики. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 396–403.

332. Шлянцев Д. А. Міжнародне право: курс лекцій. Москва: Юстіцінформ. 2006. 256 с.

333. Шкарупа В. К., Забарний Г. Г. Деякі питання щодо екстрадиції в Україні. *Науковий вісник Дніпропетр. юрид. інституту МВС України*. 2001. № 1. С. 155–160.

334. Шуляк Ю. Л. Кримінальна відповідальність за шахрайство: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ: НАВС, 2011. 275 с.

335. Щороку Україна задовольняє кілька сотень запитів іноземних держав на видачу правопорушників URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2012/6/8/65758.htm>

336. Юр'єва Н. В. Мотиваційні ресурси стресостійкості військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2015. 23 с.

337. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А–Г. 672 с.

338. Юртаєва К. В. Особливості виконання вироку іноземного суду за кримінальним правом України. *Форум права*. 2016. № 3. С. 289–294.

339. Card, Cross & Jones. Criminal Law. Twelfth Edition. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1992. 570 p.
340. Cruz P. A Modern Approach to Comparative Law. Deventer; Boston: Kluwer, 1993. 350 p.
341. Electronic Monitoring vs. Halfway Houses: A Study of Federal Offenders by Jody Klein-Saffran. URL: <<http://www.bop.gov>>.
342. Encyclopedia of Crime and Justice / Joshua Dressler, Editor in Chief. Vol. 3. "Juvenile Justice: Juvenile Court – Rural Crime". 2-nd ed. N.Y., etc.: Macmillian Reference USA, 2002. 1780 p.
343. Federal Criminal Code and Rules. St. Paul, Minn., West Group, 2003. 1436 p.
344. Grischuk Galina. Institute of extradition: criminal-executive aspects. *Застосування іноземної мови при викладанні кримінально-правових дисциплін: матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 30 черв. 2017 р.)* / [редкол.: В. В. Чернєй, С. С. Чернявський, А. В. Савченко та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 16–18.
345. Hryszczuk H. Powstanie instytutu ekstradycji osoby, która popełniła przestępstwo karne. *Knowledge. Education. Law. Management*. Lodz (Poland), 2013. № 4 (1). P. 69–87.
346. Rush G. The Dictionary of Criminal Justice. Dushkin Publishing Group, Inc. Com., 1991. 360 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

АНКЕТА

для працівників Національної поліції України з метою з'ясування їх думки щодо стану екстрадиції в Україні

Шановний респонденте! Просимо Вас відповісти на питання з приводу важливої науково-практичної проблематики – стану екстрадиції в Україні. Для цього Вам треба підкреслити або обвести у коло тільки один пропонований нами варіант відповіді (якщо інше не передбачено в умовах питання) чи дати свою власну відповідь (у тих випадках, коли це пропонується). Отримана від Вас інформація буде оброблена, проаналізована та використана у наукових дослідженнях у галузі кримінального права.

Будь ласка, не залишайте жодного запитання без відповіді!

Дякуємо за Вашу участь в анкетуванні!

1. Визначте, до якої галузі права належить інститут екстрадиції?

- конституційного (23,4%);
- кримінального (45%);
- кримінально-процесуального (58,2%);
- міжнародного (29,3%);
- адміністративного (21,5%);
- кримінально-виконавчого (28,4%)
- має міжгалузевий характер (64,5%).

2. Чи вважаєте Ви авторське визначення екстрадиції як передачі іноземній державі особи, яка порушила закони даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення,

до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу, чітким і повним?

- так (65,9%);
- ні (32,7%).

3. Як ви вважаєте, звернення до зарубіжного досвіду щодо визначення екстрадиції буде корисним для розвитку вітчизняного кримінального права?

- так (68,3 %);
- ні (21,1%).

4. Визначте, що є об'єктом екстрадиційних відносин:

- особи, з приводу яких здійснюється екстрадиція (18,3%);
- дії держав в особі їх компетентних органів, спрямовані на екстрадицію або відмову в екстрадиції особи, яка вчинила екстрадиційний злочин та перебуває на території однієї з держав (28,9%);
- результат діяльності двох держав з приводу видачі особи, яка вчинила злочин, заради досягнення якого між ними встановлювався правовий зв'язок (52,4%).

5. Визначте, хто є суб'єктом екстрадиційних відносин:

- тільки фізична особа, яка обвинувачується у вчиненні злочину або засуджена за його вчинення (12,7%);
- особа, яка передається однією державою іншій (10,3%);
- винятково держави (8,8%);
- правоохоронні та компетентні органи іноземних держав, що співпрацюють у напрямі протидії злочинам міжнародного характеру (24,7%);
- держави в особі уповноважених органів і міжнародні судові установи (43,5%).

6. Чи вважаєте Ви необхідним закріпити в нормах КК принцип виключення з підстав видачі осіб за вчинення ними політичного злочину, виклавши ч. 3 ст. 10 КК в наступній редакції: «Іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на

території України та отримали політичний притулок в Україні, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду»?

- так (62,6%);
- ні (36,7%);
- Ваш варіант (0,03%).

7. Чи вважаєте Ви необхідним закріпити в нормах КК положення щодо відмови у видачі особи, якщо вона запитується з метою покладення на особу кримінальної відповідальності надзвичайним судом або в порядку спрощеного судочинства чи з метою виконання вироку, винесеного таким судом або в порядку спрощеного судочинства, коли є достатні підстави вважати, що в ході такого судочинства даній особі не буде чи не було забезпечено мінімальні гарантії захисту прав людини?

- так (74,2%);
- ні (24,7%);
- Ваш варіант (1%).

8. Чи вважаєте Ви необхідним закріпити в нормах КК положення щодо забезпечення конституційного принципу рівності громадян перед законом незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками?

- так (76,9 %);
- ні (21,3%);
- Ваш варіант (1%).

9. Чи вважаєте Ви необхідним запозичення та закріплення положень Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків для законодавчого встановлення в Україні підстав виконання покарання, винесеного вирокіом суду іноземної держави?

- так (62,3 %);

- ні (36,9%);
- Ваш варіант (0,03%).

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

з приводу анкетування працівників Національної поліції з метою з'ясування їх думки щодо стану екстрадиції в Україні

Анкетування проводилося серед 300 практичних працівників органів слідства Національної поліції у м. Києві, Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Одеській, Рівненській, Харківській, Черкаській, Чернігівській областях.

Мета анкетування: по-перше, з'ясувати думку респондентів щодо реалізації норм кримінального законодавства у сфері видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; по-друге, підтвердити або спростувати результати нашого дисертаційного дослідження, а також використати отримані дані при формулюванні висновків і розробці пропозицій (рекомендацій) щодо вдосконалення положень доктрини та національного кримінального законодавства стосовно реалізації норм кримінального законодавства у сфері екстрадиції.

Категорія респондентів: 300 працівників підрозділів органів слідства Національної поліції України у м. Києві, Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Одеській, Рівненській, Харківській, Черкаській, Чернігівській, які: а) проходили службу у практичних підрозділах (слідчі); б) висловили бажання про анкетування.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів: а) вищої юридичної освіти; б) досвіду практичної роботи на відповідних посадах від 3

і більше років; в) сформованої думки та власного уявлення щодо питань реалізації норм кримінального законодавства у сфері видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення/давання відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: приблизно 25–35 хв.

Структура анкети: 1) вступна частина – містить положення про мету та правила заповнення анкети; 2) основна частина – містить питання з пропонованими варіантами відповідей, котрі різняться за характером та кількістю.

Зміст пропонованих питань: базується на отриманих у дисертаційному дослідженні персональних результатах і науково обґрунтованих даних, що мають бути спростовані чи підтверджені респондентами, а також позиціях, які мають бути визначені чи уточнені.

Особливості пропонованих варіантів відповідей: застосовувався спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну з трьох (“так”, “ні” або “Ваш варіант”) вже сформульованих відповідей.

Аналіз відповідей респондентів:

Питання в пропонованій анкеті були сформульовані таким чином, щоб отримати максимально точні, обґрунтовані та логічні відповіді респондентів, при цьому основна ідея анкетування полягала в об’єктивному з’ясуванні позиції працівників поліції як досвідчених фахівців у сфері правоохоронної діяльності та застосування кримінального законодавства, спеціалістів-практиків, юристів з вищою освітою.

Відповіді на питання № 1 показали, що 64,5% опитаних вважають, що інститут екстрадиції має міжгалузевий характер. Натомість, 23,4% респондентів вважають, що екстрадиція відноситься до конституційного права, до кримінального – 45% опитаних, до кримінально-процесуального –

58,2%, до міжнародного – 29,3%, до адміністративного – 21,5%, до кримінально-виконавчого – 28,4% опитаних.

Відповідь на питання № 2 продемонстрували, що пропоновану авторську дефініцію екстрадиції як передачу іноземній державі особи, яка порушила закони даної держави, на вимогу останньої для притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до кримінальної відповідальності або приведення у виконання вироку суду, що вступив у законну силу, вважають найбільш чіткою і повною 65,9% респондентів.

Переважна кількість опитаних респондентів (68,3%) вказали, що вважають корисним звернення до зарубіжного досвіду щодо визначення екстрадиції у теоретичному та практичному аспектах для можливості його імплементації у вітчизняне законодавство (питання № 3), 21,1% опитаних не бачать у цьому необхідності.

У питаннях №4-5 ми намагалися з'ясувати, наскільки оптимальними є наші теоретичні висновки та практичні пропозиції по дисертації, в першу чергу – щодо структурного складу екстрадиційних правовідносин. Зокрема, об'єктом екстрадиційних відносин респонденти визначили: осіб, з приводу яких здійснюється екстрадиція (18,3% опитаних вважають правильною таку позицію), дії держав в особі їх компетентних органів, спрямовані на екстрадицію або відмову в екстрадиції особи, яка вчинила екстрадиційний злочин та перебуває на території однієї з держав (28,9% опитаних обрали вказаний варіант як правильний), результат діяльності двох держав з приводу видачі особи, яка вчинила злочин, заради досягнення якого між ними встановлювався правовий зв'язок (52,4%), що підтверджується власними теоретичними висновками.

Щодо суб'єктного складу екстрадиційних відносин відповіді розділилися наступним чином: 12,7% вважають суб'єктами досліджуваних відносин тільки фізичну особу, яка обвинувачується у вчиненні злочину або засуджена за його вчинення, 10,3% – особу, яка передається однією державою

іншій, винятково держави – такий варіант обрали 8,8% опитаних, правоохоронні та компетентні органи іноземних держав, що співпрацюють у напрямі протидії злочинам міжнародного характеру (24,7%), держави в особі уповноважених органів і міжнародні судові установи – цей варіант виділили 43,5% респондентів, що отримало також і теоретичне підтвердження. Отже, теоретичні висновки по дисертації щодо структурного складу екстрадиційних правовідносин отримали підтвердження практичних працівників Національної поліції.

У наступних питаннях (№№ 6-9) ми прагнули з'ясувати необхідність законодавчих змін щодо екстрадиції. Ось які відповіді ми отримали: 62,6% опитаних вважають необхідним закріпити в нормах КК принцип виключення з підстав видачі осіб за вчинення ними політичного злочину, виклавши ч. 3 ст. 10 КК в наступній редакції: «Іноземці та особи без громадянства, які вчинили кримінальні правопорушення поза межами України і перебувають на території України та отримали політичний притулок в Україні, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду», 36,7% не погоджуються із вказаною пропозицією.

74,2% опитаних працівників Національної поліції вважають необхідним закріпити в нормах КК положення щодо відмови у видачі особи, якщо вона запитується з метою покладення на особу кримінальної відповідальності надзвичайним судом або в порядку спрощеного судочинства чи з метою виконання вироку, винесеного таким судом або в порядку спрощеного судочинства, коли є достатні підстави вважати, що в ході такого судочинства даній особі не буде чи не було забезпечено мінімальні гарантії захисту прав людини, натомість 24,7% не вважають зазначену пропозицію нагальною.

Вважають необхідним закріплення в нормах КК положення щодо забезпечення конституційного принципу рівності громадян перед законом незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану,

місця проживання, за мовними або іншими ознаками 76,9% респондентів, 21,3% не розділяють вказану пропозицію.

62,3% вважають необхідним запозичення та закріплення положень Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків для законодавчого встановлення в Україні підстав виконання покарання, винесеного вироком суду іноземної держави, 36,9% не погоджуються із вказаним твердженням.

ДОДАТОК Б

Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України щодо екстрадиції

(П Р О Е К Т Закону України)³

Верховна Рада України постановляє:

Внести до Кримінального кодексу України такі зміни:

1) викласти статтю 10 у такій редакції:

Стаття 10. Вирішення питання про кримінальну відповідальність осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за законодавством іноземної держави і перебувають на території України, та виконання вироків, винесених іноземними судами чи міжнародними судовими установами

1. Громадяни України, які вчинили злочини поза межами України, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності та віддання до суду чи приведення до виконання винесеного судом обвинувального вироку.

2. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на території України, можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

3. Іноземці та особи без громадянства, які вчинили злочини поза межами України і перебувають на території України та отримали політичний притулок в Україні, не можуть бути видані іноземній державі для притягнення до кримінальної відповідальності і віддання до суду.

4. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства з метою притягнення їх до кримінальної відповідальності надзвичайним судом чи в порядку спрощеного судочинства, коли є підстави вважати, що таким особам не буде забезпечено мінімальні гарантії прав людини.

³ Цей проект Закону України розроблено автором самостійно.

5. Забороняється видача іноземців та осіб без громадянства за ознаками раси, віросповідання, громадянства, етнічної належності, політичних поглядів, статі, статусу.

6. Україна може перейняти кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не ухвалено вирок, щодо громадян України та іноземців, які вчинили злочини за межами України і перебувають на території України, але які не можуть бути видані іноземній державі або у видачі яких відмовлено, якщо діяння, у зв'язку з яким запитується передача кримінального провадження, згідно з цим Кодексом визнається злочином.

7. Виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи щодо іноземців чи осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні, можливо, якщо діяння, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, згідно з цим Кодексом визнається злочином або було б злочином у разі його вчинення на території України.

8. Україна має право видати іноземців, які вчинили злочини за межами України і перебувають на території України або здійснювати щодо них процесуальні дії у відповідності з вимогами КПК України.

ДОДАТОК В

**Статистичні дані щодо видів правової допомоги за зверненнями
установ України та іноземних установ за 2013-2016 рр.**

		Виконання процесуальних дій				Види правової допомоги Перейняття кримінального провадження				Екстрадиція			
		2013	2014	2015	за 9 міс. 2016	2013	2014	2015	за 9 міс. 2016	2013	2014	2015	за 9 міс. 2016
Звернення іноземних установ	надійшло звернень	1797	1862	1875	1411	93	105	167	217	104	61	81	91
	виконано звернень	1673	1751	1837	1353	108	62	78	99	76	85	45	73
	підготовлено звернень	558	568	543	410	57	26	14	8	260	158	118	117
Звернення установ України	надіслано звернень для виконання	506	488	468	370	37	19	11	7	258	158	118	112
	виконано звернень	355	350	316	308	38	29	12	7	171	109	109	65
Усього		4889	5019	5309	3852	333	241	282	338	869	571	353	458

ДОДАТОК Г

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-18/12-1464

"07" липня 2016 р.

Професору кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ
Кісілюку Е. М.
пл. Солом'янська, 1,
м. Київ, 03035

Шановний Едуарде Миколайовичу!

Повідомляємо Вам, що пропозиції щодо вдосконалення статті 10 Кримінального кодексу України, підготовлені аспірантом кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Грищук Г. М., у якої Ви є науковим керівником, за результатами виконаного нею дисертаційного дослідження за темою «Кримінально-правова характеристика інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення», мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, практичну значимість, є науково обґрунтованими і доведені до відома народних депутатів – членів Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності для подальшого врахування ними, як суб'єктами права законодавчої ініціативи, у законотворчій діяльності.

З повагою
Голова Комітету

А. Кожем'якін

ДОДАТОК Д

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший заступник начальника
Робочого апарату-начальник
управління організаційного та
технічного забезпечення
Національної поліції України
підполковник поліції

Є.К.Паніотов

2017 р.

А К Т

впровадження у практичну діяльність Національної поліції України матеріалів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Гришук Г. М. на тему «Кримінально-правова характеристика інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення»

Комісія у складі начальника відділу РА Укрбюро Інтерполу капітана поліції Соцького Р.М., головного інспектора РА Укрбюро Інтерполу підполковника поліції Харченка Ю.В. та старшого інспектора з особливих доручень підполковника поліції Калатура М.В. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Гришук Г. М. на тему «Кримінально-правова характеристика інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення» впровадженні у практичну діяльність Національної поліції наступним чином:

1. Висновки та пропозиції дисертаційного дослідження можуть бути враховані в правозастосовній практиці щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

2. Пропозиції, отримані в ході дослідження можуть використовуватися при розробці та вдосконаленні відомчих нормативно-правових актів та методичних розробок.

3. Матеріали дисертаційного дослідження використовувалися під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Начальник відділу
РА Укрбюро Інтерполу
капітан поліції**

Р.М. Соцький

**Головний інспектор
РА Укрбюро Інтерполу
підполковник поліції**

Ю.В. Харченко

**Старший інспектор з ОД
РА Укрбюро Інтерполу
кандидат юридичних наук, доцент
підполковник поліції**

М.В. Калатур

ДОДАТОК Е

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, факс (0332) 72-01-23
 e-mail: post@eenu.edu.ua, web: <http://www.eenu.edu.ua>, код ЄДРПОУ 02125102

12.04.2017 № 03-28/04/1112 Г

на № _____ від _____

Г

Г

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук,
 представлене аспіранткою кафедри кримінального права і процесу
 Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
 Гришук Галиною Миколаївною,
 на тему «Кримінально-правова характеристика інституту видачі осіб, які вчинили
 кримінальне правопорушення» у навчальний процес
 на юридичному факультеті Східноєвропейського національного
 університету імені Лесі Українки**

Комісія у складі проректора з наукової роботи та інновацій Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, доктора економічних наук, доцента Бояра А. О., завідувача кафедри кримінального права і процесу, кандидата юридичних наук, доцента Фідри Ю. О., доцента кафедри кримінального права і процесу, кандидата юридичних наук, доцента Саско О. І. склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспірантки кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки Гришук Галини Миколаївни на тему «Кримінально-правова характеристика інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право використовуються у навчальному процесі юридичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки при проведенні лекційних і семінарських занять з навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Кримінально-процесуальне право України», «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології», «Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики».

У навчальному процесі викладачами та студентами використовуються наступні наукові праці аспірантки Гришук Г.М.:

1. Гришук Г. М. Міжнародно-правові підстави застосування інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення / Г. М. Гришук // Науковий вісник

Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки» – 2013. – Спецвипуск. – Т. 1. – С. 91-95.

2. Hryszczuk H. Powstanie instytutu ekstradycji osoby, która popełniła przestępstwo karne / H. Hryszczuk // Knowledge. Education. Law. Management. – Lodz (Poland) – 2013. – №4 (1). – Р. 69-87.

3. Грищук Г. М. Правова природа видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення / Г. М. Грищук, Е. М. Кісілюк // Проблеми законності. – 2015. – № 2 (128). – С. 67-74.

4. Грищук Г. М. Кримінально-процесуальний порядок здійснення екстрадиційного провадження / Г.М. Грищук // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – № 3. – Том 2. – С. 201-206.

5. Грищук Г. М. Кримінально-правові підстави здійснення видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення / Г.М. Грищук // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – № 2. – С. 77-82.

6. Грищук Г. М. Реалізація інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення в правозастосовній практиці / Г.М. Грищук // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Вип. 1. – Серія «Право». – 2017. – С. 325-330.

7. Грищук Г. М. Поняття та види екстрадиції в кримінальному праві / Г. М. Грищук // Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П.Михайленка) : матер. IV наук.-теорет. конф. – К. : Вид-во Європейського університету, 2013. – С. 52-54.

8. Грищук Г. М. Елементи механізму правового регулювання екстрадиції/ Г.М.Грищук // Актуальні проблеми кримінального права [Текст] : матер. міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 листоп. 2014 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 22-24.

9. Грищук Г. М. Поняття екстрадиційних правовідносин / Г. М. Грищук // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (27-28 березня 2015 р.) / уклад. Л. І. Кекіс, Я. Л. Лукаш, І.О.Пряміцина – Луцьк : Вежа-друк, 2015 – С. 277-278.

10. Грищук Г. М. Нормативно-правове регулювання інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення / Г. М. Грищук // IX Міжн. наук.-практ. конф. студ. і аспірант. «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (12-13 травня 2015 р. – Луцьк: Вежа-друк, 2015. – С. 277-278.

11. Грищук Г. М. Особливості видачі особи для приведення до виконання вироку, що набрав законної сили / Г.М. Грищук // XII Міжн. наук.-практ. конф. «Актуальні питання реформування правової системи України» (26-27 червня 2015р.). – Луцьк : Вежа-друк, 2015 – С. 180-182.

12. Грищук Г. М. Історія становлення інституту видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення / Г.М. Грищук // Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 13 лист. 2015 р.) – Одеса : ОДУВС, 2015. – С. 47-48.

13. Грищук Г. М. Процес видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення / Г.М. Грищук, Е.М. Кісілюк // Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка) [Текст] : матеріали VI міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 20 листоп. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 28-32.

14. Гришук Г. М. Європейський ордер на арешт як особливий юридичний інструмент екстрадиції / Г.М. Гришук // XIII Міжн. наук.-практ. конф. «Актуальні питання реформування правової системи України» (24-25 червня 2016р.). – Луцьк: Вежа-друк, 2016 – С. 258-260.

15. Гришук Г. М. Сучасні концепції екстрадиції / Г.М. Гришук // Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка) [Текст] : матеріали VII міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 18 листоп. 2016 р.) / [В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 103–104.

16. Гришук Г. М. Екстрадиція як підстава протидії злочинності / Г.М. Гришук // Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 25 лист. 2016 р. – Одеса: ОДУВС, 2016. – С. 54–55.

Проректор з наукової роботи та інновацій,
доктор економічних наук, професор
7 квітня 2017 р.

Завідувач кафедри кримінального права
і процесу, кандидат юридичних наук, доцент
7 квітня 2017 р.

Доцент кафедри кримінального права
і процесу, кандидат юридичних наук, доцент
7 квітня 2017 р.

А. О. Бояр

Ю. О. Фідря

О. І. Саско